

**ESKİ MEZOPOTAMYA VE ANADOLU'DA BÜYÜ VE
BÜYÜ İLE İLGİLİ UYGULAMALAR**

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Tarih Anabilim Dalı
Eskiçağ Tarihi Programı**

Tülay DENİZ

Danışman: Doç. Dr. H. Hande DUYMUŞ FLORIOTI

Mayıs 2019

DENİZLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Tarih Anabilim Dalı, Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı öğrencisi Tülay DENİZ tarafından Doç.Dr.H.Hande DUYMUŞ FLORIOTI yönetiminde hazırlanan “Eski Mezopotamya ve Anadolu’da Büyü ve Büyü ile İlgili Uygulamalar” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 27.05.2019 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Dr.Öğr.Üyesi Bilcan GÖKÇE

Jüri Başkanı

Doç.Dr.H.Hande DUYMUŞ FLORIOTI

Jüri Üyesi (Danışman)

Dr.Öğr.Üyesi Murat ORHUN

Jüri Üyesi

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun

19/06/2019 tarih ve 26/01... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ahmet BARDAKCI

Müdür

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

İmza

Tülay DENİZ

ÖNSÖZ

Tezimizin konusunu oluşturan Eski Mezopotamya ve Anadolu toplumlarında büyü ve büyü ile ilgili uygulamalar konusunda, Türkiye’de belli başlı bazı çalışmalar yapılmış olmasına rağmen, konu bir bütün olarak ele alınmamıştır. Bu sebeple, çalışmamızda, söz konusu toplumların günlük yaşamında sıkça karşımıza çıkan büyü konusunu farklı yönleriyle bir bütün halinde ele alıp irdelemeye gayret ettik. Bu amaçla, öncelikli olarak büyü ile genellikle karıştırılan fal, kehanet ve ritüel gibi kavramlara değinerek söz konusu karışıklığı gidermeye çalıştık. Daha sonra Eski Mezopotamya ve Anadolu toplumlarının yazılı belgelerinde konumuzla ilgili olarak geçen ifadelerden yola çıkarak genel sonuçlara ulaştık. En son olarak da Kutsal Kitaplar’ın büyüye bakış açısına kısaca değinmekte yarar gördük.

Tezimizde başvurduğumuz materyallerin başında birinci el kaynaklar kullanılmaya dikkat edilmiş, Türkçe kaynaklar ve yabancı dillerde yazılan kaynakların tercümelerine başvurulmuş, bu alanda yazılan yüksek lisans ve doktora tezlerine de tezimizde yer verilmiştir. Bütün bu kaynaklar harmanlanarak Eskiçağ toplumlarında büyüye bakış açısı, büyüün kullanılma nedenleri, kullanılış şekilleri ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Tez konumu belirlememde, konu hakkında materyal temininde, çalışmamın birçok safhasında kaynaklarımı ve manevi desteğini esirgemeyen danışmanım Doç. Dr. H. Hande DUYSUŞ FLORIOTI’ye, Eskiçağ Tarihi alanında ilk yol göstericim olan kıymetli hocam Prof. Dr. Yusuf KILIÇ’a Dr. Öğr. Üyesi Murat ORHUN hocama ve sayın Prof. Dr. Turhan KAÇAR’a; ayrıca hayatım boyunca bütün sıkıntılara katlanan, maddi manevi hiçbir desteğini esirgemeyen babam Mehmet KAYA ve annem Nurten KAYA’ya, arkadaşlarıma ve eşim Necati DENİZ’e teşekkürlerimi borç bilirim.

ÖZET

ESKİ MEZOPOTAMYA VE ANADOLU'DA BÜYÜ VE BÜYÜ İLE İLGİLİ UYGULAMALAR

DENİZ, TÜLAY

Yüksek Lisans Tezi

Tarih Anabilim Dalı

Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç.Dr. Hanım Hande DUYMUŞ FLORIOTI

Mayıs 2019, VIII+106 sayfa.

Eski Mezopotamya ve Anadolu'da yaşamış olan toplumlardan kalan yazılı belgeler incelendiği zaman, büyüün insanların günlük yaşamında önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Farklı uygulama yöntemleri ve amaçları olduğunu gördüğümüz çeşitli büyüler, bu işi meslek edinmiş büyücülere dair veriler ve hatta büyüü yasaklayan kanun metinleri, tezimizin oluşmasında büyük katkı sağlamıştır. Söz konusu kaynaklar kronolojik sıra ile incelenmiş, genel sonuçlara ulaşılmış ve en son olarak da Kutsal Kitaplar'ın konuya bakış açısına yer verilerek çalışma sonlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mezopotamya, Anadolu, Büyü, Büyücü, Büyü Yöntemleri.

ABSTRACT**MAGIC AND PRACTICES RELATED TO MAGIC IN ANCIENT
MESOPOTAMIA ANATOLIA**

DENİZ, TÜLAY

Master Thesis

History Department

Ancient History Programme

Adviser of Thesis: Doç. Dr. Hanım Hande DUYMUŞ FLORIOTI

May 2019, VIII+106 Pages.

When the written documents from societies lived in the ancient Mesopotamia and Anatolia are examined, it is seen that magic had a vital role in the daily life of the people. Numerous spells, that we see as having different application methods and purposes, data on the magicians and even the laws banning the magic have contributed greatly to the formation of our thesis. The aforementioned sources have been examined in chronological order, general results have been reached, and the study finally ends with the perspective of the Holy Books on the issue.

Keywords: Mesopotamia, Anatolia, Magic, Witchcraft and Magic Methods.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
SİMGE VE KISALTMALAR	vi
TRANSKRİPSİYONLARDA KULLANILAN İŞARETLER.....	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BÜYÜNÜN TANIMI VE ESKİ TOPLUMLARDA ALGILANIŞ ŞEKLİ

1.1.Fal.....	8
1.2. Kehanet.....	9
1.3. Ritüel	11
1.4. Büyü-Din-Bilim İlişkisi.....	12

İKİNCİ BÖLÜM

ESKİ MEZOPOTAMYA TOPLUMLARINDA BÜYÜ VE BÜYÜ İLE İLGİLİ UYGULAMALAR

2.1.Sumerliler’de Büyü	18
2.2. Babilliler ’de Büyü	23
2.3. Asurlular ’da Büyü	25
2.4. Büyülerden Örnekler	30

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ESKİ ANADOLU TOPLUMLARINDA BÜYÜ VE BÜYÜ İLE İLGİLİ UYGULAMALAR

3.1. Asur Ticaret Kolonileri Çağı’nda Büyü	38
3.2. Hatti ve Kizzuvatna Kökenli Büyüler	41
3.2.1. CTH 394: Ordu İçindeki Salgına Karşı Aşhella Ritüeli (Hatti Kökenli Ritüel Örneği).....	43
Ritüeli yapan kişi: Aşhella.....	43

3.2.2. CTH 471: Kirliliğe Karşı Ammihatna Ritüeli (Kizzuvatna Kökenli Büyü Örneği).....	45
3.3. Hititler’de Büyü.....	50
3.3.1. Hititler’de Büyünün Uygulama Alanları	55
3.3.2. Hitit Tıbbı ve Büyü İlişkisi	56
3.3.3. Hititler’de Büyücüler ve Büyücü Kadınlar	60
3.3.3.1. Aile Geçimsizliğine Karşı Maštigga Ritüeli	65
3.3.4. Büyü Uygulamalarında Kullanılan Başlıca Malzemeler	69
3.3.5. Büyü Uygulamalarında Kullanılan Metotlar	84
3.3.5.1. Benzetme (Analoji) Metodu.....	84
3.3.5.2. Bağlantı Kurma ve Aktarma Metodu.....	88
3.3.5.3. Özdeşleştirme ve Yerine Geçme Metodu	89
3.3.5.4. Tanrılara Sunma ve Tanrılardan Yardım İsteme.....	92
3.3.5.5. Cezbetme Büyüsü.....	93
3.3.5.6. Kefaret Ödeme	93

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KUTSAL KİTAPLARDA BÜYÜ

4.1. Tevrat ve İncil’de Büyü.....	94
4.2. Kuran-ı Kerim’de Büyü.....	95
SONUÇ	97
KAYNAKLAR	100
ÖZGEÇMİŞ	106

SİMGE VE KISALTMALAR

age.	: Adı geçen eser
agm.	: Adı geçen makale
agt.	: Adı geçen tez
ANET	: Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament, Ed. By James B. Pritchard, Princeton 1969.
AÜDTCFD	: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi
Bkz.	: Bakınız
BIAA	: British Institute at Ankara
C.	: Cilt
CAD	: The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago.
CHD	: The Hittite Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago, H. G. Güterbock-H.A.Hoffner (eds), Chicago.
CTH	: E. Laroche, Catalogue des Textes Hittites.
Çev.	: Çeviren
ICK	: Inscriptions Cunéiforms du Kültepe
KBo.	: Keilschrifttexte aus Boghazköi. Leipzig/Berlin 1916 vdd.
No.	: Numara
M.Ö.	: Milattan önce
Örn	: Örneğin
RANT	: Res Antique
RIA	: Reallexikon der Assyriologie und vorderasiatischen Archäologie.
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
ş.	: Şekil
SAA	: State Archives of Assyria
vd.	: ve devamı
yy.	: Yüzyıl

- TAD : Tarih Araştırmaları Dergisi.
TTKY : Türk Tarih Kurumu Yayınları.
TOD : Tarih Okulu Dergisi

TRANSKRİPSİYONLARDA KULLANILAN İŞARETLER

[] : Tabletın o kısmının kırık olduğunu gösterir[()] : Yuvarlak parantez içindeki kısmı tamamlanmış olduğunu gösterir.

[x] : Kırık metin yerlerinde sayısı hesaplanamayan işaretler için kullanılmıştır.

[. .] : Kırık metin yerlerinde sayısı takriben hesaplanabilen işaretler için kullanılmıştır.

() : Tercümenin daha iyi anlaşılabilmesi için yapılan ilaveyi gösterir.

? : Kendinden önce gelen işaretin okunuşunun kesin olmadığını gösterir.

(?) : Tercümenin şüpheli olduğunu gösterir.

(??) : Tercümenin çok şüpheli olduğunu gösterir.

GİRİŞ

Büyü, insana ve doğaya ilişkin olayları, maddi dünyanın ötesinde gizemli dış güçler aracılığıyla etkileyip yönlendirdiğine inanılan törensel eylemler¹, doğaüstü güçlerin yardımı sağlanarak belli bir amaca ulaşmak ya da belli bir durumu yaratmak² olarak tanımlanabilir.

İnsanoğlu var olduğu günden beri varlığını koruyan büyülü inanışlar, din, bilim ve bazı çevrelerin engellemelerine rağmen varlığını her toplumda kimi zaman açık, kimi zaman gizli bir şekilde korumayı başarmıştır. Tarihin ilk dönemlerinden itibaren toplumlar, yaşamlarında başlarına gelen olumsuzlukları yenmek için büyüye başvurmuşlar ve büyü, insan hayatına dair birçok şeyin konusunu oluşturmuştur.³

İnsana dair her şey büyüünün konusu olabileceğinden doğumdan ölüme kadar olan süreci kapsadığını varsayabiliriz. Büyü insanoğlu için hayatının önemli safhaları olan doğum, evlenme ve ölüm konuları üzerinde yoğunlaşmıştır.⁴ Örneğin, doğum öncesi ve sonrasında tehlikeleri uzaklaştırmak ve kötü büyülerini kovmak amacıyla büyü ve arınma törenleri düzenlenmiştir.⁵

Yeryüzünde var olan ve meydana gelen her şey bir amaç dahilinde olduğu için büyüünün de yapan ve yapılan için mutlaka bir amacı bulunmaktadır.

Carventh Read büyüünün işlevsel boyutuna değinerek:

“heyecanların, arzuları, korkuları, öfkelerin v.d.’nin bir ürünü olan büyü, insanların kaygılarını azaltacak işleve sahiptir.” demektedir.⁶

İlk amacı çıkar sağlamak olsa da büyüünün asıl amacının, insanlara ve olaylara etki edip avlanma, hayvan yetiştirme, düşmanı yenme, zarara uğratma, ürün, mal ve çocuk çoğaltma, kadın elde etme, hastalıklardan kurtulma, tabiat olaylarını kontrol altında tutma yoluyla yarar sağlamak olduğu söylenebilir.⁷

Malinowski bu amaca psikolojik açıdan da bakarak bu konuda şunları söylemiştir:

¹ Ana Britannica,1987, s. 183.

² Meydan Larousse,1986, s.685-686.

³ Elife Çiftçi, *Kahramanmaraş'ta Büyü ile İlgili Karşılaştırmalı Bir Araştırma*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş 2007, s.9.

⁴Orhan Acıpayamlı, *Türkiye'de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 1961, s.13-93.

⁵Bronislaw Malinowski, *Büyü, Bilim ve Din*, (Çev. Saadet Özkal), Kabalcı Yayınları, İstanbul 2000, s.31.

⁶ Edward Evans-Pritchard, *İlkelerde Din*, (Çev. Hüseyin Portakal), Öteki Yayınları, Ankara 1999, s.49.

⁷ Hikmet Tanyu, “Büyü”, *DİA*, TDV Yayınları, C. VI., İstanbul 1992, s.501.

“Bütün güdüler ve heyecanlar, bütün pratik faaliyetler kimi zaman insanı çıkmazlara sürüklüyor, eksik bilgileri ve yeteneklerinin sınırları gözlemede ve kavramada onu en zor durumda yarı yolda bırakıyor. Sonra insan organizması anlık patlamalara tepki gösteriyor, bu patlamalarda da tam oluşmamış davranış biçimleri ve bunların etkili olduğuna ilişkin oluşma aşamasında olan inançlar üretiliyor. Büyü bu inançlara ve oluşmamış ayinlere tutunuyor ve bunları sürekli geleneksel biçimler halinde kurallaştırıyor. Büyü insana bir miktar belirlenmiş ayinsel sahne ve inanç hükmü, belirli bir zihinsel ve pratik yöntem sunuyor ve bu önemli uğraşta, tehlikeli durumların kritik anların aşılmasını sağlıyor, insanı önemli görevlerini güvenle yürütmeye, öfke patlamalarının da nefretin, karşılıksız aşkın, düş kırıklığının ve korkunun işkencesinde dengesini ve ruhsal bütünlüğünü ayakta tutmaya yetenekli kılıyor. Büyünün işlevi insanın iyimserliğini ayinleştirmek, umudun korku üzerindeki yengisine duyulan inancı güçlendirmektedir. Büyü insan için güvenin kuşkudan, direncin kararsızlıktan ve iyimserliğin karamsarlıktan daha değerli olduğunu ifade eder”.⁸

Öte yandan ölüm korkusu da insanları büyüye yönlendirmiş ve hayatını olumsuz etkileyen bu korkuyla başa çıkmak için insanoğlu büyüye başvurmuştur.⁹

Netice itibariyle diyebiliriz ki büyü insanoğlunun dünyevi çıkarlarına hizmet etmektedir. Olanı, olmasını istediği şekle büründürmeye çalışan insanoğlu bu konuda ona en büyük destekçisi olarak büyüyü görmüştür demek yanlış olmayacaktır.

Eskiçağ Mezopotamya ve Anadolu’da büyü ve büyü uygulamaları alanında toplu bir şekilde yazılmış kitap, makale, tez bulunmamakla beraber kısım kısım yazılmış çalışmalar mevcuttur. Ahmet Ünal’ın “Hititler ve Çağdaş Anadolu Kavimlerinde Büyücülük” , *Hitit Sarayındaki Entrikalar Hakkında Bir Fal Metni: (KUB XXII 70=Bo 2011)*, “The Role of Magic in the Ancient Religions According to the Cuneiform Texts From Boğazköy- Hattuşa, Essays on Anatolien Studies in the Second Millennium B.C”, Nurgül Yıldırım’ın *Anadolu’da Bulunan Yeni Asur Devri Tabletleri*, Eski Mezopotamya ve Anadolu’da Uğursuzluk İnancı ve Bununla İlgili Büyü Ritüelleri”, Fatma Sevinç Erbaşı’nın *Hititler’de Öteki Kurban ve Büyü, Cenaze/Diğer Ritüelleri*, Hakan Erol’un *Anadolu’nun İlk Yazılı Belgelerinde Büyü ve Kehanet* ve “Kültepe’de Bulunan Büyü Metinleri”, Esmâ Reyhan’ın “Eski Anadolu Kültüründe Büyü ve Büyücülük”, “Hitit Büyü Ritüellerinin Uygulama Şekilleri Üzerine Bir İnceleme” ve *Hitit Kaynaklarında*

⁸ B. Malinowski (2000), *age*, s. 90.

⁹ E. Evans (1999), *age*, s. 48-49.

Kizzuwatna'lı Kadın Maştigga'ya Ait Ritüel Metinler, (Yayınlanmamış Doktora Tezi)
bu konular üzerinde yazılmış belli başlı çalışmalardır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BÜYÜNÜN TANIMI VE ESKİ TOPLUMLARDA ALGILANIŞ ŞEKLİ

İnsanlık tarihi kadar eski olan büyüün, dünyanın pek çok yerine yayıldığı bilinmektedir. Genellikle din başlığı altında ele alınsa da daha ilkel düşüncenin ürünü olması nedeniyle bu konu içinde değerlendirilmesinin yerinde olmayacağı birçok araştırmacı tarafından ileri sürülmektedir. Kontrol etmeyi arzuladığı nesnenin yokluğu veya kolaylıkla elde edilememesi sebebiyle hayal kırıklığına uğrayan insanoğlunun, elde etmek istediği nesnenin benzerlerini kullanarak, onun hareketini taklit etme yoluna gittiği ve bu şekilde büyü kavramının oluştuğu düşünülmektedir.¹⁰

*“Genel olarak büyü, tanrıları ve diğer doğüstü güçleri etkilemeye yönelik kararlaştırılmış ve öğretilebilen teknikler sistemi olarak tanımlanmıştır. Büyü gizli güçleri çekip çevirmekle kalmaz, dinle ilgili çok daha büyük doğüstü güçleri denetim altına almaya da çalışır. Sağaltma ve arındırma ritüelleri hilkati bozulmuş bir kişiyi, bir yapıyı, tarlayı ya da ülkeyi kötü güçlerden arındıracak güce sahip beyaz büyüüyü gerektirir. Burada bazen kötülüğe karşı koruyucu imgelerin kullanılması gerekirdi; binanın temeline gömülen ya da girişine yerleştirilen hayvan figürleri¹¹ buna örnektir”.*¹²

Ahmet Ünal ise büyüüyü, *“insanın çevresine uyum sağlama ve yaşamını her ne pahasına olursa olsun, her türlü şartlar altına sürdürmede yılmadan vermiş olduğu çabaların bir yan ürünü olarak nitelendirir ve yarı bilim olarak adlandırır.”*¹³ Ayrıca ona göre büyü ve din kavramlarını keskin çizgilerle birbirinden ayırmak zordur.¹⁴

Malinowski 'ye göre ise büyü, tekil ve özel bir kuvvet, türünde tek, yalnız insanın içinde bulunan, yalnız büyü sanatıyla serbest bırakılabilen, kendini sesiyle ifade edebilen ve ayin uygulamasıyla aktarılan bir güçtür.¹⁵

Genel olarak büyü, Mezopotamya toplumlarına ait çivi yazılı belgelerde Sumerce ÉN, Akadca šiptum-āšipum¹⁶, Hititçe ise alawantazar sözcükleriyle ifade

¹⁰ Oliver Robert Gurney, *Hititler*, (Çev. Pınar Arpaçay), Dost Kitabevi, Ankara 1990, s.136.

¹¹ Detay için bkz. H. Hande Duymuş Florioti, “Eski kültürlerde Köpeğin Algılanışı: Eski Mezopotamya Örneği”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt 33, Sayı 55, s. 45-70.

¹² Trevor Bryce, *Hitit Dünyasında Yaşam ve Toplum*, (Çev. Müfit Günay), Dost Kitabevi 2003, s.226.

¹³ A. Ünal, *Hitit Devrinde Anadolu II*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2003, s. 110.

¹⁴ A. Ünal (2003), *age*, s.110.

¹⁵ B. Malinowski (1990), *age*, s.75.

¹⁶ Terimler için bkz. CDA, s.28.

edilmiştir. ¹⁷ Tarihin daha ilk dönemlerinde yaşamış olan toplumların yazılı kaynaklarında söz konusu terimlerle karşımıza çıkan bu kavram, adı geçen toplumların büyüye ve büyüünün gücüne ne denli inandıkları konusunda bizlere ipuçları sunmaktadır. Sumerliler 'den itibaren varlığını gördüğümüz büyüsel uygulamalar günümüze kadar bazen şekil, bazen muhteva değiştirerek var olagelmiştir. Sumerliler'de büyücülerin ve sihirbazların başı olarak kabul edilen Ea/ Enki diğer adıyla Ninkil büyülerin ve sanatın tanrısı olarak bilinmektedir.¹⁸

Öte yandan, büyü konusu ele alındığında başvurulması gereken bilim dallarından bir tanesi de Antropoloji olmaktadır. Antropolojik açıdan büyüü ilk ele alan ise, E.B.Taylor olmuştur. Taylor büyüünün toplumsal olayların sebep-sonuç ilişkisi içinde değerlendirilmesi gerektiğini ve Eskiçağ insanının vazgeçilmezi olduğunu ileri sürmüştür.¹⁹

J.G.Frazer de din ve bilimin keşfedilmesi için büyüünün vazgeçilmez bir gelişim aşaması olduğunu dile getirmiştir.²⁰ Ona göre, doğayı hiç değişmeyen, müdahalenin mümkün olmadığı olaylar dizisi olarak gören Eskiçağ insanı, bu sabitliği büyü ile aşabileceğini düşünmüş ve bunu taklit yoluyla yapmaya çalışmıştır. Yağmur yağdırmak amacıyla yapılan büyüler buna örnek gösterilebilir.²¹

M. Eliade'ye göre ise, Eskiçağ düşüncesinde bir kabileye mensubiyetle başlayan büyü zamanla hayatın pek çok alanında kendini göstermeye başlamış, kabileye girebilmek için bazı büyü ritüelleri yapılmıştır. Çünkü bir kabileye mensup olmak bu şekilde mümkün olmuştur. Bu büyüünün amacı kabileye katılacak kişiyi, kötü güçlerden arındırmaktır.²²

Eskiçağ'da yaşamış toplumlar, büyüü günlük hayatının neredeyse her evresinde kullanmışlardır, diyebiliriz. Balık avlarken, tarım yaparken²³, toprağı büyüden arındırmak için ve yağmur yağması için²⁴ v.b. bütün işlemlerde büyüü kullanmıştır. Ürün yetiştireceği zaman fazla verim elde etmek, hayvanlarını evcilleştirmek gibi amaçlarla yapılan büyüler de mevcuttur.²⁵

¹⁷ Nurgül Yıldırım, "Eski Mezopotamya ve Anadolu'da Uğursuzluk İnancı ve Bununla İlgili Büyü Ritüelleri", *History Studies*, ISSN: 1309 4173 (Online) 1309- 4688 (Print) Volume 7 Issue 1, A Tribute to Prof. Dr. İbrahim GÜLER, March 2015, s.239.

¹⁸ Jean Qates, *Babil*, Arkadaş Yayınları, İstanbul 2004, s.74.

¹⁹ H. Tanyu (1992), agm, s.501.

²⁰ James G. Frazer, *Altın Dal*, (Çev. Mehmet H. Doğan), Payel Yayınevi, İstanbul 2004, C.I., s.393.

²¹ J.G. Frazer (2004), *age*, C.I, s.10-15.

²² Mircea Eliade, *Ebedi Dönüş Mitosu*, (Çev. Ümit Altuğ), İmge Kitabevi, Ankara 1994, s.42.

²³ B. Malinowski (2000), *age*, s.20-21.

²⁴ J.G. Frazer (2004), *age*, s.17.

²⁵ M. Eliade, *Mitlerin Özellikleri*, (Çev.: Sema Rifat), Simavi Yayınları, İstanbul, 1993, s.43.

Büyünün kullanıldığı diğer bir alan ise, hastalıkların tedavisi amacıyla olmuştur. Tedaviye başlamadan önce büyüü şarkılar söylenmiş, kullanılan bitkilerin büyüü gücüne inanılmıştır.²⁶

Canlıların kafatasını cerrahi aletlerle delen ilk kişiler de büyücüler olmuştur. Farklı birçok yerde bulunan kafatasları üzerinde yapılan incelemelerde kesilen yerlerde zamanla iyileşmeler sağlandığı ve hastaların sağlıklarına kavuştuğu anlaşılmıştır. Genel olarak baş ağrısı ve sara hastalığını azaltmak için yapılan bu işlemler bazı amaçlar taşıyordu. Yapan ve yaptırmanın düşünüşüne göre bu hastalıkların sebebi kötü ruhlardı ve onları vücuttan açılan bu deliklerden büyü yoluyla atıyorlardı. Buna karşılık, muhtemelen ameliyat hem bir ayinin parçası hem de bir tedavi yöntemi idi. Kuşkusuz, tarih öncesi cerrahların bazıları büyük teknik yetilere sahiptiler. Kullandıkları aletler, taşların keskinleştirilmiş kenarları ve çakmaktaşılarıydı. Bu aletler iltihap temizleme, kan akıtma ve delme işlemlerinde kullanılıyorlardı.²⁷

Büyü karşılığında aldıkları ücretle toplumdaki varlıklarını hem maddi hem manevi açıdan güçlendiren büyücüler de var oldukları toplumlarda çoğunlukla saygı duyulan kişiler olmuşlar²⁸, ayrıcalıklı bir duruma gelmişler ve varlıklarını sağlamlaştırmışlardır.²⁹ Bütün bu ayrıcalıklara rağmen büyücü olmak için bazı şartları sağlamak gerekmektedir. Bunlardan en önemlisi de kalıtsallıktı. Büyücüler babadan oğula diyebileceğimiz bir şekilde aileler ve kişiler arasında el değiştirmiştir.³⁰

Daha öncede belirttiğimiz üzere, Eskiçağ insanların yaptıkları birçok faaliyette büyüye başvurduğu iddia edilmiştir. Yeme, içme, avlanma, korunma, ekim yapma gibi günlük bütün ihtiyaçlarını ve doğum, ölüm, evlenme gibi durumları büyüsel faaliyetlerle gerçekleştirdikleri bilinmektedir. Her ne kadar bu işlerde büyüye başvurulsa da, büyü ihtiyacı durduk yere ortaya çıkmamıştır. Örneğin insanlar ekim yapmaları gerektiğinde, ilk ekim işlemleri gerçekleştirilmiş daha sonra tarım büyüünü yapmıştır.³¹ Yani, içinde buldukları dönemin bilimsel bilgisiyle büyüü paralel bir şekilde, birbirlerini destekler nitelikte yürütmeye çalışmışlardır.

²⁶ M. Eliade (1994), *age*, s. 43.

²⁷ Seda Karaöz, *Antik Dönemde Tıp ve Bitkisel Tedavi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), A.Ü.S.B.E. Arkeoloji Bölümü Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, Ankara 2003, s.8.

²⁸ Bununla birlikte, Eski Mezopotamya toplumlarında büyücülüğün yasakladığına dair yasa maddeleri mevcuttur. Detay için bkz. Mebrure Tosun- Kadriye Yalvaç, *Sumer, Babil, Asur Kanunları ve Ammi-Şaduqa Fermanı*, TTK Yay., Ankara 2002.

²⁹ B. Malinowski, *Yabanıl Toplumda Suç ve Gelenekler*, (Çev. Şemsa Yeğin), 2003, s.54.

³⁰ B. Malinowski (2003), *age*, s. 53-54.

³¹ J. G. Frazer (2004), *age*, s. 278-348.

Medeniyetin ortaya çıktığı ilk coğrafya olma özelliği taşıyan Mezopotamya'da yaşayan toplumların da büyüye bakış açısı pek farklı değildir. İnsanlar başlarına gelen kötülüklerden, felaketlerden kurtulmak için büyü ve büyücülerini çare olarak görmüşlerdir. İnsanlara hastalıklar musallat etmek yahut onları iyileştirmek için büyücüler çeşitli tılsımlar geliştirmiştir.³²

Eski Mezopotamya'da hastalıkların tedavisinde ilaç ve cerrahi yöntemler kullanılmasına rağmen hastalıkların nedenleri işlenen günahların cezası olarak görülmüş ve tanrıların temsilcisi olduğuna inanılan ifritlerin işi olarak değerlendirilmiştir.³³ Bu nedenle, ifritlerin sebep olduğu kötülüklerden kurtulmak için büyüden faydalanılmıştır.

Büyü Eskiçağ toplumlarında, ak büyü (tedavi edici-olumlu) ve kara büyü (kötüleştiren-olumsuz) olarak ikiye ayrılmıştır. Kara büyü her zaman olumsuz olarak görülmüş ve mücadele edilmiş, bu büyüü uygulayan büyücü ise lanetlenen insan olarak adlandırılmıştır. Ak büyü ve kara büyü arasındaki zıtlık bütün Eskiçağ toplumlarında aynı anlamı taşımaktaydı. İyi ve kötü olarak nitelendirebileceğimiz bu büyü çeşitlerinde birine iyileştiren özellik atfedilirken diğerine ise hastalık ve kötülük anlamları yüklenmiştir.³⁴

Neredeyse kamusal bir alan gibi işleyen büyücülükte dikkat çeken bir diğer konu ise, büyüücülerin genelinin kadınlardan oluşmasıdır. Özellikle Hititler'de bu alanda bazı kadınlar kendi alanlarında da uzmanlaşmıştır. Örneğin, ordu içinde salgın olduğunda Ašhella'ya, sıkıntılı geçen yıllara karşı Hantitaššu'ya, aile bireyleri arasında geçimsizlik olduğunda ise Maštigga'ya başvurulurdu.³⁵ Kral ve kraliçeler de yeri geldiğinde bu kadınlara danışarak hareket ederlerdi.³⁶

Bütün bu düşünceler bilimin tam olarak gelişmediği Eskiçağ toplumlarında büyüün önemli bir olgu olduğunu, ayrıca büyü uygulayıcı büyücülerin de rağbet gördüğünü göstermektedir.³⁷

Şimdi büyü ile birlikte anılan ve çoğu kez birbiri ile karıştırılan fal, kehanet ve ritüel kavramlarına değineceğiz.

³² Ebru Mandacı, "Eski Mezopotamya'da Tıp", *Histroy Studies*, ISSN: 1309 4173 (Online) 1309-4688 (Print) Volume 5 Issue 5, September 2013, s.113.

³³ Jeremy Black-Anthony Green, *Mezopotamya Mitolojisi Sözlüğü-Tanrılar, İfritler, Semboller*, Aram Yayıncılık, İstanbul 2003, s. 97.

³⁴ Esmâ Reyhan, "Eski Anadolu Kültüründe Büyü ve Büyücülük", *Akademik Bakış*, Cilt 2, Sayı 3, Ankara 2008, s. 229.

³⁵ E. Reyhan (2008), agm, s. 231.

³⁶ Yusuf Kılıç-H. Hande Duymuş, "Hititler'de Kadın ve Siyaset", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt:26, Sayı:42, Ankara 2007, s.89.

³⁷ E. Reyhan (2008), agm., s. 227.

1.1.Fal

Fal, insanların tanrıların kendileriyle ilgili konularda ne gibi kararlar aldıklarını önceden öğrenebilmek için uyguladıkları yöntemlerin tamamıdır.³⁸

Tanrıların öfkesine sebep olacak dini konularda yapılan hatalar, günahlar ve bazı suçlar, insanlar için kötü sonuçlar doğurabilirdi. Bu sebeple tanrıların isteklerini öğrenmek, öfkelenilirse sebeplerini araştırıp dindirmek pek çok toplumda önemliydi. Bu nedenle tanrıların isteklerini öğrenmek ve cevaplarını almak amacıyla da fala başvurulmuştur. Bir başka deyişle falcılık, akılcı ve bilimsel bir şekilde ilerleyen bir araç haline gelmiştir. Saray entrikaları, yeni kralın tahta çıkması için en uygun zaman, askeri hareket sırasında izlenecek doğru rota gibi önemli durumlarda fala başvurulmuştur.³⁹

Eğer falın sonucu istenilen biçimde değilse, diğer sorularla fala devam edilir, bazı durumlarda ise bir fal ile elde edilen sonuç başka bir fal tekniğiyle kontrol edilirdi.⁴⁰

M.Ö.14. yüzyılın ilk yarısında yaşamış olan bir Hitit prensi olan Kantuzili'nin duası, Hititler'de falcılığın önemini ortaya koymaktadır:

*“Ama şimdi tanrım kalbinin derinliklerinden gelerek rızasını ve isteğini açsın. O bana hatamı açıklama lütfunda bulunsun ve bende hatamı kabul edebileyim. Tanrım ya düşümden benimle konuşsun⁴¹, tanrım bana isteğini açsın, bana hatamı tanıtısında bende bileyim. Ya da falcı kadın benimle konuşsun, ya da kurban falcısı karaciğeri okuyarak bana seslensin”.*⁴²

Öte yandan Hititler'de falcılık iki türdür. İlki kehanet falcılığıdır. Babil kaynaklı olan bu tür, tanrıların gönüllü olarak verdikleri işaretlerin yorumuna dayanır. Bu fal türünde doğa olaylarının oluş biçimi, hayvanların iç organları ve eksik doğumlara bakılarak⁴³ haber öğrenilmeye çalışılırdı. Diğer bir tür falcılık ise Anadolu kaynaklıdır. Kararlarda geç kalmamak için tanrıların işaretlerini ya da doğa olaylarını beklemeden,

³⁸ Ahmet Ünal, *Hitit Sarayındaki Entrikalar Hakkında Bir Fal Metni: (KUB XXII 70=B o 2011)*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1983, s.1.

³⁹ Murat Orhun, “Hititler’de Karaciğer Falı, Kuş Uçuşu Falı ve Bunların Etrüskler’deki Uzantısı”, *Akademik Bakış*, Cilt 3, Sayı 5, Ankara 2009, s.234 vd.

⁴⁰ Ali Muzaffer Dinçol, “Hititler”, *Anadolu Uygarlıkları Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi I*, İstanbul 1982, s.90.

⁴¹Rüya olgusu için bkz. H. H. Duymuş Florioti- E.Eser, “Kutsal Kitaplar ve Mitolojik Kaynaklar Işığında Eski Yakındoğu’da Rüya Olgusu ve Algısı Üzerine”, *Turkish Studies*, Cilt: 8, Sayı: 2, 2013 c, s.73-87.

⁴²Belkıs Dinçol, “Hititler’de Fal ve Kehanet”, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, IV, V, 1979, s.8.

⁴³ Detay için bkz. H. Hande Duymuş Florioti, “Eski Mezopotamya’da Kehanet Olgusuna Genel Bir Bakış”, *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, Yıl 6, Sayı: XV, Eylül 2013 b, s.23-42. Ayrıca bkz. Gökhan Kağnıcı, “Sakat Bedenin Kökenleri: Eski Mezopotamya’da Sakatlık”, *TAD*, C.37, S.64, s.369-394.

bu olayları yapmacık olarak yaptırıp tanrıların düşüncelerini öğrenmek için kullanılan yoldur. Başka yerden öğrenilmesi mümkün olmayan bilgileri içeriyor olması falcılığı önemli kılardı. Hititler başlarına gelen kötü olayları tanrıların öfkelerine bağlar ve bu öfkeyi dindirmek için adaklar sunarlardı. Öfkeye sebep olan günahları öğrenmek içinde kullanılan yöntem falcılıktı.⁴⁴

Karaciğer falcılığı -Karaciğer falı (KUS), Kuş uçuşu falı (MUSEN), Talih falı (KİN), Hurri kuş falı (MUSEN HURRİ) ve Yılan falı (MUS) Hititler’de kullanılan fal tekniklerindedir.⁴⁵

Fazlaca karışık olan bu alanda uzmanlaşmış birçok kişi bulunmaktadır ve bunların çoğu Babil kökenli olmalarıyla birlikte meslek isimleri Hititçe’ye geçmiştir. Bu meslek grupları şöyle adlandırmıştır: kahin, sihirbaz, ciğer ve talih falcısı LÜHAL, kuş yakalayıcısı LÜMUŞEN.D, kadın rüya falcısı, kahin LUIGI.MUSEN, doktor, ciğer falcısı SALENSI, yaşlı kadın falcı, talih falcısı, yılan falcısı, büyücü ŞALSU.GI ve büyük uzman LUAŞİPI’dur.⁴⁶

1.2. Kehanet

Kehanet, doğal olayları ya da insan yapısı nesnelere gözlemleyerek veya tanrısal güçlerle ilişki kurarak geleceği söyleme yeteneğidir.⁴⁷

Francesca Rochberg’e göre ise kehanet, “*insan ve tanrı arasındaki iletişimi, insanoğlu yararına kullanmayı sağlayan dolaylı bir yoldur*”.⁴⁸

Geleceği öğrenme merakı geçmişten günümüze insanların her zaman ilgisini çeken bir alan olmuş ve bununla ilgili çeşitli faaliyetler yürütmüşlerdir. Kehanet de, Eskiçağ toplumlarının din ve toplumsal yapılarından ayrılmaz bir parçadır. Kutsal sayılan kehanet merkezleriyle birlikte kâhinler halk tarafından büyük ilgi görmüştür. Tanrı iradesinin önemli bir yansıması olan kehanet ve belirli işaretleri takip ederek kehanette bulunan insanlar bunlar arasında önemli gördüklerini de kaydetmiştir. Mesela birinin evinin duvarındaki kertenkelenin şekli, gezegenlerin hareketleri, yılan, kuş veya köpek gibi hayvanların davranışlarıyla bütünleşen durumlar kötü alamet sayılmıştır. Ay

⁴⁴ İlker Koç, *Hititler*, ODTU Toplum ve Bilim Merkezi, Ankara 2006, s.102.

⁴⁵ M. Orhun (2009), agm, s. 236.

⁴⁶ A. Ünal, “Hitit Falcılığı”, *Aktüel Arkeoloji Dergisi*, Temmuz Ağustos Sayısı, 2011, s. 51.

⁴⁷ Ana Britannica 12, s.2752.

⁴⁸ Francesca Rochberg, “A Consideration of Babylonian Astronomy within the Historiography of Science”, *Studies in History and Philosophy of Science*, Vol.33, Issue 4, December 2002, s.677.

tutulması, şimşegin görünüşü, kazalar, hastalıklar ve bir hayvanın davranışıyla yan yana gelen kötü kehanetlere karşı bazı ritüeller uygulanmıştır.⁴⁹

Kehanetler her ne kadar gelecekte haber verme yönüyle falcılıkla benzer anlamlar taşısa da, falcılık insan kişiliği okuma sanatıyla kehanetten ayrılır. Ancak fal, büyü ve kehaneti kesin çizgilerle birbirinden ayırmak güçtür. Aralarındaki ayırım ise ulaşmak istedikleri sonuçtur.

Eski bir Mezopotamya geleneği olan kehanet Hitit metinlerinde KIN ideogramıyla gösterilmiştir.⁵⁰

Eski toplumlarda farklı şekillerde karşımıza çıkan kehanet yöntemlerinin ilk işlevi, krallığın işlerinin düzgün gitmesi, kralın efendileriyle kurduğu iletişimde aldığı tavsiyeler ve rehberlik olarak kabul edilebilir. Kimi zaman şimşek çakması, ay-güneş tutulması gibi doğal olaylarla tanrısal mesajların verilmesiyle gerçekleşirdi. Bu olayları gözlemleyen kehanet uzmanları da sorularını tanrıya iletirdi. Daha sonra tanrının yanıtı uzmanlar tarafından yorumlanırdı. Tanrılardan gelen mesaj ise çok netti; evet ya da hayır. Tanrıdan gelen mesaj olumsuz ise tüm süreç yeniden tekrarlanırdı.⁵¹

Bütün kâhinlik uygulamalarından doğruluğuna daha fazla inanılan uygulama ise rüya idi. Tanrıların isteklerini uykuya yatarak öğrenmenin beklendiği rüya, kutsal bir yerde geceleyerek yapılırdı. Günümüzdeki istihareye yatmak gibi olan bu uygulama tanrılarla iletişim kurma temeline dayanırdı.⁵² Bununla birlikte, daha önce de belirttiğimiz üzere, kâhinler diğer bir deyişle biliciler kendi oluşturdukları ortamlarda tanrılarla temasa geçtiklerini iddia etmiş, onlardan belli konularda işaret beklemişlerdir. Bunun için bazı bölgeler seçilmiş ve sorulan sorulara tanrılardan bu bölgelerde yanıt vermeleri beklenmiştir. Bu alanlar ise kimi zaman kurban edilmiş bir hayvanın iç organları, kimi zamanda hayali bir alan olarak gökyüzü ya da yeryüzü seçilmiştir. Tütsüden çıkan dumanın yayılışı, ağaç veya kemikten yapılmış işaretli çubukların ya da zarların atılması, suya dökülen yağdan çıkan duman, yılanların havuzda hareketlerinin gözlenmesi kendine geniş bir alan bilicilik yöntemlerinden olmuştur.⁵³

⁴⁹ Suzan Akkuş, "Eski Mezopotamya'da Beddua ve Felaketlerden Korunma Ritüelleri", *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, Sayı 9, Ocak 2014, s.284.

⁵⁰ Stefano De Martino, *Hititler*, (Çev. Erendiz Özbayoğlu), Ankara 2003, s.102.

⁵¹ T. Bryce, 2003, *age*, s.167.

⁵² S. D. Martino (2003), *age*, s.104.

⁵³ Çağatay Akşit, *Auspicium Et Imperium: Roma Cumhuriyet Döneminde İç Siyaset ve Kehanet*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri (Latin Dili ve Edebiyatı) Ana Bilim Dalı, Ankara 2011, s. 3-4.

1.3. Ritüel

Ritüeli tanımlamadan önce kökeni olan “rit”i tanımlamak daha yerinde olacaktır. Rit, inanan insanların bazı şeylere simgesel anlam yüklenmesi olarak ifade edilebilir.⁵⁴ Ayrıca gruplandırılan eylemlere ilişkin değişik türdeki yükümlülüklerin yerine getirilmesidir.⁵⁵ Uzun süreli bir değişime uğrayan ritlerdeki bu değişimleri fark etmek mümkün olmayabilir.⁵⁶ Ritler, sade toplumsal alışkanlıklar, adetler diğer bir deyişle değişmezlikle tekrarlanan hareket tarzlarıdır ve doğaüstü inançlara ilişkin törenler olarak da isimlendirilebilir.⁵⁷

Özbudun ilkel toplumlarda ritüeli şöyle tanımlar:

“Sıkça özel sözcük biçimleriyle ya da özel ve gizli bir sözcükle gerçekleştirilen ve genellikle önemli durum ya da ve eylemlerle bağlantılı olan dinsel ya da büyüsel tören ya da işlemler sistemi; teknolojik rutinle bağlantılı olmayan, gizemli varlık ya da güçlere göndermede bulunan durumlar için, önceden belirlenmiş formel davranış; genellikle din ya da büyüü içeren ve geleneklerce kurulmuş bir dizini izleyen eylemler dizisidir.”

Bryce göre ise; *“özel bir sonuç elde etmek, bir şeyi anlamak veya münferit bir etkinliği uzatmak için ortaya konan simgesel bir edim veya performanstır”*. Fakat ritüelin amacı ne olursa olsun en temel özelliği sonuç almaya yönelik olmasıdır. Örneğin çiftçinin iyi verim almak için toprağı ekip biçmesi bir ritüel değildir fakat iyi verim almak için saban töreni düzenlemeli bereket tanrısı yapmalıdır. Çünkü ancak bu şekilde iyi verim alabilir.⁵⁸

Durkheim, ritüellerin toplum birliğinin bir tür dışavurumu olduğunu ve görevlerinin toplumsal dayanışmanın, özellikle de toplumsal düzenin dayanakları olan duyguları yineleyerek, güçlendirerek toplumu ya da düzeni yeniden yaratmak olduğuna ve ritüellerin kişinin nesnelere huzurunda nasıl davranacağını belirleyen davranış kuralları olduğunu dile getirir.⁵⁹

⁵⁴ Ana Britannica, s. 351.

⁵⁵ Gürbüz Erginer, *Kurban ve Kurban Kökenleri ve Anadolu'da Kanlı Kurban Ritüelleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1997, s.42.

⁵⁶ Yasemin Akyol, *Dinsel Ritüeller ve Modern Milliyetçilikte Ritüel İnşası: Şehit Cenazeleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kültürel İncelemeler Yüksek Lisans Programı, İstanbul 2009, s.17.

⁵⁷ Sibel Özbudun, *Ayinden Törene- Siyasal İktidarın Kurulma ve Kurumsallaşması Sürecinde Törenlerin İşlevleri*, İstanbul, 1997, s.110.

⁵⁸ T. Bryce (2003), *age*, s.217-218.

⁵⁹ Emile Durkheim, *The Elementary Forms of the Religious Life. A Study in Religious Sociology*, Trans. Joseph Ward Swain, (London, Phototype Limited, 1926), s.226.

Başka bir ifadeyle ritüel, Tanrı adına yapılan eylemlerin yürütülmesinde izlenmesi gereken yolların doğru biçimlerinin neler olduğu hakkında uzmanlık bilgisine sahip, yetenekli kişilerce, belirli zamanlarda, değişmez bir şekilde yerine getirilmesi sistemidir.⁶⁰

Ancak ritüeli daha iyi anlamak için mit ile olan ilişkisinde bakmak gerekmektedir. İki terim arasında yakın bir ilişki olduğunu hatta aynı olduğunu iddia edenler de bulunur. Gaster mit ile ilgili düşüncelerini ifade ederken mitle ritüelin birbirinin türevi değil, aksine paralel dışavurumlar olduğunu belirtir.⁶¹

Konu ile alakalı kavramlara kısaca değindikten sonra, büyü-din-bilim ilişkisi üzerinde durmayı uygun buluyoruz.

1.4. Büyü-Din-Bilim İlişkisi

Büyü, bilim ve din neredeyse bütün eski toplumlarda birbirini besleyen üç alan olmuştur. Bu alanların birbirleriyle benzerliklerini ve farklılıklarını bu başlık altında ele almaya çalışacağız. Öncelikle büyü din ilişkisini ele alarak konuya başlarsak, büyü sürekli din verilerini kullanmıştır, diyebiliriz. Her ikisinin de öncelikli amaçlarının insan olması aralarındaki ilişkiyi sürekli canlı tutmuştur.⁶²

Tarihsel açıdan bakacak olursak, din ve büyü arasındaki sınır Eskiçağ insanından Ortaçağ'a kadar kesin hatlarla birbirinden ayrılmamıştır. 17. yy. ikinci yarısından sonra ancak tam bir ayırım ortaya çıkmıştır.⁶³

E.B.Taylor büyüü psikolojik temellere dayandırarak, toplumsal planda ele almış, Eskiçağ insanının büyü ile olaylar arasından kurdukları sebep-sonuç ilişkisini kendilerine göre oluşturduklarının belirtmiş ve dinle büyüün aynı düşünce sisteminde fakat ayrı alanlarda olduğunu dile getirmiştir.⁶⁴

Frazer'e göre, Eskiçağ insanı, önce büyü sonra din ve en son olarak bilim çağını yaşamıştır. Büyü, bütün dinlerde kaynak teşkil eder. Doğaüstü olaylara korkutarak her istediklerini yaptırabileceklerine inanan insanlar zamanla bu olaylarla başa çıkamayınca tanrıları keşfetmişler böylece dini aşamaya geçmişlerdir. İlerleyen zamanlarda ise din

⁶⁰ Samuel Henry Hook, *Ortadoğu Mitolojisi*, (Çev. Alaeddin Şenel), Ankara 1993, s.14.

⁶¹ Theodor H. Gaster, *Thespis- Eski Yakındoğu'da Ritüel, Mit ve Drama*, (Çev. Mehmet H. Doğan), 2010, s.90.

⁶² E. Çiftçi (2007), *agt*, s.24.

⁶³ Stanley J. Tambiah, *Büyü, Bilim, Din ve Akılcılığın Kapsamı*, (Çev. Ufuk Can Akın), Dost Kitabevi, Ankara 2002, s.36.

⁶⁴ H. Tanyu 1992, *age*, VI, s. 501.

yerini bilime bırakmıştır.⁶⁵ Buna karşın bazı bilim adamları din ve büyüün ortak kökenden türediğini savunmaktadırlar. Ancak bu konuda müşterek bir fikir birliği ortaya konulamamıştır ve farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Bu görüşün ilki Dr. Jevans'un savunduğu büyüün dinden sonra ortaya çıktığı, ikincisi James Frazer'in savunduğu görüş, son olarak da büyü ve dinin ortaklaşa ortaya çıktığını iddia eden manistik görüştür.⁶⁶

Frazer'in sosyal antropoloji ile başlayan araştırmaları sonucu insanın akli evrimini ve büyüden dine olan yönelme aşamasını Altın Dal adlı eserinde ele almıştır. Yazara göre büyü, “*insana ve doğaya ilişkin olaylar arasındaki neden-sonuç ilişkisine sembolik bir anlam yükleyen kültürlerde önemli yer tutar*” ve büyü bu noktada dinden önde gelir.⁶⁷ Ayrıca büyü ve din arasında benzerlikler olacağı gibi farklılıklar da mevcuttur. Benzer yönlerini şu şekilde sıralayabiliriz⁶⁸:

*Her ikisi de doğaüstü alana girer.

*İkisi de doğaüstü alanda iş görür.

*Büyücü de din adamı da pratik olan belli amaçlar güder.

*Büyü de din de tamamıyla mitolojik geleneğe dayanmaktadır.

Büyü-din farklılıklarını ise kısaca şu şekilde sıralayabiliriz:

*Büyü tanrıların üzerine zorlayıcı bir amaç içerirken, dinde mevcut olan ibadet tanrıyla yumuşatmak amacı güder.

*Büyü, kesin bir amaca varmak maksadıyla belirli eylemlerden oluşan bir sanattır. Din ise amaçların yerine getirilmesi gereken eylemler bütünüdür.

*Büyü gerçekleştirilirken belirli teknikler vardır; bazı sözler, büyücüler, tören gibi. Dinin ise basit ve belirli bir tekniği yoktur.

*Durkheime'a göre dinin kurallarının bozulmasıyla günah işlenmiş sayılır. Fakat büyüün bozulması günah anlamına gelmez.

*Din de tam bir boyun eğme ve teslimiyet varken büyü de kontrol vardır.

*Din bütün insanlara açıkken, büyü tam tersine kapalı bir durumdadır.

*Din de yakarış varken büyüde zorlama mevcuttur.

*Din büyü ile ilgili her şeyi reddederken, büyü gerek duyarsa dinin kutsallarına başvurabilir.

⁶⁵ J. G. Frazer (2004), *age*, I, s.34-35.

⁶⁶ S. J. Tambiah (2002), *age*, s.4.

⁶⁷ J. G. Frazer (1991), *age*, s. 46.

⁶⁸ Sedat Veyis Örnek, *Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki*, Bilgesu Yayıncılık, Sayı: 176, 2017, s.26 vd.

*Büyü de uzman denilebilecek büyücüler vardır ve bunlar yine bu mesleği belirli kişilere öğretirken din de ise dini liderlere rağmen herkese açıktır.⁶⁹

⁶⁹ S.V. Örnek (2017), *age*, s. 26 vd.

İKİNCİ BÖLÜM

ESKİ MEZOPOTAMYA TOPLUMLARINDA BÜYÜ VE BÜYÜ İLE İLGİLİ UYGULAMALAR

Bilindiği üzere büyü, çivi yazılı belgelerde genel olarak ĒN (Akadca *şıptum*, Hititçe *alawantazar*) kelimeleriyle ifade edilmiştir. Ninkil yani EA/ENKİ büyülerin ve sanatın tanrısı olarak bilinmekle birlikte büyücülerin ve sihirbazların başı olarak da kabul edilmiştir.⁷⁰ Mezopotamya’da kadın büyücüler ise, farklı terimlerle karşımıza çıkmaktadır: *mīUŠ.ZU* “dua ile ruhları kovan”, *aşıptum* “cinci kadın”⁷¹, *ša’iltum*⁷² “bilici/ kahin kadın” gibi. Ayrıca *ša’iltum*’a ek olarak *bāriātum*⁷³ adıyla başka bir bilici kadın da metinlerde geçmektedir.

Büyü nasıl yapılırdı sorusuna cevap ararsak, genel bazı sonuçlara ulaşmamız mümkündür. Şöyle ki, Mezopotamya kaynaklarında büyü ritüellerinde büyüün uygulanacağı kişi öncelikle dinsel arınmayı gerçekleştirmeliydi.⁷⁴ Örneğin bir metinde bu arınma şu şekilde geçmektedir: (Maglu⁷⁵ VII 119) *amsi qāti-ia ubbia zumri ina mē naqbi ellūti* “*ellerimi yıkadım, suyun içinde bedenimi temizledim*”.⁷⁶ Daha sonra yapılan büyüye göre merhem, tütsü, tütsü kapları, çeşitli müzik aletleri, ipler, insan veya hayvan figürleri olan muskalar kullanılmaktaydı.⁷⁷ Büyü ritüelleri, büyüün amacına göre şiirsel sözlerin tekrarlanmasıyla gerçekleşirdi.⁷⁸

Mezopotamya toplumlarından günümüze, büyücülerin ve hastaların söyleyeceği duaların yazılı olduğu birçok metin ulaşmıştır. Bu duaların en önemlisi M.Ö. 2400’lere tarihlenir.⁷⁹ Güneş tanrısı Şamaş’a hitaben yazılan dua şöyledir⁸⁰:

⁷⁰ J. Qates (2004), *age*, s.74

⁷¹ CAD A/II, S. 431.

⁷² CAD š/1, s.109.

⁷³ Hans Hirsch, *Untersuchungen zur Altassyrischen Religion*, Graz, Osnabrück 1972, s.81.

⁷⁴ Nurgül Yıldırım (2015), *agm*, s. 242.

⁷⁵ Yakmak anlamına gelen, terra kota adıyla bilinen pişmiş topraktan, yağ veya balmumu ile yapılan figürlerle yapılan bir büyü çeşididir. Büyü sırasında kullanılan bu malzemeler yakılıp yok oldukça büyüün bozulduğuna inanılırdı. Dua ile başlar, rica, temenni ve teşekkürle sonlanırdı. Bu büyü için yemin eden, yemine tabi tutulan ve yemin koruyucusu gerekirdi. Kadriye Tansuğ-Özel İnanlı, “Sumerlilerin Dünya Görüşüne ve Babil Edebiyatına Toplu Bir Bakış”, *A.Ü.D.T.C.F Dergisi*, XVIII, 3-4, Ankara 1960, s. 575-576.

⁷⁶ CAD E, s.5.

⁷⁷ Muazzez İlmiye Çığ, *Uygarlığın kökeni Sumerliler II*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2012, s.194-195.

⁷⁸ Nurgül Yıldırım (2015), *agm*, s.242. Ayrıca bkz. Mebrure Tosun, Kadriye Yalvaç, *Sumer Dili ve Grameri*, TTK Basımevi, Ankara 1981.

⁷⁹ J. Black, A. Green (2003), *age*, s. 56.

⁸⁰ M. Joachim Menant, *Ninova Sarayı Kütüphanesi*, (Çev. Vedii İlmen), Yaba Yayınları, İstanbul 2005, s.66.

“Yalanları gideren, olağanüstü kötü etkileri, kehanetleri, kızgın hastalık belirtilerini, düşleri, kötü görüntüleri yok eden sen, büyü ve sihirle uğraşan ve ülkeleri yok eden sen”.

Mezopotamya’da büyü dualarını 4 gruba ayırabiliriz. İlk duada büyücünün hedefi ifritlerdir ve ayin sırasında onlardan kurtulmak maksadıyla ak büyüyle alakalı olan EA/ENKİ⁸¹ ile eşi Damkina ve Asaluhi’nin bir temsilcisi olarak yer alır. İkinci dua normal halktan insanların ifritlerin saldırılarından korunmak için yaptıklarıdır. Üçüncü dua da ise ifritlerin yaptıkları ayrıntılı olarak anlatılır. Son olarak ise ayinde kullanılan nesnelere için yapılan duaları içermektedir.⁸²

Tanrı EA/ENKİ’nin (su ve bilgelik tanrısı) Sumerliler döneminde tapınma merkezi Eridu’dur. Babilliler ise Hammurabi döneminde EA’nın oğlu Marduk baş tanrı olunca kült merkezi Babil’e taşınmıştır. Burası falcılar ile büyücülerin toplandığı merkez haline gelmiştir.⁸³

Öte yandan, Mezopotamya’da hastalıklar da bazen büyü ile bertaraf edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, Eskiçağ toplumları söz konusu olduğunda, toplumların uğraşı alanlarına göre, farklı tedavi yöntemlerine başvurduklarını görmekteyiz:

- 1)Din ve dolayısıyla rahiplerin etkin olduğu toplumlarda büyü ile tedavi,
- 2)Savaşçı toplumlarda bıçak ile tedavi yani cerrahi,
- 3)Tarım toplumlarında şifalı bitkilerle tedavi.⁸⁴

Eski Mezopotamya’da bu üç gruptan da hastalık tedavisinde yararlandığını saptamak mümkündür. Diğer yandan, Tanrılardan kaynaklı bir öfke de hastalığa sebep olabilirdi. “Eğer hasta başım başım diye bağıryorsa, bu bir tanrının işidir. Eğer dişlerini gıcırdatıyorsa ve elleri ayakları titriyorsa, sebep tanrı Sin’dir⁸⁵; hasta ölür”.⁸⁶ Böyle bir sebep varsa tanrının öfkesinin dindirilmesi gerektiğine inanılır ve bu amaçla tanrı veya tanrıçalara adaklar sunulur, koruyucu muskalar takılır; aşipu ve maşmaşa adı verilen rahipler büyülü sözlerle kötülükleri ve hastalığı kovmaya çalışır⁸⁷.

⁸¹ J. Black-A. Green (2003), *age*, s.57.

⁸² J. Qates (2004), *age*, s. 186.

⁸³ J. Qates (2004), *age*, s.74.

⁸⁴ A. Ünal, “Hitit Tıbbının Ana Hatları”, *Belleten*, C. XLIV, S. 175, Temmuz 1980, s.477.

⁸⁵ Sin diğer adıyla Nanna-Sin, Sumer panteonunda Enlil’in oğludur. Enlil, zorla Ninlil’e sahip olmuş bu yüzden tanrılar tarafından cezalandırılarak yer altı şehrine sürülmüştü. İşte Nanna-Sin, Enlil’in bu zorla birleşimden kaynaklanan çocuğudur Nanna-Sin’in en önemli özelliklerinden birisi, yeryüzünde yaşayan kralların yapmış olduğu yanlış işler karşısında büyük bir intikamla hareket etmesi ve onları cezalandırmada önemli bir güç olmasıdır. Bkz. Samuel Noah Kramer, *Tarih Sumer’de Başlar*, (Çev. Hamide Koyukan), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2014, s. 303.

⁸⁶ J. Qates (2004), *age*, s.191.

⁸⁷ Terimler için bkz. CAD, s.381 ve 435.

Her ne kadar kötü olarak görülse de kara büyücülük Mezopotamya'da gündelik hayatın bir parçası olmuştur. Zararlı olduğu düşünüldüğü halde insanlar bundan vazgeçmeyince yasaklanmış ve belirli cezalar uygulanmaya başlanmıştır.⁸⁸ Orta Asur kanunlarının 47. maddesinde büyü yapan kişinin cinsiyet fark etmeden büyü yaptığı kanıtlanırsa cezası ölümdür.⁸⁹ Ur-Nammu kanunlarının 10. Maddesinde büyücülük saptanırsa o kişi nehir tanrısının yargılanmasıyla cezalandırılırdı.⁹⁰ Suçlu olup olmadığı kanıtlamak için, sanık akarsuyun-kutsal nehrin insafına bırakılırdı.⁹¹ Hammurabi kanunlarının 2. maddesinde de büyücülerin cezalandırılması için su ordali⁹² uygulanmıştır.⁹³

Mezopotamya'da büyüler, belirli ay, gün ve saatte yapılmıştır. Gezegenlerin konumları büyü için hayati önem taşırdı. Ayrıca gök cisimlerinin de kendilerine has büyüsel güçleri olduğuna inanılmıştır.⁹⁴

Mezopotamya kültürünü yansıtan Ninova tabletlerinde rahip hekimler tarafından büyü yapmak amacıyla kullanılan bazı bitkiler de mevcuttur. Adamotu, banotu, çöpleme, haşhaş, hardal, kekik, kitre, meşe mazısı, mersin, şeytanterisi, mersin ağacı, çin tarçın, nane, nar kabuğu, rezene, safran, terementi, köknar, armut, incir, hurma, söğüt bu bitkiler arasındadır.⁹⁵

⁸⁸ J. Black- A. Green (2003), *age*, s.60.

⁸⁹ M. Tosun, K. Yalvaç (2002), *age*, s.254.

⁹⁰ B. Dinçol, *Eski Önasya Toplumlarında Suç Kavramı ve Ceza*, Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, İstanbul 2003, s.5.

⁹¹ Bertrand Lafont, *Mezopotamya'da Nehir-Tanrı'nın Yargılaması, Eski Yakındoğu-Sumer'den Kutsal Kitap'a*, (Çev. Adnan Kahiloğulları), Dost Kitabevi, Ankara 2005, s.201.

⁹² Suç işlediği düşünülen kişinin suçluluğunu tespit etmek için kişi nehre atılır ve nehir tanrısının hakemliğine başvurulurdu. Nehir/Su ordali adı verilen bu yöntem ilk defa, Ur-Nammu kanununun 10 ve 11. Maddelerinde geçmektedir. Yine Hammurabi kanunlarının 2. Maddesinde büyücülükle suçlanan kişinin masumiyetinin kanıtlanması için nehre girmesi-dalması maddesi yer alırdı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Cahit Günbattı, Eski Anadolu'da Su Ordali, *Archivum Anatolium* Sayı:4, Ankara, 2000, s.73-88. Ayrıca bkz H. Hande Duymuş Florioti, Gözde Demirci, "Çivi Yazılı Kanun Metinlerinde İlginç Bir Suç Tespit ve Cezalandırma Yöntemi: Suya Atılma", *Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.32, S.54 (Eylül), Ankara 2013 a, s.25-40.

⁹³ M. Tosun- K. Yalvaç (2002), *age*, s.185.

⁹⁴ Erica Reiner, *Astral Magic in Baylonia*, Transactions of the American Philisophical Society New Series, Vol 85, Philadelphia 1995, s.98-99.

⁹⁵ Turhan Baytop, *Türk Eczacılık Tarihi*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2001, s.12.

2.1.Sumerliler’de Büyü

Birçok Eskiçağ toplumunda olduğu gibi Sumerliler’de de büyü yaygın bir biçimde kullanılmış, başta hastalıklardan kurtulma, şifa bulma, başkaları üzerinde istenilen bir şeyi gerçekleştirme, düşman saldırısını bertaraf etme, düşmana galip gelme, hayvan saldırılarından korunma, tanrıların ilgisini çekme gibi durumlarda büyüye sıkça başvurulmuştur. Yani diyebiliriz ki Sumerliler’de de büyü, tıp ve din iç içe geçmiştir.

Sumerliler’de büyü, ak büyü ve kara büyü olarak ikiye ayrılmıştır. Toplumsal yaşamda bilinçli bir şekilde büyü yapmak hoş karşılanmadığı gibi kanun metinlerince çoğu zaman yasaklanmıştır. Eğer birinin kara büyü yaptığı tespit edilirse bu büyüyü bozmak için ak büyü yapılırdı. Bununla birlikte kara büyüden, ifritlerin kötülüklerinden ve cinlerin saldırılarından korunmak için bazı büyü metinlerinin yazılı olduğu tabletler evlerin belirli noktalarında bulunmuştur. Örneğin böyle bir tablet, doğum yapan bir kadının yanına konulmuştur.⁹⁶

Genel hatlarıyla Sumer büyü metinleri dört gruba ayrılmaktadır. Birinci olarak; büyücü kötü ifritleri hedef alarak kendisini ak büyüyle ilişkilendirir, tanrıların temsilcisi olduğunu dile getirir ve “*Gökyüzünün devletine kulak verin! Yeraltı dünyasının davetine kulak verin!*” cümleleriyle büyüyü sonlandırır. İkinci grup genel itibarıyla insanları kötü ifritlerin saldırılarından korumak amacı taşır. Burada kötü cinler tasvir edilir ve kovulur. Üçüncü grup büyü ise “Enki/ Marduk” büyülerini diye adlandırılır. İlk önce ifritlerin yaptığı kötülükler ayrıntılı bir şekilde anlatılır, Marduk bu kötülükleri yok etmek için babası Enki’nin öğütlerine başvurur ve Enki “*Bilmediğin ne var oğul, ben senin bilmediklerine ne ekleyebilir ki? Benim bilmediklerim senin bildiklerindir*” der. Daha sonra ise Marduk’a yapılması gerekenleri ve söylemesi gerekli cümleleri öğretir. En son büyü grubu ise ak büyü tanrılarından ziyade nesnelere yönelik cümlelerin olduğu büyülerdir. Bu büyülere basit bir nesneye aktarılır, kimi zaman ateşle yakılarak etkisiz hale getirilir.⁹⁷

Sumer inançlarına göre büyü hem insan hem de tanrı eliyle gerçekleşirdi. Tanrılar da gerek kendileriyle ilgili gerekse evrenle ilgili konularda büyüye başvurmuştur. Bu noktada Anadolu’da büyüünün algılanış şekli arasında fark oluşmaktadır. Anadolu halkları genel manada büyüünün insan kaynaklı olduğunu

⁹⁶ J. Black ve A. Green (2003), *age*, s. 57.

⁹⁷ Abdullah Altuncu, “Sumer Mitolojisi Bağlamında Otorite Tarafından Şekillendirilen İbadet ve Törenler”, *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, 2014/2, s.152.

düşünürken Mezopotamya halkları hem insan hem tanrı kaynaklı olduğunu düşünmüşlerdir. Örneğin büyü ile daha fazla ön plana çıkan Enki, büyüünün efendisi sayılmış ve şahsıyla ilgili birçok metinde büyü uygulamalarından bahsedilmiştir. Büyü ile ilgili sahip olduğu bilgiler nedeniyle ruhları kontrol altına alabilmiş, gizemli ifadeleri ve ritüelleri bu amaçla kullanmıştır. Bu sebepten dolayı olsa gerek ele geçirilen birçok metinde ismi geçmektedir. Nitekim cinler ve ifritler tarafından ele geçirilip işkence gören Marduk'a yalvarmış, o da babası Enki'nin yanına giderek bu durumun ortadan kaldırılmasını istemiştir. İfritler ve cinlerin kötü saldırılarına karşı sıkça okunan bu büyü metninde olayın devamı şu şekildedir: ⁹⁸

“Enki oğluna, Asarluhi 'ye yanıt verdi:

“Oğul, Senin bilmediğin nedir?

Ben ona ne katabilirim ki?

Asarluhi, Senin bilmediğin nedir?

Ben ona ne katabilirim ki?

Ben ne biliyorsam

Sen de biliyorsun!

Git oğlum,

Asarluhi.”

“Yüce anzam-kabından su al.

Dök onu.

Ilgın ve maştakal-bitkisini onun özüne kat.

Bu adamın üstüne serp onu.

Buhurdanlık ve meşale:

Alıp ona götür.”

“Adamın gövdesindeki nam-tar

Akıcı bir şey gibi çıkıp gidecek ondan!”

“Göğün kahramanının koca davulu,

Dehşet verici kükreyişi

Sesinin erdiği yerdeki kötü olan her şeyi silip süpürür:

Güven ona.

Bırak savunsun seni!

⁹⁸ Abdullah Altuncu, “Sumerlilerin Dini Tarihi”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Dinler Tarihi Bilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sayı: XIII+131, Elazığ 2011, s.88.

*Göğün kahramanının koca davulu,
 Dehşet verici parlaklığıyla
 Bırak destek olsun sana!”
 “Gaddar cin ve gaddar gaspçı:
 Dışarı çık!
 Kötü ruh ve kötü başbelası:
 Çık git!
 Gaddar tanrı ve sinsice dolaşan kötü kiş:
 Defol!
 Kötücül ağız ve fenalık biçimleyen tükürük:
 Geç git!
 Dimme ve Dima,
 Adama musallat olan
 Yok ol!
 İstirap ve acı, hastalık, migren adamı saran:
 Dağılın!
 Bütün yüce tanrılar sizi lanetler:
 Çekin gidin!”⁹⁹*

A.Falkenstein ise, dört ana türe ayırdığı Sumer büyüünde Marduk/Ea olarak adlandırdığı bir türü öykü, konuşma ve büyü gücüyle karışık olduğunu ve edebi gücünün göz ardı edilmemesi gerektiğini vurgular. Bu tür sonunda ortaya çıkan şiirselliği çok güçlü bir büyü türüdür. Bu büyü çeşidi kendi arasında o kadar birlik gösterir ki bütünden ayrılması mümkün değildir ve bir eksikte büyü bozulur.¹⁰⁰

Üç bölümden oluşan büyüde birine musallat olan hastalıklar ve cinlerin isimleri verilir.¹⁰¹

*“Oğlum, sen [her şeyi] bilirsin.
 Senin bilmediğini –ben nasıl katabilirim?
 Bütün bildiğim senin bildiklerindir.
 “İnce uzun bir kamış bitkisini yarısından kes,
 Hayat suyunu onun elinin üstüne damlat.
 Sağ elinden aksın gitsin.*

⁹⁹ S. N. Kramer, *Sumerlilerin Kurnaz Tanrısı Enki*, (Çev. Hamide Koyukan), İstanbul 2000, s.226-227.

¹⁰⁰ S. N. Kramer (2000), *age*, s. 221-222.

¹⁰¹ S. N. Kramer (2000), *age*, s.222.

Sol elinin üstüne damlasın.

“Sazdan ağıyla Ejderha...

O ağzı mühürleyecektir!

Bir diğer Marduk/Ea büyüünde de cinlerin listesi verilerek, cinlerin yakalamış olduğu birine çektirdikleri acı ve hırpalamalar yer alır. Parçanın başında büyüye *en-e-nu-ru* büyüü denir:¹⁰²

Davulun Efendisi

Enki oğluna

Asarluhi 'ye yanıt verdi

“Oğul, Senin bilmediğin nedir?

Ben ona ne katabilirim ki?

Asarluhi,

Ben ona n katabilirim ki?

Ben ne biliyorsam

Sen de biliyorsun!

Git, oğlum,

Asarluhi.

“Yüce anzam-kabından su al;

Dök onu.

İlgün ve maştakal-bitkisini

Onun özüne kat.

Bu adamın üstüne serp onu.

Buhurdanlık ve meşale:

Alıp ona götür.

“Adamın gövdesindeki nam-tar

Akıcı bir şey gibi

Çıkıp gidecek ondan!

“Göğün kahramanının

koca davulu,

dehşet verici kükreyişi

sesinin erdiği yerdeki kötü olan her şeyi silip süpürür:

güven ona.

¹⁰² S.N. Kramer (2000), *age*, s.226-227.

Bırak savunsun seni!
Göğün kahramanının
Koca davulu
dehşet verici parlaklığıyla:
bırak destek olsun sana!
“Gaddar cin ve gaddar gaspçı:
Dışarı çık!
Kötü ruh ve kötü başbelası;
Çık git!
Gaddar tanrı ve sinsi ve dolaşan kötü kişi:
Defol!
Kötücüül ağız ve fenalık biçimleyen tükürük:
Geç git!
Dimme ve Dima,
Adama musallat olan:
Yok ol!
“Istırap ve acı,
Hastalık, migren
Adamı saran:
Dağılın!
“Bütün yüce tanrılar
Sizi lanetler:
Çekin gidin!”
 Diş ağrısına karşı yapılan bir büyü de ilgi çekicidir.¹⁰³
Anu göğü yarattıktan sonra,
gök yeri yarattı,
ırmaklar kanalları yarattı,
kanallar bataklığı yarattı,
kurtçuk ağlayarak Şamaş'ın huzuruna çıktı,
gözyaşları çağlayarak Ea'nın huzuruna çıktı:
“Bana yiyeceğim olarak ne vereceksin?
Emmek için bana ne vereceksin?”

¹⁰³ S.N. Kramer (2000), *age*, s.245.

“Olgun incir veriyorum sana
 Ve armannu-elması.”
 “Olgun incir ve armannu-elması
 Bunlar benim ne işime yarar?
 Yukarı kaldır beni –bırak da dış ile dış etlerinin
 arasında yaşayayım!
 dışının kanını emeceğim
 ve dişetlerinin kökünü kemirceğim.”
 İğneyle al –ve onu ayağından yakal,
 “Çünkü bunu söyledin ya, kurtçuk,
 Ea yumruğunun gücüyle seni yere serecek!”

2.2. Babilliler 'de Büyü

Babillilerde III. Binyıldan sonra ortaya çıkan büyücülük tanrı merkezli bir şekilde yapılmıştır. İnsanlar işledikleri suç ve günahların karşılıklarına hastalık ve felaket olarak çıktığına inanmış bunun sonucunda büyüye yönelmişlerdir. Kötü güçlere karşı “kötülük kovma” ritüelleri düzenleyen Babilliler bunları da belirli kurallara göre gerçekleştiriyorlardı. Bu talimatları şu şekilde sıralayabiliriz:

a) Hastalığın sunuluşu ve kaynağın hatırlatılması: Cehennemden gelen hastalık, koruyucu tanrısı tarafından bırakılan insana musallat olmuştur.

b) Kötülüklerin musallat olduğu kişinin içinde olduğu acıklı hali tanrılara acındırılmıştır.

c) İlacın doğaüstü kökeni anlatılır.

d) Tedavi uygulaması. Burada Ea'nın Marduk'a verdiği talimatlar mevcuttur. “Kalın undan [?] yapılmış yedi tane ekmek alıp onları bronzdan [?]bir iple bağla. Hastayı bozkırda ıssız bir yere götürüp, yabani bir akasya ağacının dibinde, onun üzerinde “Eridu'nun formülünü oku. Sonra'da bu ekmekleri hastanın üzerine sert ve böylece yere düşen ekmek kırıntılarının üzerine tükürmesini söyle. İşte o zaman, onun yakalandığı hastalığı Ninedinna'ya bildir ki küçük yabani kemirgenlerin koruyucu tanrısı Ninkilim, onun hastalığını bu hayvancıklara aldırısın”.

e) Yakarma ifadeleri içeren sözlü rit bulunur. “*Ölülere can verebilen iyileştirici tanrıça Gula eliyle dokunarak onu iyileştirsin! Ve sen, merhametli Marduk, hasta tamamıyla tehlikeden sıyrılınsın diye onu sıkıntısından kurtaracak formülü söyle!*”.¹⁰⁴

Babil büyüünden günümüze ulaşan kısımları Sumer, Akad, Elam veya Hurri dilinde yazılmış dualar, efsunlar, bozuk veya eksik sözler, ayinler, büyücü veya hasta tarafından söylenecek duaların tarifleridir.¹⁰⁵

Günlük hayatlarında çok fazla büyüye yer veren Babilliler’de “şaziga” ritüeli dikkat çekicidir. Erkeklerdeki cinsel problemler ve karşılıksız sevgilerde karşı tarafın sevgisini kazanmak için bu büyüye başvurulduğu anlaşılmaktadır.¹⁰⁶

Şurpu büyü de Babilliler ’in başvurduğu başka bir büyü çeşididir. Maqlu büyü ile aynı olsa da farklı yönleri mevcuttur. Maqlu büyüde kullanılan nesne büyücü tarafından yok edilirken Şurpu büyüde suçlunun arındırılması amaçlanmıştır.¹⁰⁷ Şurpu büyüde tanrının nasıl kızdırıldığı bilinmez. Kurbanlar büyücüye, endişeli, uykusuzluk hali, şiddetli titreme, ağız köpürmesi, dil tutulması ve baş ağrısı çektikleri durumlarda başvurular. Ayinin yakma kısmında ise kurna ateşin içine soğan, hurma veya hasır atar. Büyücü duayı okuyarak günahlardan arındırmaya çalışır. Son olarak ateşi söndürür ve kurban günahlarından arınır.¹⁰⁸

Babilliler’de de büyü suç sayılmış ve yasaklanmıştır. Hammurabi kanunlarının 2. Maddesinde büyücülere su ordali cezası uygulandığı görülmektedir.¹⁰⁹ Kanun maddesi aşağıdaki gibidir:

“Eğer bir adam, bir adam hakkında (onun) büyü (yaptığını) iddia ederse ve onu ispat etmezse (edemezse), üzerine

büyücülük iftirası atılan adam nehre gidecek (nehre dalacaktır)

Eğer nehir onu çekerse (zaptederse) iftira eden onun evini (mülkünü) alacak (sahiplenecektir)

Eğer o adamı nehir temize çıkarırsa ve selamete çıkarırsa ona iftira eden adam öldürülecektir. Nehrin selamete çıkardığı (adam) iftiracının malına mülküne sahip olacaktır”.¹¹⁰

¹⁰⁴ Jean Bottero, *Mezopotamya, Yazı, Akıl ve Tanrılar*, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara 2003, s.174-175.

¹⁰⁵ J. Black, A. Green (2003), *age*, s.56.

¹⁰⁶ W. Farber (1995), *age*, s.1900.

¹⁰⁷ E. Mandacı (2016), *agm*, s.220.

¹⁰⁸ J. Black, A. Green (2003), *age*, s.57.

¹⁰⁹ M.Tosun, K. Yalvaç (2002), *age*, s.85.

¹¹⁰ H. H. Duymuş Florioti-G.Demirci, 2013 a , s.32.

Eski Babil döneminde takpirtu¹¹¹ isimli, domuz gibi bazı hayvanların kullanılmasıyla bir tür kara büyü yapılırdı. Bu büyüye göre lanetlenmiş olduğu düşünülen yere inşaat yapılamaz ve bu toprağın artık verimsiz olduğuna inanılırdı.¹¹²

2.3. Asurlular 'da Büyü

Asur toplumunun Eski¹¹³, Orta ve Yeni Asur dönemlerini içeren tarihsel süreçlerinde büyüye sıkça başvurdukları çivi yazılı metinlerinden anlaşılmaktadır. Orta Asur Kanunlarının 47. Maddesinde cinsiyet fark etmeden büyü yapan ve büyü elinde yakalanan, büyü yaptığı ispat edilen herkes ölüm cezasına çarptırılırdı.¹¹⁴ Asurbanipal kütüphanesinde ifritlerden korunmak amacıyla Akadca yazılmış pek çok büyü metninin varlığı bilinmektedir¹¹⁵.

Öte yandan, Yeni Asur krallığı döneminde önemli bir kent olan Sultantepe'de, Asurca metinlerdeki adıyla "Huzirina"da¹¹⁶ 1951-1953 yılları arasında Nuri Gökçe ve Seton Llyod tarafından başlatılan kazılarda 2 farklı tabakaya rastlanılmıştır. Üst tabaka Helenistik ve Roma kalıntılarıyla, alt tabaka ise Yeni Asur krallığı (M.Ö.8-7. yy.) kalıntıları mevcuttur.¹¹⁷ Günümüzde Şanlıurfa il sınırları içinde kalan Sultantepe'de 407 tablet ele geçirilmiştir ve bu tabletler Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesinde ve Şanlıurfa Müzesinde muhafaza edilmektedir. Birçok konuyu bünyesinde barındıran¹¹⁸ tabletlerin tezimizle alakalı olan kısmı, büyüü içeren metinler satır numaraları ile birlikte aşağıda verilmiştir:

63. Šamaš adına dua, sürüngenlere (kertenkelelere) karşı yapılan büyü ve Namburbi dinsel törenini konu alan bir metindir. Metnin sütununda Hu-zir-n[a] şehrinin adı okunmaktadır.

64. Namburbi dinsel töreni, köpeklere karşı yapılan büyü ve Tanrı Šamaš adına dua.

65. Tanrı Nabū adına dua metni.

¹¹¹ CAD, s.86.

¹¹² K. Tansuğ-Ö. İnanlı (1960), agm, s. 575.

¹¹³ Eski Asur devrindeki büyü metinleri, tezimin III.Bölümü'nde ele alınacaktır.

¹¹⁴ M.Tosun, K. Yalvaç (2002), *age*, s.254.

¹¹⁵ E. Mandacı (2016), agm, s.221.

¹¹⁶ Seton Llyold, Nuri Gökçe, "Sultantepe", *Anatolion Studies*, BIAA, Ankara 1952, s.7.

¹¹⁷ N. Yıldırım, *Anadolu'da Bulunan Yeni Asur Devri Tabletleri*, A.Ü.S.B.E Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü Sumeroloji Anabilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2009, s.2.

¹¹⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. N. Yıldırım (2009), *agt*, s.1 vd.; Ayrıca bkz. N. Yıldırım, "Anadolu'da Bulunan Yeni Asurca Belgeler", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, Ankara 2010, Cilt:29, Sayı: 48, s. 119-135.

66. Tašmetūm adına dua metni.
67. Tanrı Ea (Enlilbanda) adına Dua Metni.
68. Hem erkek hem de dişi özellikler taşıyan ve ismi belirlenemeyen bir tanrı adına dua metni.
69. Zappu(?) adına bir dua metni.
70. Marduk(?) adına bir dua metni.
71. Tanımlanamayan bir ilahi metni.
72. Büyü ve dinsel ayinleri konu alan ve yine Namburbi tarzı bir metin.
73. Dua, büyü ve dinsel ritüellerin yardımıyla hastalıklara karşı alınan önlemleri içeren bir metin. Aynı zamanda Antum adına yapılan dualara da yer verilmiştir.
74. Dua metninin kırık bir bölümü.
75. Günahlar ve söylenilen kötü sözlere karşı oluşturulan bir büyü ritüeli.
- 76-77. Bit rīmkī büyü
78. Maqlu I
- 79- 81. Maqlu II
82. Maqlu III
83. Maqlu IX
- 84-85. Şurpu IV
86. Dua metninin kırık bir parçası.
87. Asur Şehrinin kutsanması amacıyla düzenlenmiş bir dua metni.
89. Hastalıkların teşhis edilmesi konulu bu tablette hasta olan insanların evinde yapılan bir tür büyüden bahsedilmiştir.
92. Medikal önerilerin bulunduğu ve üç sütundan oluşan bu tabletin sol kenarında, şifalı! Bitkilerden, sağ kenarında bu bitkilerin hazırlanmasından ve ortasında ise, hastalıklar ile ilgili düzenlemeler yer almaktadır.
93. Tedavilerde bitkilerin kullanılması konulu bir metin.
94. Medikal bir reçete örneği olan bu metin, 48 adet bitki ismi ile birlikte verilmiştir.
98. Doğum esnasında yaşanabilecek olumsuzluklara karşı bir reçete.
107. Kötü rüyalara karşı yapılan bir büyü ve bu doğrultuda oluşturulan reçete.
108. Şifalı! Olduğu düşünülen bazı taş ve minerallerin tanımının yapıldığı metin.
111. Mineral (madensel) ilaçların kullanıldığı büyü ve dinsel içerikli türevlerin konu alındığı bir metin.
136. Bir büyü metni: šimmatum'a karşı yapılmış olduğu düşünülmektedir.

137-139. Bir büyü ritüeli

140. Maqlu II

141. Maqlu II

142. Şurpu IV

143. Lamaštu'ya¹¹⁹ karşı yapılan bir büyü konu edilmiştir.

144. Bir büyü metni; arka yüzünde Lamaštu'ya karşı yapılan bir bölüm yer almaktadır.

145-146. Lamaštu'ya karşı yapılan bir büyü metni; eğitici bir dinsel törenle birleştirilmiştir.

147. Bir büyü metni, erkek demonlara karşı yapılmıştır. Ön yüzü Akadca büyü metinleri şeklinde hazırlanmış, arka yüzü ise Pazuzu büyü metinlerinden esinlenilerek, özellikle de Babil dua yazıcılığında (muska, tılsım) alıntıları yapılarak oluşturulmuştur.

148. Babilce yazılmış olan kısa büyü metinlerinden oluşan bir tablet.

149. Kısmen 147 no'lu metnin kopyası olarak tanımlanan bu tablette kısa bir büyü metni mevcuttur.

157. Kötü ruhlara karşı yapılan iki dilli yazılmış olan bir büyü metni.

158. Kırık bir metnin parçası, 157 no'lu metnin başka bir kopyası olduğu düşünülmektedir.

159-160. Kötü ruhlara karşı yapılan ve iki dilli yazılmış olan bir büyü metninin kırık parçası (UDUG.HUL.AMEŞ) stilinde yazılmış metin, MÖ.701 Hanani yılına tarihlendirilmektedir.

161. İki dilli bir büyü metni, kötü ruhlara karşı yapılmıştır.

162. İki dilli bir büyü metni, kötü ruhlara karşı yapılmıştır.

163-164. Büyü metni olduğu düşünülen bir metnin parçasıdır.

166. İki dilli yazılmış bir büyü metni.

167. İki dilli yazılmış bir büyü metni.

168. İki dilli yazılmış bir büyü metni.

169-171. Kırık bir tablet parçası, 168 no'lu tabletin kopyası.

172. İki dilli yazılmış bir büyü metni.

173. İki dilli yazılmış bir büyü metni.

174. Sumerce yazılmış, kötü ruhlara karşı yapılan bir büyü metni.

175. İki dilli olarak yazılmış bir büyü metninin kırık parçası.

176. İki dilli olarak yazılmış bir büyü metninin son bölümleri.

¹¹⁹ Düşük, beşik ölümleri gibi doğumla alakalı olumsuzlukların sebebi olarak gösterilen ifrittir. J. Black, G. Anthony (2003), *age*, s.142.

177. Sumerce yazılmış, baş ağrısı ve diğer ağrılara karşı yapılan bir büyü.
178. samānu hastalığına karşı yapılan bir büyü metni.
179. Göz hastalıklarına karşı koruyucu bir büyü metni, iki dilli olarak yazılmıştır.
181. İki dilli yazılmış bir büyü metni parçası.
- 182-183. İki dilli olarak yazılmış bir büyü metni.
184. İki dilli yazılmış bir büyü metninin kırık bir bölümü.
185. Sol köşesinde bir büyü metninin başlangıcının kopyası yer almaktadır.
187. İki dilli yazılmış, kötü ruhlara karşı yapılan bir büyü metni.
188. İki dilli olarak yazılmış bir büyü metninin kırık parçası (187 no'lu metnin benzeri)
190. 187 no'lu metinle benzerlik gösteren bir metnin kırık bölümü.
191. İki dilli yazılmış bir büyü metni.
- 192-195. İki dilli yazılmış olan bir büyü metni.
196. 192 no'lu metinle paralellik gösteren bir metnin kırık bölümü.
199. Sumerce ve iki dilli yazılmış bir büyü metni, açılış seremonisiyle birlikte.
200. İki dille yazılmış bir büyü metni.
201. Asurca yazılmış 200 no'lu metnin bir kopyası.
202. Sumerce bir büyü metninin kırık bölümü.
203. Sumerce bir büyü metninin kırık bölümü. (M.Ö.701 Hanani yılına tarihlendirilmektedir.)
206. Sumerce bir büyü metninin kırık bir parçası. (UDUG.HUL.A.MEŞ tarzında yazılmış metinlerle benzerlik göstermektedir.)
207. İki dilli yazılmış bu tabletin bu kırık parçasının konusunu Sumerce bir büyü metni oluşturmaktadır.
- 208-209. İki dilli olarak yazılmış bu metnin konusunu, kutsal su kabının (egubbū) etrafından ezberlenmiş olarak yazılmıştır.
- 210-212. Büyü yoluyla çağırma konulu bir koleksiyon.
213. Sumerce bir büyü metninin kırık bölümü, bu kırık bölümde öğretici ve anmaya yönelik dinsel törenler konu edilmiştir.
- 214-217. Sumerce ve Akadca yazılmış kısa büyü metinleri.
- 218-219. Dinsel ayinler ve büyü konulu metinler.
- 220-225. Kırık olarak ele geçmiş bir metin parçaları, içeriği büyük olasılıkla 218-219 no'lu metinlerle paralellik göstermektedir.

230. Tanrı ve tanrıçanın bir adam tarafından barıştırılmalarını konu alan dinsel tören ve büyü metni.

231. Büyü ile birlikte yapılan ve evdeki kötü işaretleri yok etmeyi amaçlayan bir metin.

232. Dinsel bir tören, kapıdan (dışarıdan) gelebilecek kötülöklere (LUMUN^{giš}DALTİ) karşı yapılmış olduğu düşünölmektedir.

234. Büyü ile yapılan bir dinsel tören metninin kırık parçası.

235-236. Namburbi dinsel ayini ve kötü kehanetlere karşı oluşturulmuş bir metin.

237. Küçük bir tablet. Konusunu mavi yünlerin düğömlenmesiyle yapılan bir büyü metni oluşturmaktadır.

234. Büyü ile yapılan bir dinsel tören metninin kırık parçası.

235-236. Namburbi dinsel ayini ve kötü kehanetlere karşı oluşturulmuş bir metin.

237. Küçük bir tablet konusunu mavi yünlerin düğömlenmesiyle yapılan bir büyü metni oluşturmaktadır.

240. Arınma konulu dinsel bir törene ait metnin kırık parçaları

241. Doğum anını kolaylaştırmak için büyü ile yapılan dinsel tören.

242. Üç adet Namburbi dinsel töreni.

252. Büyü metni.

254. Büyü ile birlikte yapılan dinsel bir tören, bir adamın ailesindeki hastalık ve ölümlere karşı.

255. Büyü ile birlikte yapılan dinsel bir törene ait metnin küçük bir bölümü.

256. Büyü ile birlikte yapılan dinsel bir tören (qāt amēlūti)

257. Büyü ile birlikte yapılan ve eşiyile tartışmış bir adamın barışmasını amaçlayan bir dinsel tören metni.

262. Çeşitli hastalıklara karşı yapılan bir büyü metninin kırık parçaları.

271. Tanrısal tehlikelere ve ifritlere karşı yapılan büyü ve bu büyüde kullanılan bazı özel taşlar ve madenseller.

273. 271 no'lu metinle benzerlik gösteren bu tablette; mimma limnu, antaşubbū, Benu ve SAL.GAL'e karşı bazı özel taşlarında kullanılmasıyla yapılan büyü konu edilmiştir.

274. 273 no'lu metinle benzerlik gösteren bir büyü metninin kırık parçası.

275. Tanrı tarafından gelebilecek tehlikelerden ve ifritlerden korunmak için yapılan bir büyü konu edilmiştir.

276. 275 no'lu metinle paralellik gösteren bir büyü metninin kırık parçası.

277. Taşların ve madensellerin kullanıldığı büyü metni.

278. Taşların ve madensellerin kullanıldığı büyü metni.

280. Cinsel hastalıklara karşı bir büyü metni ve dinsel ayin konulu metin.

281. Büyü ile birleştirilmiş bir medikal reçete. İçerisinde çeşitli rahatsızlıklara karşı geliştirilmiş merhem ve tütsüleme tekniğinden bahsedilmektedir.

284. Doğum esnasında yaşanabilecek olumsuzluklara karşı yazılmış bir reçete metninin kırık bölümü.¹²⁰

Ninova Sarayı girişinde olan 5 adet köpek¹²¹ figürü bulunmuştur. Bu tür hayvan figürleri, Asur büyü ritüellerinde önemli bir yere sahiptir ve kötülükleri önleyici özellikleri olduğuna inanılmıştır.¹²² Gerçekten, kilden yapılan heykelcikler evlerde koruyucu büyü ayinlerinden sonra temellere gömülerek kötülükler yok edilmeye çalışılmıştır.¹²³ Su tanrısı Enki ile ilişkilendirilen balık da sıkça kullanılan bir diğer figürdür. Asur sarayı ve tapınak girişlerinde karşımıza çıkan balık figürü kötü ruhları kovan balık veya balık bedenine benzeyen kıyafetler giyen rahipler tarafından büyü ritüellerinde yer almıştır.¹²⁴

2.4. Büyülerden Örnekler

Eski Mezopotamya toplumlarında sıkça başvurulan büyülerden bir tanesi Maqlu büyüleri olarak literatüre geçmiştir. Gerçekten bu büyüsel metinleri içeren tabletler, M.Ö.1. bin yıla ait zengin büyü koleksiyonlarından oluşmaktadır. İnanca göre, büyü Sumerliler'deki tanrı Enki, Akadlardaki Ea'nın himayesindedir ve her türlü büyü işlemi onun rızası alınarak başarıya ulaşabilir.¹²⁵ Sekiz söz ve bir ritüelden oluşan bu seri, ismini içeriğinden almaktadır. Yemin eden, yemine tabi olan ve yemin hamisinden

¹²⁰ N. Yıldırım (2009), *agt*, s.2-32, ayrıntılı bilgi için bkz S.Llyod, N. Gökçe, agm, 1952, O. Gurney ve J. Finkelstein, *The Sultantepe Tablets I*, British Institute of Arch.1957, Veli Donbaz, J. Parpola, *Neo-Assyrian Legal Texts in İstanbul*, British Institute of Arch, 2001.

¹²¹ H. H. Duymuş Florioti (2014), agm, s.45-70.

¹²² E. Mandacı (2016), agm, s.225.

¹²³ J. Black ve A. Green (2003), *age*, s.38.

¹²⁴ J. Black ve A. Green (2003), *age*, s.44.

¹²⁵ S.H. Hook, *Babylon and Assyrian Religion*, London, 1953, s.80-82.

oluşan bu büyü tipi küçük küçük sözlerden meydana gelmektedir. Maqlu büyüde rahip bulunmaz, büyüye maruz kalan kişi tarafından yapılır: ¹²⁶

1. Sen de büyü tasarla. Gece tanrıları sizi çağırıyor.
2. Sizinle örtünmüş gelin geceyi çağırıyor.
3. Gün bitimini, gece yarısını ve şafağı çağırıyorum.
4. Çünkü büyücü kadın beni büyüledi,
5. Cadı bana iftira etti.
6. Benim tanrım ve tanrıçamı benden uzaklaştırdılar,
7. Artık beni görenin hoşuna gitmiyorum.
8. Gece gündüz bana uykusuzluk yüklediler,
9. Ağızıma köpük doldurdular.
10. Rızkımı kestiler,
11. İçtiğim suyu azalttılar.
12. Sevincim feryattır, neşem matemdir.
13. Büyük tanrılar, hazır olup sözlerimi işitin,
14. Hükmüme hükmedin, tarikimi öğrenin.
15. Kadın ve erkek büyücülerimin büyülerini yaptım,
16. Onlar büyülerimi tasarlayanlar ve yapanlardı;
17. Onların önünüze koyup davamı arzediyorum.
18. Benim için büyücü iyi değil fena düşündü,
19. O ölsün ben yaşayayım.
20. Onun büyüleri, onun üfürükleri ve pislikleri çözülsün,
21. Dalları zengin olan ardıç beni temizlesin.
22. Bütün rüzgarlara karşı koyan hurma beni kurtarsın,
23. Her yerde biten maştakal bana şifa versin,
24. Daneyle dolu olan kozalar beni temizlesin,
25. Sizin önünüzde sassati gibi temizlendim.
26. Lardi gibi temiz oldum,
27. Fenalık yapan büyücü kadınların büyü formülü.
28. Büyücünün sözü ağızına dolduruldu, dili tutuldu,
29. Gece tanrıları yaptığı büyü için ona vursunlar.
30. Gecenin üç bekçisi fena üfürükleri çözsünler,

¹²⁶ K. Tansuğ-Ö. İnanlı (1960), agm, s.575-576.

31. Ağzı koyun yağı, dili tuz olsun.
32. Bana beddua ettiklerinden ya ğ gibi damla damla erisinler,
33. Büyümü yapanlar tuz gibi erisinler,
34. Dügümledikleri çözülmüş, yaptıkları bozulmuştur,
35. Büyücümün bütün sözleri tarlalar ı doldurdu.
36. Gece tanrıları, söylenen bu sözler üzerine kötülüğü defetmek için bir hitapta bulundular.
37. Toprak, toprak yine toprak,
38. Ey yeminimizin beyi Gilgameş
39. Siz ne yaparsanız ben bilirim,
40. Benim ne yaptığımı siz bilmezsiniz.
41. Büyücülerim, ne kadar büyü yaparsan ı z onlar ı n çözücüsü yoktur.
42. ZABAN şehrim, ZABAN şehrim
43. ZABAN şehrimin iki kap ısı vardır.
44. Biri ş arkta diğeri garptadır,
45. Evet biri ş arta diğeri garptadır.
46. Ben maştakaldan çiçek toplarım,
47. Göğün tanrılarına su veririm.
48. Ben sizi nasıl temizliyorsam,
49. Siz de beni öyle temizleyin.
50. Geçidi kapadım, limanı tıkadım,
51. Bütün memleketin büyü yapanlarına engel oldum.
52. Beni Anum ve Antum yolladılar,
53. Belet seriye kimi yollayayım.
54. Erkek ve kadın büyücülerin ağzına tıkaç sok,
55. Sihir üstadı Marduk'un büyüünü at.
56. Seni çağırıyorlar cevap verme,
57. Seninle konuşsunlar onları işitme.
58. Seni ben çağırı yorum cevap ver,
59. Sana hitap ediyorum beni işit.
60. Tanrı Anum, Antum ve Belet serinin söylediği sözlerle yapılan büyük formülü
61. Ben gönderildim gidiyorum, emredildim konuşuyorum,
62. Erkek ve kadın büyücünün karşısına büyücülerin biri olan Asariluhi beni yolladı

63. Göktekiler dinleyin, yerdekiler işitin,
64. Nehirdekiler burayı dinleyin, karadakiler onun sözlerini işitin.
65. [.....] endişeyle vur gitme,
66. Asayı vur gitme yerinde say.
67. Büyük tanrıların kızının kervanı dursun,
68. Erkek ve kadın büyücülerinin sözüyle konuşuyorum.
69. Koyun ve eşek çözüldü [düğü gibi,]
70. Onların sözleri çözülsün, benim sözüm çözülsün.
71. Söylediğim sözler, onların sözünü hükümsüz kılsın.
72. Büyücülerin piri Asariluhi 'nin sözleriyle yapılan büyü formülü.
73. Ey [Nusku]. bunlar büyücülerimin heykelleridir,
74. Bunlar yaptığım büyülerin heykelleridir.
76. Bana büyü tasarlayan ve yapanları heykelleridir.
77. Etrafımda [dönen] kadın ve erkeklerin [heykelleridir,]
78. Pis olan kadın ve erkeklerin heykelleridir.
79. Üzen kadın ve erkeklerin [heykelleridir] ,
80. Eziyet eden kadın ve erkeklerin heykelleridir.
81. Takip eden kadın ve [erkeklerin heykelleridir] ,
82. Hakkımda hüküm veren kadın ve erkeklerin heykelleridir.
83. Benimle [kavgalaşan] kadın ve [erkeklerin heykelleridirler,]
84. Münakaşa eden kadın ve erkeklerin heykelleridir.
85. [Hakkımda dedikodu yapan] kadın ve erkeklerin [heykelleridir.]
86. Fenalığımı isteyen kadın ve erkeklerin heykelleridir
87. Adil Nusku, senin bildiklerin benim bilmediklerimdir.
88. [Büyü. pislik], salya, kara büyü,
89. Yalan dolan. iftira, [kem söz,] sevgiliden nefret,
90. Kader değiştirme, üzme, dilin bağlanması, heyecanı söndürme,
91. İradeyi sarsma, hastalık, çıldırma,
92. Mevcut bütün fenalıkları bana karşı düşündüler.
93. Fenalık yapan bunlardır, bunlar onların heykelleridir.
94. Kendileri hazırlamadıkları için heykellerini getirdim.
95. Adil Nusku sen düşmanı ve fenayı yakalarsın, onları yakala ki zarar görmeyeyim.
96. Yapmış oldukları heykelleri benim şeklime benzettiler,

97. Yüzümü sakatladılar, boynumu sarsak ettiler,
 98. Göğsüme vurdular, kemiklerimi eyrilttiler,
 99. [Kollarımı] zayıflattılar, erkekliğimi sakatladılar,
 100. Kalbimin [tanrılarını benimle] darılttılar, kuvvetimi azalttılar,
 101. Dirseğimi parçaladılar, dizkapağımı bağladılar,
 102. Beni sakatlı k ve pislikle doldurdular,
 103. [Büyülü ye]mek yedirdiler,
 104. Büyülü [su] içirdiler,
 105. Murdar suyla aptes aldirdılar,
 106. Fena otların yağıyla beni oğdular,
 107. Ölü ile evlendirdiler,
 108. Ölmeden mezara yatırdılar,
 109. Tanrıyı hükümdar, veziri ve büyükleri bana küstürdüler.
 110. Ey Girru büyücü kadın ve erkeği yakan sensin,
 111. Büyücü kadın ve erkeğin tohumunu yok eden sensin,
 112. Kötülüğü yıkan sensin, ,,
 113. Hakim Şamaş gibi bende sana sesleniyorum,
 114. Hükmümü hükmet, kararımı ver.
 115. Büyücü kadın ve erkeği yak,
 116. Düşmanımı yok et, fenalığı çabuk gider.
 117. Senin meş'um günün onları çarpışın,
 118. Fenalık borudan akan su gibi damla damla akıp bitsin.
 119. Parmakları yontulan taş gibi yontulsun.
 120. Senin ulu hükmün değiştirilemez.
 121. Senin ş aşmaz sözünde değiştirilemez.
- Büyü formülü
122. "Ey büyüten Nusku, Anum'un çocuğu,
 123. Babanın eşi, Enlil'in ilk evladı ,
 124. Apsu'nun büyüttüğü, EA'nın yarattığı .
 125. Meşaleyi kaldırdım, seni nurlandırdım.
 126. Beni büyüleyen büyücü erkeği, beni büyülediği büyü ile büyüle,
 127. Beni büyüleyen büyücü kadını büyülediği büyü ile büyüle.
 128. Bana büyü yapan büyücüye, yaptığı büyüü yap,
 129. Bana büyü yapan büyücü kadına yaptığı büyüü yap,

130. Bana büyü tasarlayana,
 131. Tasvirlerini, benim tasvirime göre yaptılar, benim şeklime benzettiler.
 132. Salyamı aldılar, saçlarımı yoldular,
 133. Eteklerimi kestiler, ayaklarımın tozunu aldılar.
 134. Kahraman Girru onları n büyülerini çözsün.

Büyü formülü

135. Meşaleyi kaldırıyorum,
 136. Utukku, Şedu, Rabizu, Eti Mmu,
 137. Lamaştu, Labazu, Ahhazu,
 138. Lilu, Lilitu, Lili,
 139. Ve insanlığı yakalayan fena olan her şeyi yakıyorum.
 140. Eriyin, akın ve damla damla bitin
 141. Senin dumanın semaya yükselsin,
 142. Parlaklığın güneşi sönük bıraksın,
 143. Rahip Ea'nın oğlu, günahları sona erdirmiş
 144. büyüten Nusku, büyük tanrıların müşaviri.
 145. Maqlu'nun birinci tableti.

Büyücü bir kadın ve erkeğin büyüüne maruz kaldığını düşünen bir kişinin ağzından dökülen cümleler olarak karşımıza çıkan bu büyü örneği yine bu büyüün nasıl ortadan kaldırılacağını da bizlere göstermektedir. Maqlu büyü ritüellerinin temel prensibi olan yakma bu büyü metninde karşımıza çıkmaktadır. Büyüyü yapan kişinin heykeli büyü yapılacak kişiye benzetilerek yapılmış ve üzerine yağ serpilerek yakılmıştır. Yine tanrılara hitap edilerek büyücülerin yakılıp kötülüğün ortadan kaldırılması anlatılmaktadır.

Şurpu büyü de Eski Mezopotamya'da sık olarak başvurulan büyülerdendir. Bir şurpu¹²⁷ büyü metninin 1 ve 3. satırlarında ritüelin yapılış şeklini açıkça görmekteyiz. Yakılan ateşin etrafında un ile büyüülü bir çember oluşturulurdu.¹²⁸ Metinde şu ifadeler yer almaktadır¹²⁹:

¹²⁷ Babil büyü geleneklerinden biridir. İyileştirici büyü içeriğine sahip bu büyü hakkında detay için bkz. Walter Farber, "Magic and Divination in Ancient Mesopotamia", *Civilization of The Ancient Near East*, Cilt: III, 1995, s.1898.

¹²⁸ Erica Reiner, "Şurpu" *A Collection of Sumerian and Akkadian Incantations*, Afo Beiheft 11, Graz, 1958, s. 11.

¹²⁹ M.Tosun, K. Yalvaç (1981), *age*, s.46.

“Tanrı Nisaba'nın unundan yapılmış büyü çizgilerini, onun başı geçiyor, Nisaba'nın ağı (onu) bağlasın”.

Mezopotamya büyü ritüellerinde genel olarak ilk önce yere belli bir miktar un serpilerek çember oluşturulurdu. Hasta yatağa mahkumsa yatağının etrafı çemberle çevrilir ve ayin bu çember etrafında yapılırdı. Çemberin yapılmasında esas amaç ifritleri engelleyeceği düşüncesiydi. Buna ek olarak kimi durumlarda bir kapının sağına ve soluna beyaz veya koyu renk kireçle bir büyü çember çizilmiştir.¹³⁰

Kötülük kovma (Namburbi¹³¹) ritüellerinde ki esas amaç kötülüğün başka bir nesneye aktarımıdır. Genel de kil, hamur, balmumu, içyağı ve odun gibi heykelciklerden yapılan nesnelere kullanılmış, büyüün aktarılacağı nesne ile büyüye maruz kalan kişi arasında temas veya benzerlikle sıkı bir bağ kurulmaya çalışılmıştır.¹³²

Ortaya çıkan kötülüğü ortadan kaldırmak için de bazı uygulamalar mevcuttur. Sulara gömmek ve ortadan kaldırmak için su, yakmak amacıyla ateş, ifritten gelecek kötülüğü uzaklaştırmak için de arındırıcı malzemeler olarak bitkiler veya madeni-hayvansal yağlar tercih edilmiştir. Namburbi arınma ritüellerinde vekil olarak hayvanlar kullanılırdı. Bu ritüelde esas amaç kötülüğün aktarımıdır. Kötülüğü taşıdığı düşünülen madde ile kötülüğü devrettiği kişi arasında sıkı bir bağ vardır. Bu sebeple de, kilden, hamurdan, odundan heykelcikler kullanılmış, kötülüğü tamamen ortadan kaldırmak için su kullanılmış, ateş kullanılarak yakılmış, böylece kötülüğün uzaklaştırılarak arınma sağlanmaya çalışılmıştır. Bu arınma içinde bitkiler ve hayvansal ürünler kullanılmış ve ritüelde okunan dualar yüksek sesle okunmuştur.¹³³

Bir Namburbi ritüelinde de arındırma aynen yukarıdaki şekilde gerçekleşmiştir. Bu ritüel adamın evinin etrafında dolaşp duran bir kuşun kötülüğünden korunmak amacıyla yapılmıştır. Sabahın erken saatlerinde evin çatısı temizlenmiş, saf su serpilmiş, adam temiz giysiler giymiş, devamında oluşturulan sunakta ekmek ve bal sunusu yapılmıştır.¹³⁴ Başka bir Namburbi ritüel metninde ise, bir adamın yılanın kötülüğünden korunmak amacıyla yaptırdığı ritüel bulunmaktadır. Kutsal su kabının içine ılgın, şeker kamışı, tuz, sedir ağacı gibi maddeler konulan kutsal su kabıyla birlikte adam tıraş

¹³⁰ J. Black, A. Green (2003), *age*, s.54-55.

¹³¹ Astrolojiden faydalanarak dünyevi olumsuzlukları olumluya çevirmek için yıldızlarla ilgili bir büyü çeşididir. Farklı uygulamaları mevcuttur. Ayın etkisindeki dünyanın gök cisimleriyle arasındaki olumsuzlukları olumluya çevirmeyi amaçlar. Ayrıntılı bilgi için bkz. H.H. Duymuş Florioti, 2013 b, s.31-32.

¹³² J. Bottero (2003), *age*, s.165-166.

¹³³ J. Bottero (2003), *age*, s.225.

¹³⁴ E. Mandacı, “Arkeolojik ve Yazılı Kaynaklar Işığında Eski Mezopotamya Toplumlarında Büyü ve Büyücülük”, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Nisan 2016, s.222.

olmuş, ağzı yıkanmış, sunular sunulduktan sonra ev maşmaşu tarafından kutsal su, tütsü ve meşale yardımıyla yılanın sebep olacağı kötülükten korunmuştur.¹³⁵

Kötü rüyaya karşı büyü uygulamaları da mevcuttur. Kötü rüyanın sonuçlarını ortadan kaldırmak amacıyla yapıldığı düşünülen K 1330/ KAR 252, III:47 numaralı dua şu şekildedir: “*Ey [yakarılan tanrıların adı okunmuyor] (beni tehdit eden) laneti dağıt ve uzaklarda yok et! Rüzgar düşümde gördüğüm kötü yazgıyı uzaklara götürsün!*”. Böyle bir rüya görüldüğünde ayak yere basmadan dua okunmalıydı. Şarap içtikten sonra yere basılır ve kötülüğün uzaklaştırıldığına inanılırdı.¹³⁶

2.5. Büyüye Karşı Çıkarılan Yasa Maddeleri

Sumerliler’de Ur-Nammu kanunlarının 10. Maddesinde büyücülük yaptığı düşünülen kişi nehir tanrısının yargılamasına maruz kalacağı hükmü yer almaktaydı.¹³⁷

“*Eğer bir adam, bir adamı büyücülükle itham ederse nehir tanrısına(onun adaletine) götürülür. (nehre atılır). Eğer nehir tanrısı temize çıkarırsa götüren (itham eden) 3 şekel gümüş tartacaktır” denilmektedir.*”

Babilliler’de Hammurabi Kanunlarının 2. Maddesinde “*Eğer bir adam, bir adam hakkında (onun) büyü (yaptığını) iddia ederse ve onu ispat etmezse (edemezse), üzerine büyücülük iddiası atılan adam, nehre gidecek, (nehre dalacaktır). Eğer nehir onu çekerse (zaptederse) iftira eden onun evini (mülkünü) alacak (sahiplenecektir). Eğer o adamı nehir temize çıkarırsa ve selamete çıkarırsa iftira eden adam öldürülecektir. Nehrin selamete çıkardığı (adam) iftiracının malına mülküne sahip olacaktır” denilir.*¹³⁸

Orta Asur Kanunlarının 47. Maddesinde “*ister bir kadın, ister bir erkek olsun, büyü yaparsa, (büyü) ellerinde yakalanırsa, itham ve ispat edilirse, yapanı öldüreceklerdir*”. Büyüyü yapanın cezalandırılması ise farklılık gösterir. Eğer hür bir kişi büyü yapmışsa ya öldürülür ya da sürgüne gönderilirdi. Ama büyü yapan kişi köle ise kesinlikle öldürülürdü.¹³⁹

¹³⁵ E. Mandacı (2016), agm, s.222.

¹³⁶ J. Bottero (2003), age, s.147-148.

¹³⁷ M. Tosun, K. Yalvaç (2002), age, s.40

¹³⁸ M. Tosun, K. Yalvaç (2002), age, s.40

¹³⁹ H. Hande Duymuş, “Çivi Yazılı Kanun Metinlerinde Kadınlara Ait Suç ve Cezalar”, Uluslararası Disiplinler arası Kadın Çalışmaları Kongresi, (5,6,7, Mart 2009), Bildiri Kitabı, Cilt 3, Sakarya 2009, s.80; M.Tosun, K. Yalvaç (2002), age, s. 254.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ESKİ ANADOLU TOPLUMLARINDA BÜYÜ VE BÜYÜ İLE İLGİLİ UYGULAMALAR

Anadolu ve Mezopotamya tarih boyunca sürekli iletişim içinde olmuş ve bu iletişim neticesinde Anadolu yazı ile tanışmıştır. M.Ö. II. Bin yılın başlarından itibaren Anadolu, Asurlu tüccarlar tarafından pazaryeri olarak görülmüş bunun neticesinde Anadolu'da önemli ticaret merkezleri kurulmuş, bu döneme “Asur Ticaret Kolonileri Devri” (M.Ö.1970-1720) adı verilmiştir. Anadolu'da ilk yazılı devreler olan bu döneme ait bilgiler, ticaret merkezlerinin idari noktası olan Kaniş- Kārum'da (Kültepe) yapılmış kazılarda ele geçen tabletlerden öğrenmekteyiz. Yaklaşık olarak 25000 civarındaki bu tabletlerin hepsi Asurlu tüccarların kendi aralarında yaptıkları ticarete ait verilerdir. Bu tabletler her ne kadar ticari veriler olsa da satır aralarında Anadolu'nun sosyal, siyasal, kültürel hayatı, insanların günlük yaşayışları hakkında bilgiler vermektedir.¹⁴⁰

Karum ve wabartum adı verilen 40'a yakın ticaret merkezi Asurlu tüccarlar tarafından kurulmuştur. Bu döneme ait en önemli ticaret merkezi ise Kaniş Krallığına ait Kayseri çevresindeki Kültepe'dir. Ayrıca Alishar, Boğazköy, Karahöyük ve Alacahöyük diğer merkezlerin başında gelmektedir.¹⁴¹ Ticaret kolonilerinin yayılış alanı tam olarak tespit edilememiş olsa da yüzlerce şehirden oluştuğu düşünülmektedir.¹⁴²

İlk kazıların 1893-1925 yılları arasında gerçekleştiği Kültepe kazılarında Eski Asurca yazılmış tabletlerin büyük çoğunluğu II. tabakada ele geçirilmiştir. Ticari mektuplar, borç, faiz ve kredi senetleri, mahkeme kararları, eşya listeleri, evlenme, boşanma, veraset gibi bilgilere ulaşılır.¹⁴³ Bunlardan bazıları da büyü metinleridir.

3.1. Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda Büyü

Kültepe arşivlerinden elimize 8 adet büyü metni ulaşmıştır. Mezopotamya ve Hitit dönemleriyle kıyaslanamayacak kadar az olsa da dönemin yapısı, yaşayışı

¹⁴⁰ L. Gürkan Gökçek, “Asur Ticaret Kolonileri Çağında (MÖ.1975-1723) Anadolu'da Hayvancılık ve Hayvan Ticareti”, *Archivum Anatolicum*, 7/1, 2004, s. 60 vd.

¹⁴¹ Esmâ Öz, *Asur Ticaret Kolonileri Devrinde Anadolu'nun Etnik ve Sosyal Yapısı*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005, s. 2.

¹⁴² Firuzan Kınal, *Eski Anadolu Tarihi*, TTK, Ankara 1998, s. 61-62.

¹⁴³ Tahsin Özgüç, *Kültepe Kaniş/ Neşa*, Yapı Kredi Yayınları, 2005, s. 12-13.

hakkında bazı bilgiler vermektedir.¹⁴⁴ Henüz doğmamış veya yeni doğan bebekleri hedef alan Lamaštum ifritine karşı yapılan mārāt Anim “Anum’un kızı” olarak adlandırılan 2 adet büyüünün içeriği bu şekildedir.¹⁴⁵

Kültepe’de ele geçirilmiş Eski Asurca yazılmış büyü metinleri, büyüünün yapılış aşamasını anlatmaktadır. āšipum anlamına gelen büyücü kelimesinin kullanılmaması büyücülüğün bir meslek değil de günlük yaşam içinde bir aktivite olduğunu göstermektedir.¹⁴⁶

Şiirsel bir dile sahip Kültepe büyü metinleri bu özelliğinden dolayı kimi yazarlar tarafından büyüsel metinler olmaktan ziyade okuma-yazmada pratik yapmak amacıyla yazılmış metinler olarak değerlendirir ve bu metinlerin ezberlenmesini kolaylaştırır. Kt 94/k 821 numaralı metin buna örnek olarak verilebilir: *ēzat, pulhat, īlat, nammarat, barbarātum, mārāt Anim*. Yine Kt 90/k 178 numaralı metin şu şekilde şiirsel bir uslûba sahiptir: *addīšim kakkām lā abārašši šibirram lā aššabtašši, addīsim bappiram haššuum u tabtam, ina šuršīša šubalkutum ušbalkissi*.¹⁴⁷ Kt 94/k 520 numaralı belge şu şekildedir: *ēnu-mi ēnum alulutum kīša birrum lamnum kīša šittum ābiktum tirrum... Ey göz, göz! Alulutum göz!... Gerçekten kötü bir illet! Gerçekten alıp götürülmüş uyku! Titreme!...*¹⁴⁸

Günümüzde de kem göz, nazar olarak nitelendirdiğimiz tarzda bir anlam ifade eden büyü metinlerine (Kt 94/k 520 numaralı belge) 1994 yılında yapılan Kültepe kazılarında rastlanmıştır. Mezopotamya’dan Yakındoğu’ya buradan da başka kültürlerle yayılan bu inanış daha sonra nazar bocuğu olarak karşımıza çıkmış, toplumlarda farklılık gösterse de genel itibarıyla mavi camdan yapılan bu boncuklarla kötülükler engellenmeye çalışılmıştır.¹⁴⁹

1990 yılında bulunan Kt 90/k 178 numaralı büyü metni ise doğum sırasında yapılan ve doğumu kolaylaştırmak amacı güden bir metindir.

1-15 *ar-hu-um a-ra-ah a-ra-ah-tum ar-ha-at ar-hi-iš/ ta-ri-i/ ar-hi-iš tū-lá-ad ar-hi-iš/ i-lu-ku ma--ú / i-pí-ša / i-na a-pí-ša / qá-qá-ra-am té-sú-uq i-zi-bi-tí-ša / ta-ša-*

¹⁴⁴ Hakan Erol, “Anadolu’nun İlk Yazılı Belgelerinde Büyü ve Kehanet”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 54, 2, Ankara 2014, s.38.

¹⁴⁵ J. Black, A. Green (2003), *age*, s. 142.

¹⁴⁶ L. Gürkan Gökçek, Gülbin İnce, “Asur Ticaret Kolonileri Çağında Anadolu’da İnanç Sistemi”, *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi*, Cilt: XII, Sayı: 1-2, Elazığ 2016, s.54

¹⁴⁷ H. Erol (2014), *agm*, s.43-44.

¹⁴⁸ H. Erol, “Kültepe’de Bulunan Büyü Metinleri”, *Aktüel Arkeoloji Dergisi*, Eylül-Ekim 2013, S.35, s.67

¹⁴⁹ H. Erol (2013), *agm*, 2014, s. 40.

*bi-iṭ bé-tám ma-na-me / lá-áš-pur ú lu-wa-e-er a-me-er-ú-at ša-sú-ra-tim 7 ù 7-ma / ma-ri-ki=na ú ta-áp-šu-kà-tí-ki-na le-qé-a-nim-ma ba-áb a-ra-ah-tim
ha-ba-tum hu-ub-ta / šu-ma / za-kar e-tù-da-ni šu-ma*

16-34 *sí-ni-ša-at ša-pá-ra-ni šu-ma / sà-ak-pu-um / sà?-ki-ip i-li-šu / li-šé-lá-ma k[i?]-i ša-ru-ú / ki-ra-nim / li-i[mq]ú-tám qá-qá-ar-šu / ší-ip-t[um] lá i-a-tum ší-pá-at Ni-ki-l[i-il5] be-el ší-pá-tim /ù be-el tí-i-i[m] be-[lá-at š]a-sú-ra-tim l[i-dí] e-er-qú-um e-ri-iq e-ri-qá-tum e-erqá-at i-ší-li / mi-iṭ-ra-tim e-ri-iq-tim e-zu-um ba-ru-ma-tum ta-ar-té=e a-dí-ší-im kà-kà-a-am lá a-ba-ra-ší/ a-dí-ší-im ší-bi4-r[a-a]m lá a-ša-ab-ta-ší a-[d]í-ší-im ba-pì-ra=am ha-šu-a-am ù [tá]-á-tám i-na [š]u-ur-ší-ša šu-ba-al-ku-tu[m] uš-ba-al-k[i-s]í*

Metnin tercümesi ise şu şekildedir:

İnek! O bir inektir! arahtum, o bir arahtumdur. Çabucak hamile kalır, çabucak doğurur. Su ağzından çabucak gider. Burnuyla yeri kazar; kuyruğuyla evi süpürür. Ana tanrıçanın kızlarına yedi (kez), yedi (kez) kimi göndereyim ve (şöyle) emredeyim: Küreklerinizi ve sepetlerinizi alın ve arahtum-kanalının ağzını (met kapısını) açın! Eğer vahşi koç (gibi) bir erkekse; eğer vahşi inek gibi bir dişiye (kız bebekse); eğer tanrısının reddettiği bir reddedilmişse (ölü doğansa) incelsin ve bir asma yılanı gibi düşsün yere. Büyü benim değil, büyüünün ve sihrin beyi (efendisi) Nikkilil'in büyüsidür. Rahimlerin hanımefendisi büyülesin. Yeşil! O yeşildir! Yeşil! O yeşildir! Yeşil bahçelerin gölgesinde benekli bir keçi yayılmaktaydı. Ona bir silah attım (fakat) onu yakalayamadım. Ona bir çobandeğneği attım (fakat) onu yakalayamadım. Ona bira ekmeği, kekik ve tuz attım. (En azından) onun kökünü (bulunduğu yeri) değiştirdim.¹⁵⁰

Muska biçiminde olan Kt. 94/k 821 numaralı Lamaštum'un kötülüklerinden korunmak amacıyla yapılan büyü metninin içeriği şu şekildedir: *e-za-at pu-ul-ha-at i-lá-at na-ku!-ra-at ba-ar-ba-ra-tum ma-ra-at A-ni-im i-nasà-sí-im mu-ša-bu-ša i-na el-pé-tim ru-da-ba-sà eṭ-lá-am lá-sí-ma-am ta-kà-lá)ma-raam ar-ha-am ta-na-sà-ha-am zí-ba-sú ša-hu-ru-tim 14)na-pu-şú-um tù-na-pì-iş ší-bu-tum ta-ša-qí-a-me me-e bi-iş-ri-im ší-ip-tumlá i-a-tum ší-pá-at Ni-ki-li-il5 be-el ší-pá-tim Ni-kà-ra-ak ta-dí-ší-ma a-na-ku al-qé-ší. Metnin tercümesi ise şöyledir: “O (Lamaštum), öfke ve korku veren, kötülüklerin tanrıçası, dişi kurt, Tanrı Anu'nun kızıdır. O sazlıkların/ağılların içinde yaşar ve (buraların) içi onun sığınağıdır. Hareketli genç adamı yakalar. Yeni doğmuş*

¹⁵⁰ H. Erol (2014), agm, s. 41-42.

erkek bebekleri hasta eder. Küçükbaş hayvanlara zarar verir. Büyü, cenin suyu içilmesidir. Büyü benim değildir. Büyülerin efendisi Ninkil'in büyüsidür. Nikarrak (bunu) biliyor. Ben ondan aldım."¹⁵¹

Kara bir köpekten korunmak amacıyla yapılan Kt. a/k 611 numaralı büyü metni şu biçimdedir: *da-mu-um da-ma-mu-um kà-al-bu-um şa-al-mu-um i-ti-li-im ra-bi-iş ú-qá-a ELLAT^{tám} pá-ri-is-tám...* "Kan! Kan! Bir kara köpek yukarıda pusuya yatmış bekliyor, küçük kervanı..."¹⁵²

Kt 91/k 502, Kt 4/k 520, Kt 94/k 821 v Kt 90/k 178 numaralı büyü metinlerinde Mezopotamya büyü metinlerinde görülen büyü geleneği gibi *şıptum lā yattum, şippat Ea/Nikkilil bēl šipātīm* "Büyü benim değil, büyüünün efendisi Ea/Nikkilil'in büyüsidür" ibaresi mevcuttur. Bu ifade değişikliklerle günümüze kadar varlığını korumuştur. Bazı yörelerde doğum sırasında kişinin göbeğine dokunularak benim elim değil Fatıma Ana'nın eli sözü bu duruma örnek olarak verilebilir.¹⁵³

Kültepe büyü metinlerinde dikkat çeken diğer bir unsur "büyücü" anlamına gelen *āšipum* kelimesine rastlanılmamasıdır. Bu da bize büyü ve büyücülüğün bir meslekten ziyade günlük yaşamın parçası olduğunu gösterir. Bağlama büyü, kara büyü gibi gerek Mezopotamya'da gerekse Hititler'de karşımıza çıkan çeşitlerden ziyade Kültepe büyüünün esas amacı hastalıklar, kötü cin ve kem gözden korunmaktır.¹⁵⁴

Sonuç itibariyle Kültepe büyü metinlerinin tamamı Asurlu tüccarların evinde bulunmuştur. Bu da bize bu büyü metinlerinin menşeinin Mezopotamya kaynaklı olduğunu göstermektedir.

3.2. Hatti ve Kizzuvatna Kökenli Büyüler

Laroche¹⁵⁵ kataloğunda mevcut olan, geldikleri coğrafyaya göre Hatti ve Kizzuvatna kökenli olan Hitit büyü ritüelleri aşağıda verilmiştir:

472 Kirliliğe Karşı Ammihatna Tulbi ve Mati Ritüeli

473 Kirliliğe Karşı Ammihatna Tulbi ve Mati Ritüeli

474 Kummani Rahibinin Kuvanni Ritüeli

475 Kizzuvatna Kralı Palliya Ritüeli

¹⁵¹ N. Yıldırım (2015), agm, s. 245.

¹⁵² N. Yıldırım (2015), agm, s. 244.

¹⁵³ Ruhi Ersoy, "Kadın Kamlar'dan Göçerevli Türkmenler'de "Ebelik" Kurumu'na Dönüşüm". *Türk Bilig: Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 13, 2007, s.60-71,

¹⁵⁴ H. Erol (2014), agm, s.45.

¹⁵⁵ Laroche, CTH, (1971) s.70-85 ve s.129-143.

- 476 Papanikri Ritüeli
 477 Doğum ve Eski Yıllar Ritüeli
 478 Bir Doğum Üzerine Büyü
 479 Kizzuvatna Ritüeli
 480 Šamuha Ritüeli
 481 ^DGE₆'nin Taşıma Ritüeli
 482 ^DGE₆'nin II.Muršili Tarafından Šamuha'ya Taşınması
 483 Tanrıları Yollara Çağırma Ritüeli
 484 ^DMAH ve ^DGUL-šeš Tanrıları için Yola Çağırma Ritüeli
 485 ^DTešup, ^DHepat, ^DŠarumma İçin Yola Çağırma Ritüeli
 486 II. Muršili'nin Konuşma Zorluğuna Karşı Yapılan Ritüel
 487 İshara İçin Şifa Ritüeli
 488 Hamrišhara Ritüeli
 489 Bir Kadın Gebe Kaldığında Yapılan Ritüeli
 490 Büyüye Karşı Ritüel
 491 Temizlenme Ritüeli
 492 Eski Tanrılar İçin Yapılan Ritüel
 493 Tasnif Edilmemiş
 494 Ay Tanrıçası NINGAL için Ritüel
 495 Kefaret Ritüeli
 496 Rahip Walkui'nin Ritüeli
 497 Tasnif Edilmemiş
 498 Tasnif Edilmemiş
 499 Tasnif Edilmemiş
 500 Kizzuvatna Ritüellerinin Fragmanlar

Bu büyülere baktığımız da Hitit büyü ritüellerinin nasıl bir etkileşimle meydana geldiğini görmemiz mümkün olmaktadır. Büyü kavramı Hititler'e Anadolu'nun güney ve güneydoğusunda yaşayan Hurrice ve Luwice konuşulan bölgelerden gelmiştir. Özellikle Kizzuvatna ve Arzava bu noktalardan en önemlileridir. Çok geniş bir konu olması sebebiyle bu ritüellerin hepsini açıklamak yerine birkaç örnek vererek konuya açıklık getirmeye çalışacağız.

3.2.1. CTH 394: Ordu İçindeki Salgına Karşı Ašhella Ritüeli (Hatti Kökenli Ritüel Örneği)

Ritüeli yapan kişi: Ašhella

Kullanılan malzemeler: (hayvanlar) boğa, dişi koyun, toklular, domuz, atlar, katırlar, eşekler, koçlar, tekeler, (kaplar) bir pişmiş toprak kadeh, on iki GİR.KÁN kabı, on iki kadeh,(ekmek ve diğer yiyecekler) beş somun, on iki kaba somun, bir testi şarap, bir çanak bira, bir çanak şarap ve kurşunlu demir halka, bir boncuk kolye, beyaz, kırmızı, sarı, yeşil yün ipliği, üç küçük tunç hançer, tuz.

Vs.

(1)Hapalla'lı Ašhella şöyle söyler: Orduda kötü bir yıl olursa. Bu kurbanı (rituali) yaparım. Şöyle yaparım: Gün akşam olunca, (5) her kim olursa olsun bütün komutanların hepsi (bir) koç hazırlarlar. Koç(lar)ın beyaz ya da siyah olanları önemli değildir. Beyaz, kırmızı, sarı/yeşil yün ipliğini iç içe bükeri ve onları bir örgü haline getirir. Bir boncuk kolyeyi ve kurşunlu bir demir halkayı birleştiririm (10) Ve onu koçların boyunlarına ve boynuzlarına bağlarım. Ve geceleyin onları çadırların önüne bağlarlar. Ve bu sırada şöyle söylerler: “Hangi Tanrı yüz çevirirse, hangi Tanrı bu salgına neden olduysa, bak, bu koçları senin için bağladım. (Bunlarla) tatmin ol!

(15) Ertesi gün ise, onları çayırlara (açık araziye) sürerim. Her bir koçla birlikte bir testi şarap bir kaba somun, bir toprak kadeh götürürler. Kralın çadırının önüne de süslenmiş bir kadın oturur. Bir çanak bira, üç kaba somunu kadının yanına koyar.

Sonra, ordu komutanları ellerini koçların üzerine koyarlar ve bu sırada şöyle söylerler: “Hangi Tanrı bu salgına neden olduysa, (20) Şimdi bak, koçlar duruyorlar, onlar, karaciğerleri, yürekleri ve uzuvları ile çok besilidirler. Ona insan etinden nefret gelsin! Artık, bu koçlarla tatmin olsun!” Ve ordu komutanları koçlara reverans yaparlar. Krala, süslenmiş kadına da reverans yaparlar. (25) sonra koçları ve kadını, ekmeği ve birayı ordugâhın içinden dışarı götürürler. Ve onları açık araziye sürerler. Giderler ve (onları) düşman ülkesi sınırı içine salarlar; bizim olan yere gelmezler. Ve bu sırada aynı şekilde söylerler: “Bak! Bu ordunun insanları koyunları, atları, katırları (30) Ve eşekleri içinde kötü olan ne varsa, şimdi bak onları ordugâhtan bu koçlar ve (bu) kadın götürdüler. Onları kim bulursa bu kötü salgını(da) o ülke alsın!”

İkinci gün sabah erkenden hemen, altı koç, altı teke, on iki GİR.KÁN kabı, on iki kadeh, on iki kaba somun, bir çanak bira, üç küçük tunç hançer hazırlarlar (35) ve onları açık araziye, yine başka bir yere sürerler, bunların hepsini de Birlikte götürürler. Onları

araziye götürdükleri zaman, onları yerde keserler. Ve onları(n) sade (etlerini) pişirirler. Yaprakları aşağıya sererler; iç yağını, somunları ve küçük hançeri (üzerine) şöyle yerleştirirler. Sonra bira ile kadehleri (ve) GİR.KÁN kabını (40) doldururlar. Ayrıca bu sırada şöyle söyler[ler: “bak sana, tanrıya gıdayı] hemen ilk önce ge[tirdik. Sana, tanrıya 6 koç, altı teke]sunduk. Şimdi bak [sana, tanrıya] pişmişten, ayrıca et, ekme (ve) bira (ile) çiğ[den] verdik. Ve tanrı(lar) tanrı gibi [] x-za içerler. Onları terk etme!” Ve onlar (45) reverans yaparlar ve giderler. Tanrılara baktıkları sürece yerdeki eşyayı kimse almaz; doğru değildir. Ayrıca, kimse onları kendisi için almaz.

Kurbandan ayrılıp, vardıkları zaman suyun içine tuz dökerler ve ellerini onunla yıkar. Sonra iki yerde ateş yakarlar ve arasından geçerler. Ve iki teke, bir çanak şarap, beş somun (5) hazırlarlar. İki tekeyi Kurban malzemesinin koruyucusu Tanrısı'na kurban eder. Ve göğsü sağ kolu, karaciğeri, yüreği, pişmiş olarak yaprakların üzerine koyar. Kurban malzemesinin Koruyucu Tanrısını üç kez içer. Yerler ve giderler.

Üçüncü gün, sabah erkenden hemen (10) bir teke, bir toklu, bir domuzu sürüp getirirler. Sonra ise üç kaba somun ve bir çanak bira hazırlarlar. Onları açıklığa,yine başka bir yere sürerler. Yaprakları sererler. Üzerine üç kaba somunu koyarlar. Tekeyi, koyunu ve domuzu yine o tanrıya kurban ederler. “Hangi tanrı (15) ordu içindeki bu salgına neden oldu ise, o tanrı yesin, içsin! Ve o Hatti ülkesine ve Hatti Ülkesinin ordusuna karşı dost olsun ve o onlardan yana dönsün!” Yerler, içerler ve onlar giderler. Dördüncü gün sabah erkenden hemen (20) bir boğa, bir dişi koyun, üç toklu sürüp getirirler -dişi koyuna henüz koç gitmemiştir-, üç kaba somun, bir çanak bira, bir çanak şarap hazırlarlar. Onları açıklığa, yine başka bir yere sürüp götürürler. Sığırı fırtına Tanrısına kurban eder. Üç koyunu da (25) bütün tanrılara kurban ederler yaprakları yere sererler. Göğsü, sağ kolu, karaciğeri ve yüreği yaprakların üzerine koyar. Ve kaba somunu da pişmiş olarak yine koyar. Gökyüzünün Güneş Tanrısı, Fırtına Tanrısı ve tüm tanrıları üç kez içer. Ve yerler. Ve onlar giderler.

Hapallalı Aşhella'nın salgın kurbanı bitti.¹⁵⁶

¹⁵⁶ A.M. Dinçol, “Aşhella Ritüeli (CTH 394) ve Hititler’de Salgın Hastalıklara Karşı Yapılan Majik İşlemlere Tolu Bir Bakış” *Belleten Dergisi*, Cilt: XLIX, Sayı: 193, Nisan 1985, s.23-26.

3.2.2. CTH 471: Kirliliğe Karşı Ammihatna Ritüeli (Kizzuvatna Kökenli Büyü Örneği)

Vs.I

Kizzuvatna'lı adam Tanrı İshara'nın rahibi Ammihatna şöyle (der) Eğer insan temiz ise ve ona kötü ekmeği herhangi bir kimse yemek için verirse, ya da ona kötü yağı yemek için verirse, ya da ona büyülenmiş ekmeği ve yağı herhangi bir kimse yemek için verirse, ya da ona taş evin ekmeğini (ve) yağını herhangi bir kimse yemek için verirse, ya da ona kadının vücudunun kanını içmek için verirse ve bu kurbanları sunacağım.

(10) Ve şunları alacağım; on altı kuzu, on beş keçi, yüz elli dört büyük kuş, yüz sekiz küçük kuş, elli dört KUKUB kabı bira, şarap, on dört kap ince yağ, iki vakşur kabı saf zeytinyağı, iki vakşur kabı bal, üç avuç kuru üzüm, bir peynir, bir ekşi maya, bir avuç dolusu tuz

(15) sinir adale) gangati bitkisi, lakkarwa bitkisi huerniş bitkisi bir bardak tatlı süt

On dört beyaz kirşi yünü, on dört (parça) kazzarnull kumaşı on beş şekel gümüş

(20) temiz suyu için on dört su kabı, on dört GİR.GÁN kabı, on dört küçük çanak on dört tencere on dört kase (DİLİM.GAL), kırk bardak, beş yüz hupuvai kabı

On dört kurban masası, on dört çift hasır ayaklık beş hasır masa, on dört büyük testi, on dört (el biçimli) ağaçtan içki kabı (25) on dört hayvan

beş yüz ince ekmek, yarım avuç ölçüsünde otuz iki mulati ekmeği, çeyrek avuç ölçüsünde sekiz mulati ekmeği, sade tuz katılmamış, bir avuç un, sade tuz katılmamış, on dört ince çanak arpa ezmesi dolu, (30) haraşpawant ekmeği

Bir taht, bir ayaklık, bir deriden yastık, bir takım gösterişli kıyafet bir Hurri gömleği, bir takım gömlek bir kumaştan kemer, bir takım kemerli tunik, bir başlık, bir takım tozluk, bir çift ayakkabı ve onları Fırtına Tanrısına koyarlar

Eğer kurban sahibi kadın ise ona arkalıksız tabure ve de kadının gösterişli kıyafetleri ve onları tanrıça Hepat'a koyarlar

Küçük lapizlazuli taşı, küçük kırmızı taşı, küçük alabastar küçük amber? Ve on dört kappi kabı çimlenmiş / filizlenmiş arpa küçük ılgın ağacı, küçük sedir ağacı

(40) Ve büyücü bunların hepsini yerlerinde hazırladığı zaman,

Güneş henüz batmadan önce büyücü iki su kabı, iki kirşi yünü, iki yumak kırmızı yün iki yumak mavi yün, iki şekel gümüş, iki kap ince yağ (45) iki kazzarnul kumaşı, iki ince ekmek, iki KUKUB kabı şarabı alır

Ve bunları büyücü alır ve o nehre gider ve iki ince ekmeği parçalar ve onları nehrin içine atar ve iki KUKUB kabı şarabı alır ve iki KUKUB kabından şarabı nehre döker. Ayrıca (50) iki kap ince yağ alır, sonra nehre biraz akıtır

[sonra?] yerin güneş tanrısından su ister

[büyücü] iki kap suyu alır. Sonra suyu yedi defa nehirden [alır] ve de nehrin içine doğru yedi defa döker (55) [Ve su ile] onlar doldurur

[ve büyücü] yedi çakıl taşını nehirden çıkarır [bir su kabı] içine yedi yassı çakıl taşını atar [sonra?] bir su kabı içine yedi yassı çakıl taşını[atar]ve de [ılgın] ağacını bir su kabına (60) [içine] atar ve ılgın ağacını [1sukabına ata]r iki su kabını doldurur

Ve onları kazzarnul kumaşı] içine sarar

Vs.II

Ve onları çatıya taşır ve iki çift hasırdan altlık koyar sonra iki su kabını hasırdan altlıkların üzerine koyar

Ve iki su kabının önüne aşağıya bir hubrušhi kabı (5) tahtadan yapar hubrušhi kabının arkasına ise hasırdan bir masa koyar

Ve hasırdan bir masaya iki mulati ekmeğini on ince ekmeği, iki küçük çanak saf zeytinyağı, sedir ağacı, dört bardak şarap koyar

(10) Ve hubrušhi kabını yakarlar ve büyücü bir büyük kuşu alır ve onu Ay tanrısına suya tanrı Šarimmati'ye sunar

Ve ayrıca büyük bir kuş alır ve onu güneş tanrısına suya tanrı Pitenhi Šalu'ya sunar

(15) Ve sade tuz katılmamış dört mulati ekmeği ve de sade elenmemiş unu alır ve büyücü bir mulati ekmeğini suya yanına parçalar ve onu yere koyar. Elenmemiş unu Šaramna kabından tamamıyla döker, Šaramna'dan 20) mulati ekmeğinin üstüne boşaltır

Sonra büyücü Hurrice şöyle der: "Fırtına tanrısı ben? Šilalluhi'yi, kız çocuğu Tupkiia'nın: Bu mirzi(-yemek?) ile, bu hediye ile, bu ekmek ile ve bu (25) tuluzzi ile ne-değil ve o (öylesine) gelmiyor; temizlik suyunda/ suyu için yaratılmış olmalıdır

Ve su yıldızların altında durur

Ertesi gün güneş doğunca büyücü (30) kurbanların hepsini yukarı alır. Ve onları dokunulmamış (temiz) yere götürür

Ve büyücü dokunulmamış (temiz) yere iki defa yedi huprušhi kabını hazırlar. Sonra huprušhi kabını iki defa yedi kurban masasına koyar

(35) Sonra bir kurban masasını aşağıya şöyle hazırlar: otuz iki hupuwai kabı: (bunlardan) on altı hupuvai kabı bira ve şarap doldurulmuş, on altı hupuwai kabı ise bal zeytinyağı, incir, kuru üzüm, zeytin doldurmuştur

Ve yirmi dört kuzu koyar. Sonra bir ince ekmek üzerine tuz, sinir (40) üzerine koyar bir ince ekmek üzerine ise gangati²yi koyar bir ince ekmek üzerine ise meyveleri döker. Sonra zeytinyağını şimmallu kabının üzerine döker

Ve yedi küçük kuşu, bir keçiyi kupti'yi yedi küçük kuşu, bir kuzuyu ŞAMALLU ağacına koyar

(45) sonra bunlar bir kurban masasını aşağıya hazırladığı zaman, iki defa yedi kurban masasına aşağıya aynı şekilde hazırlar

Tahtı ilk önce huprušhi kabının önüne koyar. Tahtın aşağısına ayaklığı koyar. Tahtın üzerine (50) gösterişli kıyafetleri koyar, ayaklığın üzerine ayakkabı tozluğu koyar. Büyücü bir büyük kuş alır ve onu tahta, huprušhi kabının, kurban masasının ve kurban sahibinin üzerine çevirir.

(55) ve kurban sahibi ilk huprušhi kabının arkasında yer alır

Ve ilk huprušhi kabının Fırtına tanrısına kupti'yi sunar

İkinci aynı şekilde Fırtına tanrısının temiz kardeşine sunar

Üçüncü huprušhi kabını Kumar[i]’ye sunar] Dördüncü aynı şekilde tanrı È.A sunar

Rs.III

Beşinci aynı şekilde Ay tanrısına sun[ar] Altıncı aynı şekilde güneş tanrısına sunar

[] yedinci aynı şekilde baba tanrılar tanrı Aštapi [] tanrı Nupatik, tanrı Višašabhi tanrı x [] (5) göğün ve yerin tüm tanrıları ve erkek tanrılara sunar

Sekizinci aynı şekilde tanrıca Hepat’a sunar

Dokuzuncu aynı şekilde tanrı Išhara’ya sunar

Onuncu aynı şekilde tanrı Allani’ye sunar

(10) on birinci aynı şekilde tanrı Niggalu’ya sunar

On ikinci aynı şekilde tanrıca Ištar’a sunar

On üçüncü aynı şekilde tanrı GUL-šaš’a tanrı MAH’a sunar

On dördüncü ise huprušhi kabını tanrı Naparui’ye tanrı Šuvaula’ya tanrı Aineandu tanrı pitenhi Šalu’ya (15) tanrı Adamma tanrı Kupava tanrı Hašuntarhi ve bütün kadın tanrılara sunar

Ve Fırtına tanrısının tarafında duran iki oku alır ve okları tahta önden kapının önüne yapar (koyar) sonra mavi yünü (20) üzerine sarar

Ve iki kuşu alır. Sonra kuşun birini sağdan bağlar kuşun diğreini ise soldan bağlar

Kapının arkasına ise tahtadan iki huprušhi kabı yapar ve birini kapının arkasında sağa koyar. Diğreini ise kapının arkasına (25) sola koyar

Ve sağdaki huprušhi kabını ve onun güneş tanrısının inniannahi'sine sunar

Soldaki huprušhi kabını ise ve onu tanrıça İSTAR'ın nišhinzi šuntinnazi'sine sunar (30) sonra oğlağı vekil olarak tanrılara, erkek tanrılara kadın tanrılara bırakır

Eğer bu kurbanları büyük bey birine sunarsa ve ona isterse sonra vekilliğe (nakkušši olarak) insanı bırakır, isterse ona (35) sonra sığırı bırakır

Ve büyücü yaklaşır ve kurban sahibinin elini tutar ve onu Fırtına tanrısının tahtına oturtur. Ve onu büyücü hurice konuşarak (dua ederek) büyüler

Ve onu doğrultur ve onu kapıdan çıkarır

(40) ve dağın kapılarının önünde tahtadan iki kukulašeš bunlardan birinin bir tarafta ve de diğeri diğeri tarafta yer alırlar

Ve kapının önünde bardakta temiz su bulunur. Ve ılgın ağacı içinde bulunur solda ise tatlı sütlü bardak bulunur (45) Ayrıca içinde zeytin ağacı bulunur

Ve büyücü önde kapının sağında bulunur. Temiz su dolu bardağı tutar. Bir diğeri büyücü ise kapının solunda yer alır ve de tatlı sütlü bardağı tutar

(50) sonra kurban sahibi kapıdan oklarla dışarı çıktığı zaman büyücüler ise ona tatlı sütü ve de temiz suyu sürekli, olarak üzerine serperler

Büyücü ise Hurrice konuşarak (dua ederek) büyüler

Ve gizli yerde çadır bırakılmıştır (55) ve o oraya gider sonra temiz su kabından suyu üzerine boşaltır. Ve o oraya gider sonra temiz su kabından suyu üzerine boşaltır. Ve bardağı doldurur. Ve onu evine götürür. Ve gösterişli kıyafetleri fırlatır ve temiz su ile yıkar. Gösterişli kıyafetleri ise büyücü alır.

Rs.IV

[Ve onları giy]er ve o tekrar [(x-iz-)]-zi

[sonra] düzenlenmiş huprušhi kapları [(hilammar) da]dır. Ve onları hilamni'ye içeri (5)[...yapar?] [hilammarda yok ve onlar çatıda [(yukarıda)]bir huprušhi kabının arkasında [(has)ırdan bir masa] bulunur [arkasında da (ha)]sırdan bir masa bulunur

[büyücü] hasırdan bir masayı aşağıya şöyle (10) [(ha)]zırlar beş ince ekmeği, bir mulati ekmeği bir küçük çanak zeytinyağı, sedir ağacı, bir bardak bira, şarap

Bir su kabı ve onu masanın üzerine koyar ve büyücü bir büyük kuşu koyar ve onu fırtına tanrısına temiz sunar

(15) ve onları diğer hasırdan masaya aşağıya şöyle hazırlar; beş ince ekmeği, bir mulati ekmeği, bir ince kase arpa ezmesi, iki haraşpauvant ekmeği, bir küçük çanak zeytinyağı iki bardak bira, şarap, bir su kabı, büyücü bir büyük kuşu koyar ve onu güneş tanrısına ve tanrı Humi'ye sunar.

(20) Bir kappi kabı arpa koyar. Lapislazuli, kırmızı taş, alabastar küçük koyar Amber? , sedir ağacı, ılgın ağacı küçük koyar ve onları havanda döver ve onları temiz suya bırakır. Sonra kurban sahibi güneş tanrısının (25) karşısına geçer ve bu ilacı aç karnına içer.

Ve kurban sahibi yemek için oturur ikinci vakti geldiği zaman ve sonra iki huprušhi kabını hazırlarlar. Sonra ilk önce (30) arpa ezmesi bulunmayan hasırdan masaya büyücü bir büyük kuş koyar ve onu Fırtına tanrısının kardeşine temiz sunar, arpa ezmesi bulunan masaya büyücü bir büyük kuş koyar. Ve onu ay tanrısına (35) ve de Humi'ye sunar

Ve ayaklığı olan iššihilliaš kabı su ile doldurulmuş bulunur. Ve büyücü ondan üzerine döker ve GAL.GIR₄kabını doldurur. Sonra ZA.HUM kabı içinde bulunan temiz su ile yıkar(40). Hangi kap dolu ise, ondan ilacı alır ve ilaçları havanda döverler ve o Ay tanrısının karşısına geçer ve onu tok karnına içer temizlik suyunu ilk gün nasıl alırsa ve onu yedi gün aynı şekilde alır(45) ilk gün kurbanı nasıl gerçekleştirirse, bu kurbanı yedi gün aynı şekilde içer

Ve de kuşu yedi gün aynı şekilde çevirir.

(50) Yedinci gün iki kuzuyu koyarlar. Sonra bir kuzuyu Fırtına tanrısına temiz sunar. Kuşu ise koymaz bir kuzuyu ise güneş tanrısına ve hurni'ye sunar kuşu ise koymaz

Ve büyücü ince ekmeği alır. Üzerine (55) gangatiyi koyar. Ve de bir şekel gümüşü alır. Sonra ince kaseye suyu döker. Sonra bir şekel gümüşü içine atar.

Ve büyücü ince ekmeği ve de gangatiyi koyar ve onları tanrılara öfkesine karşılık olarak doyurur (memnun eder) (60) ve gümüşü kurban sahibinin ağzına koyar.

Ve büyücü şöyle der :” *Gümüş gibi tanruların erkek ve kadın tanruların huzurunda temiz.*¹⁵⁷

3.3. Hititler’de Büyü

Hititler Anadolu’ya geldiklerinde büyü ve tıp ile ilgili fazla bilgiye sahip değillerdi. Anadolu’nun yerli halklarıyla iletişime geçtikçe batıl inançlara da ilgi duymaya başladılar. Bu durumun farkına varan Hurrili büyücüler akın akın Hattuşa’ya gelerek büyü konusundaki marifetlerini pazarlamaya başladılar. Böylece Hattuşa’da Hititler’in yazıya da döktükleri bir büyü birikimi oluşmaya başladı.¹⁵⁸

Büyü Hititler’e, Anadolu’nun güneyinde ve güneydoğusunda Hurrice ve Luvice konuşulan coğrafyalardan, en fazla Kizzuwatna’dan gelmiştir.¹⁵⁹ Metinlerde geçen şahıs isimleri, Hurri ve Luwi etkisinin göstergesidir.¹⁶⁰

Fatma Sevinç Hitit büyü ile ilgili şunu söyler: “*Uzun ve eski bir geleneğin ürünü olarak ortaya çıkan Hitit arşivindeki dinsel ve büyüsel metinler Hitit egemen sınıfı ve liderleri tarafından belirli bir sistem içinde biçimlendirilmiş ve marjinal yönleri büyük olasılıkla söz konusu egemen sınıfın kalemi altında budanmıştır. Bu nedenle Hitit büyü metinleri, başlangıçta sözünü ettiğimiz büyüün tanrıları zorlayıcı özelliğini – genellikle- taşımazlar. Hatta büyü ritüelleri ile dinsel törenler arasında yapay bir uyum yaratılmıştır. Her ikisinin icra edilişi arasında çok benzerliğe ve aynılığa rastlamak mümkündür. Eğer büyü otoritenin kontrolü altına alınmamış olsaydı, tanruların çok daha fazla zorlandığına tanık olabilirdik” der.¹⁶¹ Yani Hititler’de büyü herkes tarafından uygulanamazdı ve büyü belli büyü uzmanlarının tekelindeydi.*

Büyücülerin etkinliğini kırmak için büyü ritüelleri belli standartlara sahipti. Hatta bu standartlaşmanın en önemli kanıtı arşivlerdeki metinlerin SISKUR adı altında toplanmasıdır. Büyü törenlerini ifade eden sözcük “aniur”dur. Sumerce ideogramı olarak SISKUR kullanılırdı. Büyünün Hititçe karşılığı ise “aluvanzatar”dır. Ayin

¹⁵⁷ Leyla Murat, *Kizzuwatnalı Rahip Ammihatna’ya Ait Bir Ritüel Metin (CTH 471)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2002, s. 21-60.

¹⁵⁸ A. Ünal, “Hititler’de Fal”, *Arkeo Atlas Dergisi*, S.3, Ankara 2004, s.42.

¹⁵⁹ A. Ünal, “*Elemterefiş*”, *Anadolu’da Büyü ve İnanışlar*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003, s.19.

¹⁶⁰ E. Reyhan, “Hitit Büyü Ritüellerinin Uygulama Şekilleri Üzerine Bir İnceleme”, *AÜDTCF Dergisi*, 2003, Cilt 6, Sayı:2, s.116.

¹⁶¹ Fatma Sevinç Erbaşı, *Hititler’de Öteki Kurban ve Büyü, Cenaze/Diğer Ritüeller, Arkeoloji ve Sanat Yayınları*, İstanbul 2013, s.363.

törenlerinin efendisi olarak karşımıza çıkan sözcük ise EN SISKUR'dur. Bu kişi bizzat kral veya kraliyet ailesinden biri olmalıdır. Uğursuz büyü kovucu AZU, falcı HAL, hekim ise A.ZU idi. Bazen de ayinleri yaşlı anlamına gelen MUNUS SU.GI.Hit. havasa'lar olarak adlandırılan kadınlar yönetirdi.¹⁶²

Hititler'de büyü ak büyü ve kara büyü olarak 2'ye ayrılmıştı. Kara büyüün ölümüne kadar uzanan sonuçları olduğuna inanıldığından, bu konuya çok dikkat edilmiş hatta kara büyü devlet tarafından yasaklanmıştır.¹⁶³ Hitit büyü uygulamalarını genel olarak ak büyü olarak değerlendirebiliriz. Telipuni Fermanıyla yasaklanan kara büyü 3 şekilde icra edilirdi: Birincisinde “*eğer bir adam ritüel arınmadan geriye kalan eşyaları yakma yerine götürüp başka bir adamın tarlasına veya evine bırakırsa, bu kralın yargılanmasını gerektirecek kadar büyük bir suçtur*”¹⁶⁴ denir. Yani büyüde kullanılan malzeme mutlaka yok edilmelidir.

İkinci olarak çamurdan insan figürü yapılmasıdır. Bu da yargılama gerektiren bir durumdur.¹⁶⁵

Üçüncüsü ise kara büyü örneği ile ilgilidir. *Eğer bir adam yılanı öldürürken, bir adamın adını söylerse bu bir kara büyüdür ve ölümle cezalandırılır.* Yılanı öldüren kişi özgürse para cezası alır, köleyse ölümle cezalandırılırdı.¹⁶⁶

Kara büyüye karşı büyü yapıldığında şu ifadeler kullanılmaktaydı:

*“Büyü yapan insan hangi sözleri söylediye, her neyi bir araya getirdiyse, ne beddua ettiyse, herhangi bir yerde ne yaptıysa onları doğru yapmayı bilmezse, büyü yapan insan büyüyü bir kule gibi inşa ettiğinde, onu bağlarım, onu bir araya getirdiğinde, onun karşısındayım. Büyülü sözlerini bir kule gibi yıktığım gibi ve onu iple bağladığım gibi çözdüm.”*¹⁶⁷

Ak büyü ve kara büyü arasında keskin ayrımlar olmasına rağmen kullandıkları teknikler çok fazla farklılık göstermez. Ahmet Ünal bu konu hakkında farklı bir yaklaşım öne sürer. Ahmet Ünal'a göre ak ve kara büyü aynı şeylerdi. Netice itibariyle ikisinde de uygulanan yöntemler ve beklenen sonuçlar aynıydı. Fakat insanlar bu isimleri kendi bakış açılarına göre vermişlerdir. Kendileri için olumlu sonuç doğuracak

¹⁶² S. Martino (2003), *age*, s.101.

¹⁶³ Galina Kellerman, “The Telipinu Myth Reconsidered”, Kanişşuwar A Tribute to Hans G. Güterbock on his seventy-fifth Birthday, H.A.Hoffener-G.M.Beckman (eds), Chicago, 1986, s.115 vd.

¹⁶⁴ Fiorella Imparati, *Hitit Yasaları*, (Çev. Erendiz Özbayoğlu), *İtalyan Kültür Heyeti Yayınları*, Ankara 1992, madde 44b, s.64.

¹⁶⁵F. Imparati (1992), *age*, madde 111, s.126.

¹⁶⁶F. Imparati (1992), *age*, madde 170, s. 158.

¹⁶⁷ V. Haas, “Magic und Zauberei”, *RIA* 7, Berlin 1987-1990, s.243.

büyüye ak büyü, olumsuz sonuç doğuranlara da kara büyü demişlerdi. Diğer yönden baktığımızda ise büyü yapılan için tam tersi bir ifade söz konusuydu.¹⁶⁸

Hitit büyü ritüelleri 5 temel ilkeye ayrılır:

1. Tekrarlama ilkesi: büyü tekrarlandıkça olumlu sonuç alma ihtimali artar.
2. Beraberlik ilkesi: bütün için bütünün parçası olmak yeterli olur.
3. Özdeşlik ilkesi: bir nesne veya bir varlıkla özdeşleştirerek etkileşim kurmak.
4. İlişki ilkesi: büyüye maruz kalan her şey bundan mutlak surette etkilenir.
5. Karşıtlık ilkesi: ateş, su, çözülme olarak nitelendirebiliriz.¹⁶⁹

İlk defa I.Hattuşili döneminde karşımıza çıkan büyü, Hattuşili'nin eşi Haştayar'ın yaşlı kadın/büyücü kadın olarak isimlendirilen kişilerle ilişki halinde olduğunu görürüz.¹⁷⁰

Hitit kanunlarında büyü ile ilgili kanunlar şu şekildedir:¹⁷¹

44.B.55. “Eğer bir kişiyi biri arındırırsa (törenden) arta kalan şeyleri de yakma yerine götürsün.

44.B.56. “Eğer birinin ekin alanına ya da evine götürürse büyü(dür) (ve) kral yargısı (altına girer).”

170. “Eğer özgür bir adam bir yılan öldürürse ve başka bir (adamın) adını söylerse bir mina gümüş versin ve eğer bir erkek köle (ise) işte tam o ölsün.”

111. “Eğer kilden bir insan (sureti)ne birisi biçim verirse (bu) büyü(dür) (ve) kralın adalet mahkemesi için bir durumdur.”

Kötü amaçla yapılan büyü Telipinu Fermanıyla tamamen yasaklanmış ve yaptırımlar uygulanmaya başlanmıştır. Her ne kadar yasaklansa da saray entrikaları, hanedan kavgaları, güç sahibi olma isteği insanları büyü yapmadan alıkoyamamıştır. II.Murşili'nin eşi büyü yapılması sonucu ölmüş, Armatarhunda'nın yukarı valiliği için mücadeleye girişen III.Hattuşili başarılı olmak amacıyla büyüye başvurmuştur.¹⁷² Elimize Orta Hitit döneminden geçen büyü metinlerinin çoğu kraliyet aileleri iç

¹⁶⁸ A. Ünal, (2003), *age*, s.112.

¹⁶⁹ Marie-Claude Tremouille, “I rituali magici ittiti”, *Res Antigue (RANT)* 1, 2004, s. 157-203.

¹⁷⁰ Sammer-Falkenstein, *Die hethitische akkadische Bilingue des Hattuşili I (Labarna II)*, München 1938, s.16 vd.

¹⁷¹ F. Imparati (1992), *age*, s. 65-159.

¹⁷² A. Ünal, “Hattuşili III: Hattuşili bis zu seiner Thranbesteigung” (Band I-II), Heidelberg, 1976, s.96 vd.

çekişmeleri ile alakalıdır.¹⁷³ Ayrıca Orta Hitit ile sonraki dönemlerin büyü ritüelleri birbirine çok benzemektedir.¹⁷⁴

Orta Hitit döneminde prens Ziplantawi'nin kardeşi II.Tutalya ve ailesine büyü yaptığı görülmektedir: “kötü dil” aracılığıyla kardeşi II. Tutalya'ya ve ailesine büyü yaptığı düşünülmektedir: “*Tuthalya'ya (onun karısı) Nikalmati'ye ve onların çocuklarına karşı konuşmuş olduğu kötülükleri, onlara karşı “diller” şeklin de de yaptı. Ayrıca sürekli onlar (yani, kral ve kraliçe) (hakkında), kanın güneş tanrısı ve fırtına tanrısının huzurunda kötü konuştu. Sürekli olarak onlara büyü yaptı.*”¹⁷⁵

III.Hattuşili Yukarı ülke valisi Arma-Tarhunta'yı büyü yapmakla suçlamıştır. Kendisine büyü yapmakla suçladığı metin şöyledir: ¹⁷⁶

“Zida'nın oğlu Arma-Tarhunta hakimem Tanrıça İştar'ın ve kardeşimin bana iyiliğini görünce ve onlar başarılı olmayınca, karısı ve oğlu ile birlikte bana karşı tekrar büyü yapmaya başladılar. Tanrıça (İştar'ın) kenti şamuha'yı da büyü ile doldurdular”

“(olay) olunca ve saraydan dava biraz uzatılınca, hakimem Tanrıça İştar tanrısız adaletini o zamanda gösterdi. Davada tekrar karar aşamasına götürdü. Arma-Tarhunta'da, karısında ve çocuklarında büyü buldular. Onu bununla suçladılar. Tanrıçanın kenti şamuha'yı büyü ile doldurmuştu.”

Hitit büyü ritüelleri “eğer şöyle.... şayet şöyle sorun olduysa, ben şöyle yaparım...” cümleleriyle başlar, büyücü görevlerini bir tarlanın olmadığı, pulluğun ulaşamadığı, şafak ve akşam alacakaranlığında yapardı.¹⁷⁷ Her büyücünün kendine has bir tarzı mevcuttu.

Hitit büyü ritüellerinde bazı sayı ve renklerin öne çıktığını görmekteyiz. 3,7,9,40,41,99 gibi rakamlar dikkat çekmektedir.¹⁷⁸Ritüeller esnasında kimi sayılara diğerlerine oranla daha fazla tekrar edilmiştir. Büyü sırasında belli sayı adetlerinin yerine getirilmezse büyüünün başarısız olacağına inanılırdı. Bu sayılardan en dikkat çeken 7 rakamıdır. Bu konu ile ilgili metin şu şekildedir:

“Ve günü geldiğinde, onlar arınma sayısını alır ve (onu) eski tanrı heykeline kırmızı ip ve güzel kokulu yağla dağdan, ırmaktan, otlaktan, gökyüzünden ve topraktan

¹⁷³ Maciej Popko, *Religions of Asia Minor*, Warsaw 1995, s.60 vd.

¹⁷⁴ O. R. Gurney, *Some Aspects of Hittite Religion*, Oxford 1977, s.44.

¹⁷⁵ Serkan Başol, “*Hittitler'de Büyü ve Büyü Malzemeleri*”, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Haziran 2014, s. 56.

¹⁷⁶ Sedat Alp, *Hitit Çağında Anadolu*, Tübitak Yayınları, 2001, s. 134-136.

¹⁷⁷ Volkert Haas, *Geschichte der Hethitischen Religion*, Leiden, 1994, s.906.

¹⁷⁸ Sedat Veyis Örnek, *100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*, Bilgesu Yayıncılık, 2014, s.148

gelen yedi yan yol ve yol sayesinde (çekerler). Bugün çekme işlemi gerçekleştirilir: O eski Tanrının tapınağına çekilir” ve ritüelin diğer gün devam eden kısmında “Daha sonra rahip tanrıyı bir çukurda yedi kez çeker: ritüel beyi de benzer şekilde onu yedi kez yukarı çeker” denilmektedir.¹⁷⁹ Öne çıkan diğer renkler kırmızı, yeşil, beyaz, sarı ve mavi’dir.¹⁸⁰ Beyaz renk temizliğin, mavi ve sarı renk ise kirliliğin göstergesidir. “Eğer ben kral ile kraliçenin acı, çile ve korkularını alıyorsam, kraliçe bana beyaz, siyah, kırmızı, yeşil (sarı) ve mavi olmak üzere beş tane yün iplik verir. Ve aşağıda ağaç durur, onun beş dalı var. Ve her dalına birer iplik asıyorum”.¹⁸¹

Yün ipliklerde renk özellikleriyle birlikte büyü ritüellerinde karşımıza çıkan bir diğer materyaldir. “Koç(lar)ın beyaz ya da siyah olanları önemli değildir. Beyaz, kırmızı, sarı/yeşil yün ipliğini iç içe bükerek ve onları bir örgü haline getirir. Bir boncuk kolyeyi ve kurşunlu bir demir halkayı birleştiririm. Ve onu koçların boyunlarına ve boynuzlarına bağlarım. Ve geceleyin onları çadırların önüne bağlarlar. Ve bu sırada şöyle söylerler: “Hangi Tanrı yüz çevirirse, hangi Tanrı bu salgına neden olduysa, bak, bu koçları senin İçin bağladım. (Bunlarla) tatmin ol”.¹⁸²

Hitit büyü ritüelleri ile Mezopotamya büyü ritüellerini karşılaştıran O.R. Gurney bu konuda şunları ifade etmiştir:

“Hitit büyü metinleri Babil’deki gibi tapınak okullarındaki öğretilerin bir sonucu değildi; daha çok ulusal bir koleksiyon karakteri taşıyordu. İkisinin arasında çarpıcı bir zıtlık vardı. Babil’de büyü metinleri gelenekseldi ve bir sonraki nesle aktarılan talimat biçimini taşırlardı ve tanrı Ea tarafından oğlu Asalluhi’ye yazdırılmış oldukları kurgulanırdı. Büyü talimatlarını icra eden āšipu (ya da maš maš) rahibi, Ea’nın talimatlarını harfiyen izlemek zorunda olan tek kişiydi. Kendi şahsiyeti sindirilmişti; büyülerin kendisine değil de Ea, Ašalluhi, Gula ya da diğerlerine ait olduğunu bildirerek kutsal otoritede hak iddia etmiş olma zahmetinden kurtuluyordu. O sadece bir aracıydı ve adı kesinlikle yazar olarak değil, sadece tabletin kopyacısı ya da sahibi olarak görülüyordu. (Eski Mezopotamya) literatüründe yazar corpus’u kataloğunda āšipu, tanrı Ea olarak tanımlanır. Ayin ve büyülerin tanrı Hoth’a atfedildiği Eski Mısır’da da durum aynıdır. Benzer bir şekilde Eski Ahit’de ritüel

¹⁷⁹ Yusuf Kılıç, Serkan Başol, “Hitit Büyülerinde Sayı ve Renk Sembolizmi”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 9/7 Summer 2014, s. 54; Ayrıca bkz. Vladislav Ardzinba, *Eskiçağ Anadolu Ayinleri ve Mitleri*, (Çev. Orhan Uravelli), Kafdav Yayınları, Ankara 2010.

¹⁸⁰ Y. Kılıç- S. Başol (2014), agm, s.54 vd.,

¹⁸¹ Vladislav Ardzinba (2010), *age*, s. 290-293.

¹⁸² A. M. Dinçol (1985), agm, s. 23-35.

talimatları Musa'ya tanrı tarafından bildirilmektedir. Hitit büyü metinleri ise tersine özel durumlarda faydalanmak için yazdırılmış kişisel reçetelerdir. Uygulayıcının adı, mesleğiyle ve bazen milliyetiyle ve aciliyet gerektiren durumla beraber tabletin sonundaki kolofonda anlaşılır sözlerle açıkça ifade edilir. Metinlerin, yazarın bizzat kendi sözleriyle, bazen ilk elden yazıldığı açıkça ortadadır; fakat genellikle metinler üçüncü eldendir. Nadiren de olsa daha üstün bir güce atıfta bulunarak ayinleri bir otoriteye uydurma girişiminde bulunulduğunu görebiliriz. Bunlar sade bir şekilde büyücünün kelimeleriyle kaydedilmiştir ve talep edildikçe kullanılmak amacıyla düzene sokulmuştur. Metinlerde büyü uygulayıcılarının büyük bir kısmının krallığın sınır bölgelerindeki eyaletlerden, özellikle de Kizzuwatna ve Arzawa'dan oldukları söylenmektedir” der.¹⁸³

Hitit büyü ritüellerinde sıkça karşımıza çıkan diğer bir kavram günah keçisidir.

“Bir ülkede insanlar ölüyorsa ve buna düşman bir tanrı neden oluyorsa şöyle davranırım: bir koç getirirler, yeşil, mavi, kırmızı, siyah, beyaz yünleri dolarlar ve bunu koça bağlarlar. Yola sürdükleri düşmanı hedef alan bu koç şöyle konuşur: “Bu felakete neden olan hangi tanrı olursa olsun bak! O, tanrıyı yatıştırmak için bu koçu gönderiyoruz. Sürü kadar güçlü bu koçu al ve barışı sağla. Bu afeti yaratan tanrı, Hitit ülkesiyle barış içinde ol.”¹⁸⁴

Netice itibariye Anadolu geleneğinin bir parçası olarak ortaya çıkan Hitit büyü ritüelleri, Orta Hitit döneminde farklı toplulukların etkisiyle gelişti. Hurriler ve Luwiler başta olmak üzere aldıkları teknikleri kendi teknikleriyle birleştirerek büyük bir gelişim gösterdiler.

3.3.1. Hititler’de Büyünün Uygulama Alanları

Hititler’de büyü insanoğlunun faaliyet gösterdiği özel ve kamusal alanın birçok yerinde kullanılmıştır. Ayrıca sağlık konularında da kendini sıkça göstermiştir.

Baş ağrısı, öksürük, ses kısıklığı, göz hastalıkları, yaralanma, sarılık, ağız hastalıkları, kalp krizi, depresyon, kısırlık, kabus görme, endişe hali, mezarlıkların kirletilmesi, doğum-hamilelik sorunları, salgın hastalıklar, iç hastalıklar, su toplama, uykusuzluk, dayak yeme, büyü yüzünden çocuk düşürme, kraliyet ailesinden birinin ölmesi, cinayet, şiddet uygulanması, lanet, dedikodu, kral ve kraliçeyi arındırma,

¹⁸³ O.R. Gurney (1990), *age*, s.44 vd.

¹⁸⁴ A. Goetze, “Hittite Rituals, Incantations and Description of Festivals” *Ancient Near Texts Relating to the Old Testament*, New Jersey, (ed. J.B. Prithard), 1955, s.347.

arkadaşlar arasında kavga, aile bireyleri arasında çekişme, enest ilişkiler, mezara saygısızlık, lanet, beşikte bir kız bebeğinin yerini değiştirme, ruhlara danışma, evleri ve tapınakları arındırma, bebeği emzirme, bir bitkiyle kişiyi etkileme, yeni doğan bebeğe isim koyma, sefere çıkma, seferden yenilgiyle dönme, toprak büyüsü, tanrıların insanlara öfkesi, Güneş Tanrısına karşı işlenen suçlar, Fırtına tanrısının heykelinin dikilmesi, depremler, gök gürültüsü, tanrıları çağırma, ağız yıkama, üzüm bağlarının verimsizliği, orduda salgın ve bunlara benzer hemen her bireysel, toplumsal, ruhsal ve tıbbi konuda büyüye başvurulmuştur.¹⁸⁵ Diğer bir deyişle denilebilir ki tıp, psikoloji ve hukukta var olan birçok konu büyüünün kapsamına dahil olmuştur. Salgın hastalıklarla ilgili Zarpiya ritüeli, Unhamuva ritüeli, Pulişa ve Aşhella ritüelleri örnek verilebilir.¹⁸⁶

Hitit büyü ritüellerinde uygulamalarda belirli bir düzen içinde yapılırdı. Büyücünün adı, asıl mesleği, geldiği yer, ricacıyla ilgili notlar, karşı konulmak istenen sorunla alakalı notlar, kullanılacak malzemeler anlatılırdı. Özel bir zamanda ve özel bir yerde yapılması gereken büyü tanrılara yapılan çağrıyla devam eder, bunu bağlantı ve iletim ayinleri takip ederdi. Büyü sonrası büyü esnasında kullanılan sunular ortadan kaldırılır, tanrılara teşekkür edilir ve ricacı kutsanırdı.¹⁸⁷

3.3.2. Hitit Tıbbı ve Büyü İlişkisi

Hitit toplumunda da tıp ve büyüünün iç içe olduğu görülmektedir. Hititler hastalıkların doğaüstü güçler eliyle meydana geldiğine inanıyordu. İnsanların tanrıların hoşuna gitmeyen işler yapması en büyük hastalık nedeniydi.¹⁸⁸ Büyüde esas olan insan yararı olduğundan bu da bizi tıbbı yönlendirir ve bu yüzden Hitit tıbbı ve büyü birbirinden keskin çizgilerle ayrılamaz.¹⁸⁹

Hastalıkların kaynağının tanrıların cezalandırması olduğuna inanan Hititler, tedavi için büyü ile ilaçların aynı anda kullanmışlardır.¹⁹⁰

¹⁸⁵ A. Ünal, "The Role of Magic in the Ancient Religions According to the Cuneiform Texts From Boğazköy- Hattuşa, Essays on Anatolien Studies in the Second Millennium B.C", *BMECCJ* 3, Otto Harrassowitz, Wiesbade, 1988, s.71-74.

¹⁸⁶ Gaye Erginöz Şahinbaş, *Hititler'de Anatomi ve Tıp*, İ.Ü. Rektörlük No.4218, İ.Ü. Bilim Tarihi Müzesi ve Dokümantasyon Merkezi Yayınları, No.3 İstanbul 1999, s. 162.

¹⁸⁷ S. Başol (2014), *agt*, s. 59.

¹⁸⁸ A.M. Dinçol (1985), *agm*, s.6.

¹⁸⁹ A. Ünal, "Hititler ve Çağdaşı Anadolu Kavimlerinde Büyüçülük", *Aktüel Arkeoloji Dergisi*, Temmuz-Ağustos 2011, Sayı 53, s.46-47.

¹⁹⁰ A. Ünal (1980), *agm*, s.476-477.

Hititler’de büyü ile tedavi yöntemi M.Ö.13.’yy’da etkili bir şekilde kendini göstermeye başlayan Hurriler’den sonra çok daha fazla artmıştır.¹⁹¹ Hititler’in hastaları sağlıklarına kavuşturmak amacıyla kullandıkları büyü yöntemleri şunlardır:¹⁹²

* *Hastalık kötülük ve felaketleri insan, keçi, koyun, fare, boğa, eşek ve oklara aktarmak ve bunları düşman ülkelere göndermek (Günah Keçisi Ritüeli)*

* *Hasta olan uzuvları bir köpeğe yalattmak*

* *Rahibin hastanın haberi olmadan tuttuğu partuni-kuşlarını aniden ağaca salıvermesi suretiyle psikolojik etki yaratmak*

* *Köpek pisliği ve çeşitli bitki çiçeklerinin karıştırılması sonucu elde edilen macunu yaralanan bölgeye tatbik etmek. Aynı macunu büyülendiği düşünülen hastanın vücuduna sürmek.*

* *Hasta olan uzvun üzerine hayvanların parçalanmış baş, boğaz, kulak, ayak, parmak, kaburga, bağırsak gibi uzuvlarını yerleştirmek*

* *Yıkama, merhem sürme, yapay bir kapıdan geçirme, renkli ipliklerle bağlama, kuş vurma, kulakları yünle tıkama ve giydirilen elbiseleri yırtma gibi büyüsel işlemler uygulama*

* *Hastalanmış kişiye sonu iyi biten masal ve efsaneler anlatarak hastayı iyileşme yönünde motive etme*

* *Yıkanan bez nasıl beyazlaşırsa”, “atılan ok nasıl yatağını bulamazsa”, “nehirde akıp giden su nasıl geri dönmezse” gibi analogik büyüsel ilişkiler kurarak hastalığı yok etme*

Hitit tıbbında hastalıklara sebep olan faktörlerden birisi de kara büyüydü.¹⁹³ Bu hastalıklar genel olarak ruhsal bozukluklardı.¹⁹⁴

Hititler’in dünya görüşlerinin temelinde dinin ve büyüün önemi büyüktü bu nedenle sağlıkla ve temizlikle ilgili görüşlerinin temelinde de dini kuralların önemli etkisi olmuştur. Bu anlamda kişi çeşitli nedenlerden ötürü kirlenmişse dini törenlerden önce mutlaka banyo yapması gerekirdi. Bunun için pişmiş topraktan özel banyo kapları yapmışlardır. Pislik kirlilik ya da kirlenme hastalık yapan veya hastalığa neden olan sebeplerden biri olarak görülmektedir. Çünkü pislik, tanrıları kızmasına ve ceza olarak da hastalık vermesine neden olmaktadır. Hititler’de temizliğin amacı ne olursa olsun

¹⁹¹ A. Ünal (1980), agm, s.477.

¹⁹² Esmâ Reyhan, Tülin Cengiz, “Başkent Hattuşa’nın Şifacı Kadınları: Büyücüler, Geçmişten Günümüze Şehir ve Kadın”, Editör: Osman Köse, Canik Belediyesi Kültür Yayınları, Samsun 2016, s.109-110.

¹⁹³ G. Ş. Erginöz (1999), age, s.156.

¹⁹⁴ A. Ünal (1980), agm, s.485.

sonuçta, fiziki bir temizliğin de sağlanmasına da önem vermişler ve pis suların yerleşme içinde kalmayıp dışarı atılması için künk borular kullanmışlardır.¹⁹⁵

Burada değinmemiz gereken bir diğer konu kirlilik kavramıdır. Kirlilik¹⁹⁶, Hitit toplumunda “*paprater*”¹⁹⁷ olarak isimlendirilmiştir. Maddi ve manevi olarak ayrılabilen kirlilik hakkında Tunnavvi ritüelinde şunlar yer almaktadır:

“*Eğer erkek veya kadın herhangi bir insan pislik içine girmiş veya başka bir kimse onu pisliğin içine sokmuşsa [metin: majik olarak çağrılmışsa] ve (bunun sonucu) kadının çocukları peş peşe ölürlerse veya kadın çocuk düşürürse veya erkek ve kadının uzuvları pislik sonucu parçalanmışsa, o insan pislik görmüş demektir ve aşağıdaki ‘pislik ritüeli’ni yapması gerekecektir*”. Bütün bunların ortak amacı pisliği yok etmektir.¹⁹⁸

Kirlilik pek çok sebepten dolayı oluşabilirdi: Beden temizliğine dikkat edilmemesi, kirli bir nesneyle bir şekilde temas etmek (ölüye dokunmak) ve dış kirlilik. Ayrıca ruhsal kirlilikte “*waştul*” “günah olarak adlandırılan iç kirlilik”.¹⁹⁹

Kirlenme sonucu ortaya çıkan hastalıklardan kurtulma yöntemi büyüydü. Bu amaçla kötülüğün başka birine ya da nesneye aktarılması, temizleyici maddeler kullanılması, tanrılara yalvararak ve onlara adaklar sunarak öfkelerini dindirmek gibi çeşitli metotlar kullanılmıştır.²⁰⁰

“*Eğer bir kişiyi biri arındırırsa, törenden arda kalan şeyleri de yakma yerine götürsün. “Eğer birinin ekin alanına ya da evine götürürse büyüdür ve kralın yargısı altına girer*”. Hitit kanunlarından da anlaşılacağı üzere kirliliği kaynağına yani kara toprağa göndermek gerekmektedir.²⁰¹

Hititler özellikle Mısır ve Mezopotamya’dan tıp alanında faydalanmak istemişlerdir. Mısır’dan hekim talebinde bulunurken, Mısır gönderdikleri hekimlerin işleri bittikten sonra ülkelerine geri dönmesi şartını getirmiştir. II.Ramses yeni hekim gönderirken eski hekimlerin gönderilmesini talep etmiş, ayrıca III.Hattuşili’den Mısır’a

¹⁹⁵ Zeynep Kızıltan, “Hititler’de Tıp”, 38. Uluslararası Tıp Tarih Kongresi İstanbul Arkeoloji Müzeleri Geçmişten Günümüze Tıp Sergisi, Nobel Tıp Yayınevleri, İstanbul 2002, s.19.

¹⁹⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. F. S. Erbaşı (2013), *age*, s.355 vd.

¹⁹⁷ Kelimenin anlamı için bkz. CHD, 1997, s.103. vd.

¹⁹⁸ A. Ünal (1980), *agm*, s.484.

¹⁹⁹ A. Goetze, Kleinasien, München, 1957, s.153.

²⁰⁰ E. Reyhan (2003), *agm*, s. 113

²⁰¹ F. Imparatti (1992), *age*, s.64-65.

ev yapım ustaları göndermesini istemiştir.²⁰² III.Hattuşili hekimlerin geri gönderilmesine dair şunları söylemektedir:

*“Erkek kardeşim Muvattalli zamanında bir büyücü ve bir hekim alınmış ve alıkonulmuşlardır. Ben ise ona şöyle demiştim; “Niçin onları tutuyorsun? Oyalamak dostça değildir!” ve şimdi ben hekimi oyalamamalıyım!”*²⁰³

Yine III.Hattuşili Babil kralı Kadasmanenlil’e yazdığı mektupta Hatti ülkesine gönderilen iki doktordan bahsetmektedir. Fakat bunlar doktorluktan ziyade tıpla ilgilenen büyücülerdir.²⁰⁴ Anemi, iktidarsızlık gibi birçok konuda hazırlanan reçetelerde şifalı otlarla birlikte büyüye başvurulmuştur. Ayrıca yine bir sefer sırasında volkan patlaması yüzünden şok geçirip yüz felci olan II. Murşili’ye yapılan tedavi mevcuttur. Kral tedavi amacıyla Kizzuwatna’ya götürülmüş ve burada tüm eşyaları ve giysileri büyü yöntemiyle arındırılmıştır²⁰⁵. Kısırlık konusunda da çeşitli büyü uygulamaları mevcuttur.

Hekimler sadece tedavi amaçlı cerrahi müdahalelere başvurmamışlardır. Birtakım otlarla ve merhemlerle birlikte büyüü de kullanmışlardır. Göz hastalıklarına karşı yapıldığı bilinen KUB XXII 61 nolu metinde tıbbi müdahalelerle birlikte büyüde tedavi amaçlı kullanılmıştır.²⁰⁶

KUB XIII 61

*“Bundan başka (?) hangi (şifalı) otu Naya’nın kızı M[em]iyal ve ayrıca hangi(şifalı ot) hekimler biliyorsa: Şimdi (bu) otlar(in sayısı) çok fazla olduğundan, hangi otun benim için saptanacağını fal aracılığıyla soracağım. Hangi hekimin benim saptanacağını da fal aracılığıyla soracağım ve o (hekim), ilgili (şifalı) otu majestenin gözlerine sürecek. Şimdi talih falı iyi olsun.”*²⁰⁷

Majik tıbbi tedavi yöntemlerinden bazıları köpeğe yalatma²⁰⁸, hastalığın kraliyet çiftinden alınıp toprağa gömülmesi, rahibin tedavi esnasında tuttuğu kuşları aniden

²⁰² Berat Ceren, *Antik Mısır ve Mezopotamya Uygarlıklarında Tıp*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı Sosyal Bilimler Öğretmenliği Bilim Dalı, Konya 2008, s.55 vd.

²⁰³ G.Ş. Erginöz (1999), *age*, s.183.

²⁰⁴ A. Ünal (1980), *agm*, s.480.

²⁰⁵ A. Ünal (2011), *agm*, s.47.

²⁰⁶ G.Ş. Erginöz (1999), *age*, s.181.

²⁰⁷ A. Ünal (1983), *agm*, s. 72.

²⁰⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. H. H. Duymuş Florioti, "Eski Kültürlerde Köpeğin Algılanışı: Eski Mezopotamya Örneği", *Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.33, S.55 (Mart), Ankara 2014, s.45-70.

salıvermesi, büyü veya bazı yaralara karşı köpek pisliğinden elde edilen macunun hastaya sürülmesiyle sonlandırılırdı.²⁰⁹

Ahmet Ünal Hitit tıbbı ve büyü arasında bir ayrıntıya dikkat çeker. Ona göre tedavilerde psikolojik telkinlerde önemli bir yer işgal etmiş, hastalara sonuçları olumlu biten masal ve efsaneler anlatılarak telkinde bulunulmuştur. Yani bir şekilde analogi büyü yapılmıştır:

*“(Bir zamanlar) Güneş Tanrısının oğlu Ateş (tanrısı bir şeylere) kızıp karanlığın içine gitmişti ve karanlığın içinde saklanmıştı. Orada bir yılan gibi kıvrılmış, bir kirpi(?) gibi yumak olmuştu. (Arı hemen kanatlarını) temizlemeye koyuldu, (Ateş’i) aramak için uçup gitti. Bir kartal gibi uçarak kartala (kötü haberi) ulaştırdı. Yolda uçarken, dondurucu soğuğu bile hissetmiyordu”.*²¹⁰

3.3.3. Hititler’de Büyücüler ve Büyücü Kadınlar

Genel olarak yaşlı kadınlar tarafından yapılan büyü ritüellerindeki şahıslar doktor, kâhin veya din adamı gibi işlerle meşgul olan kişilerle ortak hareket ederdi. Özel yeteneklere sahip büyücüler, söyledikleri büyülü sözlerle, büyü yaptıkları insanların hayal güçlerine baskı yaparak etki kurar ve böylece kötülükleri defederlerdi.²¹¹

LÜA.ZU doğumla ilgili ritüellerde sıkça karşımıza çıkar. Hekimlerin şefi, en büyüğü anlamını taşır. Sumercedeki hekim anlamına gelen LÜA.ZU’nun Akadca hali ASU kelimesi “suyu bilen kişi” anlamına bürünür. Yine tedavide başvuru alan kişiler arasında büyücü anlamına gelen LÜAZU’ da bulunur. LÜAZU (falcı) ile LÜA.ZU (hekim) farklı anlamlara sahiptir. Her ikisinin de Akadca karşılığı ise kahin demektir²¹².

MUNUSŞU.GI.LÜMUŞEN.DU ve LÜIGL.MUŞEN (kahin, falcı), LÜHAL (büyücü, kahin), LÜSANGA, DNIN.LÜDNIN, MUNUSE.DINGIRLİMŞADNIN gibi bazı tanrıların rahip ve rahibeleri ile MUNUSŞA.ZU “ebe”²¹³ gibi bazı meslek sahipleri gibi büyüyle tedavi yapan meslek grupları da mevcuttur. Veraset tarzı bir sistemle, kan bağıyla geçiş

²⁰⁹ A. Ünal (1980), agm, s.487.

²¹⁰ A. Ünal (1980), agm, s.48.

²¹¹ Banu Güçerem, *Hitit Ritüelleri Üzerine*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, s. 6.

²¹² B. Güçerem (2007), agt, s.84.

²¹³ Firuzan Kınal, 1956, s.366.

şeklinde varlığını devam ettiren büyücülerin eğitimi hakkında ise kesin bilgiler bulunmamaktadır.²¹⁴

Hitit büyü ritüellerini yönetecek kişilerin yeraltı tanrılarıyla iyi iletişim kurmasının şart olduğuna inanılmaktaydı. Bu konuda Fatma Sevinç bizlere şunları aktarır:

*“Yeraltı tanrılarını ürkütmemek ve onlardan istenilen şeyleri nazikçe çekip almak ya da onlara kirliliği geri vermek için kurban sunmanın ne kadar önemli olduğu açıkça ortadadır. Elbette bu kurbanlar gelişigüzel sunulamazdı. Belirli bir yöntemle uygulanması gereken bir ritüelin içinde yer almalıydı ve bu ritüel profesyonel kişilerce gerçekleştirilmeliydi. En küçük bir hata felakete uğramış kişi için çok daha ağır ve katlanılmaz sonuçlar doğurabilirdi”.*²¹⁵

Büyücüler ritüelleri tedavi amaçlı da yaptığından tıbbın öncüsü de sayılabilirler. Kirliliğe sebep olan her şeyi yakmak ya da gömmek ortaya çıkmış olan kötülükleri yok etmek maksadı taşımalarının yanında var olan hastalıkları yok etmektir.

Zamanla güçlenen büyücüler bu yeteneklerini kötü amaçlarla da kullanmaya başlayınca devlet kontrol altında tutmak için gerekli yaptırımlar uygulamaya başlamıştır. Telepini fermanıyla yasaklanan kötü büyü, zamanla iç politikada karışıklık yaratmış, bu sebeple fermada büyü yapan, bilen ve bildiği halde bildirmeyenlere ağır cezalar getirilmiştir.²¹⁶ Alacakları ücretler de genel olarak ritüelden geri kalan malzemeler olmuştur.

Hitit büyü ritüellerinde kadınlar “bilge kadın” “yaşlı kadın” olarak karşımıza çıkar. Sumerce ŞU.GI “yaşlı”, Hititçesi ise haşawaş’tır.²¹⁷ Ancak dikkat edilmesi gereken husus yaşlı kadın ifadesinin yaş belirtmekten çok bir meslek adı olduğudur.²¹⁸ Günümüz Anadolu’sunun koca karı tabiriyle bağdaştırabiliriz.

Aşağıda vereceğimiz Luwi kökenli büyü metninde büyücü kadınların rolü göze çarpmaktadır:

“Pittei [şöyle der?]: Eğer (bir kadın) bir çocuğa gebe ise (ve) gökyüzü siyahlara bürünmüş(se ve) duwip giyinmiş(se); ay ise kan kırmızısı gibi kızılrsa, ölüm postu giymiş, ölüm oklarını ve ölüm yaylarını (eline)almış ise, o (büyücü) bir elinde yanmakta olan ateş,

²¹⁴ A. Ünal (1988), agm, s.65.

²¹⁵ F. S. Erbaşı, *Hititler’de Ölülere ve Yer altı Tanrılarına Sunulan Kurbanlar*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Eskiçağ Tarihi) Anabilim Dalı, Ankara 2007, s.230.

²¹⁶ E. Reyhan (2003), agm, s.111.

²¹⁷ G.Ş. Erginöz (1999), *age*, s.184, M. Darga, *Anadolu’da Kadın*, Yapı Kredi Yayınları,2015, s.78.

²¹⁸ O.R. Gurney (1990), *age*, s. 136.

öbür elindeyse çok sayıda hançer tutarak Zallauwara'nın içine girer ve kapıları muttiya (...) (yapar). Onun gözleri önünde bir erkek çocuğu(?), kırların boğası doğdu. Çok korktu, dehşete kapıldı ve korkudan ağız felç oldu. Gözlerine ve vücudunun dokuz uzvuna da aynı şey (felç) oldu. Onu (anne veya çocuk?) tedavi etmeye başladı. (Önce) başıyla uğraştı ve başını yukarıdan sürekli olarak bastırdı. Erkek çocuk annesi çığlık atınca, Firtina Tanrısı 'bu da nedir?' diye aşağıya baktı. Hiçbir şey (göremeyince), her şeyini (alıp?) aynı şekilde geri çekildi(?). 'Orada birisinden (yardım?) almamız lazım! Bırak ana tanrıçalar gitsinler! Doğum uzmanları önden gitsinler ve (çocuğun) başı için merhem alsınlar! Yoldan kuvari'yi alsınlar. Gözleri (...)ni alsınlar. "Meclis taşını" alsınlar "kayanın meyvesini" alsınlar ve onu yağla [karıştırınlar]ve onu erkek çocuğun (...) ne sürsünler. Annesi yı[kasın] ve büyülü şey, hadi defol git! desin! (...) Ama bunlar (...)Büyücü kadın iki kez büyü yapar: "Diller, diller! Nereye gidersiniz?" Kayaları devirmeye gideriz. Filint taşı (?) kırmaya gideriz. Arslan boğmaya gideriz. Kurt kösteklemeye gideriz. Çocuğu kurtarmaya (?) gideriz. "Şimdi onları (dilleri) çevirir. (Anlaşılması güç pasajdan sonra kullanılan aletlerle hasta arasında analogi büyüü yapılr): (Aynı şekilde) benim filint taşım (kötülüğün dilini kessin), hançerle gözünü kör etsinler, (ekşi) elma ile dişlerini uyuştursunlar! Ey kötü dil, kadın, geri dön! Kim bu çocuğa kötülük yapmaya kalkışrsa, gökyüzünü yayvan, yer yüzünü ise diz çökmüş olarak görsün! Büyük tanrıyı, Palpadami tanrısını da aynı şekilde (görsün!) Papartama İştari'ni görsün. öldürücü (?) vebayı, koşan arslanı, ayakları bağlı kurdu, yılanın ayağını (da) aynı şekilde (görsün!). Kim bu çocuğa kötü gözle bakar, kim ona kötülük yapmaya kalkışrsa, (yok olup gitsin!) Sonra da dilleri geri koyar."219

Büyücü kadınlar arasında en göze çarpanı Kizzuwatnalı kadın Maštigga'dır. Maštigga'yla ilgili ayrıntılı bilgiye ayrı bir başlık altında değineceğimizden burada sadece ismini belirtiyoruz.

Büyü ritüellerinde rastladığımız diğer bir kadın Azzari'dir. Orduya liderlik eden komutana, atına, teçhizata ve savaş arabasını korumaya yönelik yönelik yaptığı büyü ritüeli bilinir. Yine ordu komutanı düşman tarafından tehdit edildiğinde yaptığı büyü mevcuttur.²²⁰

Hapallalı Ašhella ordunun kötü bir dönemler geçirdiği bir zamanda tanrılardan orduya yardım isteme ritüeli gerçekleştirmiştir.²²¹

Hurri kökenli Aštu da yazılı kaynaklarda geçen bir diğer büyüücü kadındır. Büyülenmiş bir insana yine büyü yaparak arındırmak maksadıysa büyü yapmıştır.²²²

²¹⁹ A. Ünal (2003), agm, s.28-29.

²²⁰ M. Darga (2015), age, s.206.

²²¹ O. R. Gurney (1990), age, s.137.

Tunnawiya da büyü ile uğraşan başka bir kadındır. Yerden çekip çıkarma ritüeli olan taknaz²²³ büyüünü gerçekleştirdiği bilinmektedir. Kral veya kraliçeye yapıldığı tahmin edilen bu büyü, nedeni açık olmayan bir kirlilikten kaynaklı kara toprağa batma anlamına gelen²²⁴ bu büyüde büyücü kadın onları topraktan çekip çıkarmaktadır.²²⁵

“onlar şafak vaktinde, yaşlı kadının huzurunda (bütün) bu (şeyleri) hazırlarken aynı zamanda (yerin içine) iki çukur (ARAH) kazarlar; bir çukuru yeryüzünün Güneş Tanrıçasına ve diğerini erkek tanrılara kazarlar. Onlar çukurları kazarken bir koyunu yukarı sürerler. Yaşlı kadın onu yeryüzünün Güneş Tanrıçasına tasdik eder. Onlar onun boğazını aşağı doğru çukurun içine yararlar ve onun kanı aşağı doğru akar.

Ve sonra onlar erkek keçiyi yukarı sürerler. Yaşlı kadın onu yeryüzünün Güneş tanrıçasına ve erkek tanrılara takdis eder. Onlar onun boğazını aşağı doğru (ikinci) çukurun içine yararlar ve kanını aşağı doğru bırakırlar.

Sonra onlar başlarına ve ayaklarına göre (hayvanları) doğrarlar. Yağ pişerken askerler bir çukur (ARAH) arayıp çıkartırlar. Onlar kazı işini bitirdikleri zaman diğer çukura (ARAH) yakın [kazar]lar. Onu (ilk) çukura bağlamış olurlar. Yağ pişer ve grubun hepsi onu yer. Daha önce [onlar] iki çadır [kurar]lar, biri majestenindir; kralın tören giysisi için [çad]ırlar. Bunun yanında, onlar daha sonra kral ve kraliçenin törensel yıkanmayı gerçekleştirdikleri sazdan iki çadır kurarlar.

Daha sonra yeryüzünün Güneş tanrıçasının çukurunun içinde biraz aşağı doğru kil bir çukur (wappu-) kazarlar. Onu küçük bir yatak odası (olarak) yaparlar ve sonra içine yatak model[leri] koyarlar. Dokuz bölme ve dokuz küçük mavi yatak örtüsü sererler ve onları (yani yatakları) koyarlar. Çukur (ARAH) içindeki yeryüzünün Güneş tanrıçasının küçük yatak odası zaten kazılıp çıkarılmıştır. Ve aşağı doğru kazıp çıkarttıkları çukur diğer çukurla bağlantılıdır ve yol oluşturulmuştur. Bunun üzerine kırmızı kumaştan ve mavi kumaştan uzun bir bant gererler, [yol]un üzerine A.GA.DU4-kumaşından bir bant gererler.”²²⁶

Tapınak fahişeleri olup olmadıkları kesin olarak bilinmeyen ve MUNUS^{SUHUR.LAL} olarak adlandırılan büyücü kadınlar da mevcuttur. KUB VII 53 numaralı metinde büyücü kadının yardımcısı olarak adlandırılır.²²⁷

²²² M. Darga (2015), *age*, s.207.

²²³ Tunnawiya'ya ait ayrıntılı bilgi için bkz. CTH 409 ve 448.

²²⁴ F. S. Erbaşı (2007), *agt*, s.240,

²²⁵ Manfred.Hutter, “Magie und Religion im Tunnawiya-Ritual KBo XXI 1-KUB IX 34- KBo XXI 6”, XXXIV.Uluslararası Assirioloji Kongresi, İstanbul 1987, s.79.

²²⁶ Piotr Taracha, “More About the taknaz da Rituals”, Hethitica X, Louvain- La Neuve, 1990, s.173.

²²⁷ Muhibbe Darga (2015), *age*, s. 206.

Bazı tabletlerde geçen Makiya ve Mammitum-ummi isimli, iki kadın MUNUS A.ZU olarak isimlendirilen önemli şifacı kadınlardır.²²⁸

Boğazköy tabletlerinde ebe anlamına gelen meslek gruplarına da rastlanmıştır. MUNUS hašnupal(1)a, MUNUS haşšanu-palla, MUNUS.ŞA.ZU ve MUNUS.ŞA.AB.ZU gibi isimlere sahiptirler. Doğum öncesinden, doğum sırasında ve sonrasında yaptıkları hakkında bilgiler verilmektedir.²²⁹ Doğuma yardımcı kadınlar doğuma yardım eden ve çocuğu doğurtan kadınlar ile doğumdan sonra bebekteki kötülükleri büyü sözlerle uzaklaştırmalar olarak ayrılmaktaydı.²³⁰

Katra kadınları ismiyle anılan grup ise ikinci sınıf kült hizmetkarlarıydı. Tapınlarda yapılan kurban sunumlarından sonra ^{LU}SANGA rahipleri ve kurban beyleriyle yer alırlardı. Kimi zaman metinlerde tanrıları överlerken karşımıza çıkarlar kimi zamanda ritüellerin bazı bölümlerinde harpa müzik aletiyle tanrılara şarkılar söylerlerdi.

Savaşlarda düşmanı lanetleyen, kralı ve ailesini, ülkeyi, ordu komutanlarını büyü ile koruyan bu kadınlara bu sayede önemli misyonlar yüklenmiştir.

Hiç kuşkusuz Hitit büyü ritüellerinde karşımıza çıkan en önemli büyücü kadınlardan biri, daha önce de ismini zikrettiğimiz Kizzuwatnalı Maštigga'dır. Kendi döneminin en çok başvurulan büyücüsü Maštigga'nın uyguladığı ritüeller incelendiğinde sadece büyüsel veriler değil, içinde yaşamış olduğu dönemin toplumsal hayatının büyüye duyduğu ihtiyaç sonucu yaşadıkları sorunları da görmemiz kaçınılmazdır.²³¹

Büyücü Maštiggaya ait olduğu düşünülen büyü ritüellerinin içeriklerini şu şekilde özetleyebiliriz²³²:

- *Aile içi kavgaları önlemek, bireyleri yatıştırmak
- *Cinayet işleyen kişiyi suçundan arındırmak
- *Dostuna şiddet uygulayan kişiyi suçundan temizlemek
- *Kötü sözlerin olumsuz etkilerini def etmek
- *Yeraltı tanrılarını yatıştırmak

²²⁸ G.Ş. Erginöz (1999), *age*, s.183.

²²⁹ Tülin Cengiz, *Hitit Çağı'nda Anadolu'da Anaerkil İzler*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2014, s.199

²³⁰ T. Bryce (2003), *age*, s.15

²³¹ Sebahat Çepel, *Hitit Büyü Ritüelleri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2011, s.23.

²³² E. Reyhan (2008), *agm*, s.232.

Maštigga ritüellerinde Hitit toplumunda var olan aile birliği ve bütünlüğü göze çarpar.

3.3.3.1. Aile Geçimsizliğine Karşı Maštigga Ritüeli

KUB XXXII 115+KUB XXXIV 84+IBoT II 111+KBo XXXIX 8²³³

1-3 Kizzuwatna'lı kadın Maštigga şöyle (der): Eğer baba oğlu ile, koca karısı ya da erkek kız kardeşi ile ya da erkek kardeş ile kavga ederlerse onları birlikte iken barıştıracam ve onları şöyle yapacağım.

4 [] x

5 [] yağ, 5 ince ekmek, 1 tarna ağırlığında tatlı kurban ekmeğini

6 [] küçük bir kap, saf zeytinyağı

7 [] mey]va incir, kuru üzüm

8-10 [] küçük peynir, mavi yün, kırmızı yün, az miktarda (x)

kazma, kürek []x

11-17 [] masa, yatak, örtü [] yaptıkları el ve dil heykelleri [

] ufaltılmış^{NA4} nitri, sinir az miktarda

[] tarpatarpa otu, balık, kertenkele iki tencere

[] bir kadeh, bir su kabı, bir^{DUG}GİR.KIŞ[] üç testi şarap [] bir

beyaz koyun, bir siyah koyun, bir köpek yavrusu bunlar hazırlanınca []

18-26 Yaşlı kadın iki kurban sahibini kurban için [] yaşlı kadın bir mayalı kurban ekmeğini bir avuç peyniri [] bir testi şarabı alır ve onları kurban sahibine uzatır, ve (onlar) ellerini koyarlar. Bir kurban ekmeğini ve de peyniri parçalar, şarabı da sunar ve şöyle söyler: “sahibim Güneş Tanrısı, işte sana kötü dilleri teslim ettim işte, onları bu günde Güneş Tanrısı'na [] diller x []-ecekler”

27-30 yaşlı kadın elbise giydirilmiş ve onları, başları örtülmüş kilden heykelleri ve iki ahşap heykeli iki kurban sahibinin ayaklarının önüne koyar k[ilde]n yapılmış iki dili ve de eli onların başlarına koyar.

31-34 onların vücutlarına mavi ve kırmızı yünden ipi dolar, ve onlar (yünler) onlarda kalır kırmızı yünü alır, onu onlardan bıçakla yukardan tamamen keser ve şöyle söyler: siz, o

²³³ E.Reyhan, *Hitit Kaynaklarında Kizzuwatna'lı Kadın Maštigga'ya Ait Ritüel Metinler*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri (Hititoloji) Anabilim Dalı, Ankara 2002, s. 26-65.

35-37 gün ne doyurulduysanız şimdi işte o günün dillerini tanrı Andaliia bıçak ile kesti” ve onları ocağa fırlatır.

38-43 yaşlı kadın bir balığı alır, onu iki kurban sahibinin ikisinin birlikte üzerinde çevirir ve şöyle söyler: “Bu balık denizin boğası(dır), bu balık denizden nasıl ayrıldıysa, şimdi o günün lanetli dilleri(de) (sizden) ayrılınsınlar” ve balığı ocağa fırlatır

44-49 (yaşlı kadın) beyaz ve siyah yünü alır, sonra (onları) içyağının etrafına dolar. Ve ona tişsatwa der, onu iki kurban sahibinin üzerine tutar ve şöyle söyler: “ağız ve dil ile her ne söyledinizse şimdi bak, tişsatwa” vücut(unuz)daki o günün dilleri sizden ayrılmış olsun. Ve onu ocağa fırlatır.

50-55 Sonra, yaşlı kadın tuzu, içyağını [] ve de balmumunu alır, balmumundan diller yapar [ve onları] iki kurban sahibinin başlarının üzerinde çevirir tuzu, içyağını ve de siniri onların üzerinde çevirir, sonra onları, onlara uzatır, ve onlar, ona sol elleriyle baskı yaparlar.

Vs.II

1-4 Yaşlı kadın şöyle söyler: “aranızda her ne lanetlenmişse şimdi o lanetli dilleri Güneş Tanrısı sol (tarafa) çevirsin” ve onları ocağa fırlatır.

5-8 iki kurban sahibinin vücutlarında bulunan kırmızı ve mavi yünü, (ayaklarının) önünde bulunan hamurdan iki heykeli başlarının üzerinde bulunan hamurdan elleri ve kilden dilleri

9-12 yaşlı kadın onların tümünü alır, onlardan ipi kesip ayırır, kilden eli ve dilleri yaşlı kadın kırar, sonra onları, onların üzerinde çevirir ve şöyle söyler:

13-20 “o günün dilleri ayrılınsın, o günün lanetli sözleri ayrılınsın” ve onları ocağa fırlatır. Sonra yaşlı kadın tuzu alır, onu yedi dilin üzerine eker, onları yerde (çekiçle) ezer(ufalar) ve onları iki kurban sahibinin üzerinde çevirir ve şöyle söyler: “hangi günde doymuşsanız, bak, o günün dillerini bundan sonra baba Güneş Tanrısı ufaladı (ezdi)” ve onları ocağa koyar.

21-25 Yaşlı kadın suyu ve kili alır, suyu onların üzerine serper ve onları temizler, sonra hamuru onların üzerinde çevirir ve şöyle söyler: “böylece ağızınızla (ve) dilinizle (tekrar) temizlenmiş olunuz” ve hamuru ocağa koyar.

26-30 bir koyunu sevk ederler ve onu yaşlı kadın iki kurban sahibinin üzerine tıtar ve şöyle söyler: “işte sizin için bir vekil, vücutlarınız için bir vekil olsun: kötü dil, kötü ağız” onlar, onun ağzına (koyunun) tükürüler, ve şöyle söyler:

31-34 “kötü lanetleri tükürdünüz”. Yeri kazarlar, koyunu aşağıda keserler, sonra onu aşağıya koyarlar, onun yanına tatlı kurban ekmeğini koyarlar, şarap sunar ve üzerini kapatırlar

35-37 siyah koyunu sevk ederler, yaşlı kadın onu, onlara sunar ve şöyle söyler: “sizin başlarınız ve vücutlarınızın tümü için siyah koyun vekildir.(onun) ağızındaki dil lanetlerin dilidir.

38-43 ve onu onların üzerinde çevirir. İki kurban sahibi onun ağızına tükürürler ve koyunu keserler, sonra onu tamamiyle parçalarlar, ocak yaparlar ve yakarlar, bal ve de saf zeytinyağını üzerine dökerler, tatlı kurban ekmeğini parçalar, onu ocağa fırlatır ve şarap sunar

44-49 Yaşlı kadın domuz yavrusunu alır, onu onların üzerinde tutar, ve şöyle söyler: “bak, bu ot (ve) tahıl ile beslenmiş (domuz) nasıl gökyüzünü artık göremeyecekse ve sonra domuz yavrularını artık göremeyecekse, iki kurban sahibi de kötü lanetleri aynı şekilde görmesinler”.

50-54 domuz yavrusunu onların üzerinde çevirir sonra onu öldürürler, yeri kazarlar ve domuz yavrusunu (kazdıkları çukurun) dibine koyarlar, şarap sunarlar, (onları) toprağın içinde tutarlar.

55-57 Yaşlı kadın kilden bir hupuwai kabı yapar, küçük bir hamuru onun içine koyar, siyah kappani’yi de içine döker.

Rs.III

1-7 onu iki kurban sahibinin üzerinde çevirir ve şöyle söyler: “bak, kilin kil yatağına dönmediği gibi, (siyah) kappani’nin beyazlaşmadığı gibi,ve başka bir şeyin tohumu olmadığı gibi, bu tanrıların ekmeğinin hamura dönüşmediği gibi, bu kötü diller de aynı şekilde (iki kurban sahibinin) vücuduna gitmesin”.

8-10 Yaşlı kadın bir kertenkeleyi alır, onu mavi ve kırmızı yün ile bağlar ve onu iki kurban sahibinin üzerinde çevirir ve şöyle söyler:

11-13 “hızlı ayak kötü dili yukarı kaldırsın, onu sırtından kaldırsın, dilleriyle onu kaldırsın: kötü ağızı, kötü dili”

14-19 Sonra (yaşlı kadın) bir köpek yavrusu alır, onu iki kurban sahibinin üzerinde çevirir ve şöyle söyler: “(o), tüm vücutlarınızın tasviri(dir)”. Onlar, onun ağızına tükürürler ve şöyle söyler: onlar, “o günün lanetlerini tükürdüler” köpeği öldürürler, sonra onu gömerler.

20-26 Yaşlı kadın iki kurban sahibinin üzerine su serper ve onlar temizlenir, hamuru da onların üzerinde sallar. Sonra kilden bir işnuri kabı yapar ve yağı onun içine

döker, kırmızı yünü içine fırlatır, kar-as'ı içine doldurur ve yaşlı kadın onu iki kurban sahibinin elbisesinin altına tutar (saklar) ve şöyle söyler: “Bak bu İSTAR'ın isnuri kabı(dır), o sizi iyi

27-28 iyi bir yaşama serbest bıraksın, ama size (söylenen) kötü sözleri de aynı şekilde gizlesin”.

29-33 Arkasından yedi hupuwai kabını alır, onları şarap ile sade zeytinyağı ile, bal ile doldurur, (ayrıca) inciri, kuru üzümü, siniri, tuzu (ve) içyağını(da) ekler, hupuuai kabını ocağa döker, hupuwai kabını ise kırar.

34-37 ve şöyle söyler: “hupuuai kabı ağız ve dil ile birlikte kırılısın” hupuwai kabını kırdığı zaman bir tatlı kurban ekmeğini de parçalar ve onları (ekmek parçalarını) ocağa fırlatır.

38-43 Bir koyunu sevk ederler ona “vekil (=nakkuşsi)” denir. Yaşlı kadın, tatlı kurban ekmeğini ve 1 şarap testisini alır koyunu güneş tanrısına sunar ve yaşlı kadın şöyle söyler: “Ey güneş tanrısını, onlara (onların yerine) ağız ve dil için bir vekildir, sonra bir koyun sunar, koyunu ise öldürmezler, onu yaşlı kadın alır.

44-48 (bunun üzerine) yaşlı kadın yedi masayı alır, tatlı kurban ekmeğini 1 peyniri, 1 şarap testisini alır, ekmeği ve de peyniri güneş tanrısına parçalar, şarap sunar, ayrıca yaşlı kadın, bronz(kazmayı) alır ve yeri kazarlar, yaşlı kadın şöyle söyler: “eğer o, ağız ve dil Güneş Tanrısına olursa”

49-53 Sonra yaşlı kadın ekmeğini, peyniri, pişmiş topraktan bir kadeh şarabı iki kurban sahibine sunar ve onun üzerine (onlar) ellerini koyarlar, yaşlı kadın kurban ekmeğini Güneş Tanrısına parçalar, şarap sunar ve şöyle söyler: “övülen Güneş Tanrısı sen ağzın ve dilin arkasındasın”

54-58 sağ taraftan ve sol taraftan ateşi yakarlar ortasına yedi huwaşi taşı sokarlar. Yaşlı kadın yarım avuç ağırlığında kurban ekmeğini ve de şarap kadehini iki kurban sahibine uzatır, onlar onun üzerine ellerini koyarlar, yaşlı kadın tatlı kurban ekmeğini parçalar, şarap sunar ve şöyle söyler:

Rs.IV

1-4 “Her kim huuşî taşlarını aynı yere diktiyse bak şimdi onlar yıkılacak gibi duruyor o gün de iki kurban sahibinin ağzından ve dilinden her ne çıktı (geldi) ise o sözler de aynı şekilde yıkılacak gibi dursunlar”.

5-8 İki kurban sahibi huuşî taşlarını ayaklarıyla devirirler ve onlar ateşin ortasından geçerler, giymiş oldukları elbiseleri onları, çıkarıp atarlar ve onları yaşlı kadın alır.

9-11 Bir tencereyi onların üzerinde çevirir, ^{DUG}DÍLIM.GAL’i onların ayaklarının yanına koyar ve şöyle söyler: “işte bu tencere sizin başınız için,

12-16 ^{DUG}DÍLIM.GAL ağızınızdan (kaynaklanan) tüm meseleler için tasvir(dir). Yaşlı kadın tencereyi kırar, ^{DUG}DÍLIM.GAL’i ise iki kurban sahibi ayaklarıyla kırarlar. Ve şöyle söyler: “onlar, bütün lanetli sözler kırılsın”

17-20 yaşlı kadın güneş bitkisini alır, ona tiwariia denir. İki kurban sahibinin vücudunu siler ve şöyle söyler: “ağız (ve) dilin kötü sözleri de sizden silinmiş olsun”

21-25 Yaşlı kadın suyu kadehten ya da huppara kabından iki kurban sahibine uzatır (içine) nitri doldurulmuştur. İki kurban sahibi suyu başlarının üzerine dökerler, ellerini ve gözlerini yıkarlar.

26-31 Sonra suyu sığırın boynuzunun içine dökerler. İki kurban sahibi onu mühürlerler, yaşlı kadın şöyle söyler: “Eski krallar geri geldiklerinde ve ülkenin durumunu denetlediklerinde ancak o zaman bu mühür kaldırılsın.

32-36 Kizzuwatna’lı kadın Maštigga’nın sözü. I.Tablet bitti. Eğer baba oğlu ile, koca karısı ile ya da erkek kardeş kız kardeş ile kavga ederlerse, onları birlikte iken barıştıracam ve onlara birlikte davranacağım ve onlara şöyle yapacağım.

3.3.4. Büyü Uygulamalarında Kullanılan Başlıca Malzemeler

Hitit büyü metinlerinde sıkça karşımıza çıkan hayvan, nesne, ağaç, bitki, ahşap gibi nesnelere büyü kataloğu (CTH 390-500) büyüü kullananlar tarafından nasıl geniş bir şekilde kayda alındığının göstergesidir.²³⁴

Büyü esnasında kullanılacak malzemeler yapılacak büyüünün amacına uygun olarak seçilmiştir. Kullanılan malzemeleri genel hatlarıyla 2 gruba ayırabiliriz:

1-İnsanlar ve hayvanlar

2-Majik gücü olan ipler, yünler, süs takıları, çeşitli araç ve gereçler, yiyecekler, içecekler ve kaplar.²³⁵

Anadolu’nun bitki çeşitliliğine uygun olarak Hititler 200’den fazla bitkiyi büyü uygulamalarında amaçlanan büyüye uygun olarak kullanmışlardır. Adamotu, alıç, aksırık otu, arpa, badem, buğday, defne, dişotu, hardal, haşhaş, kayısı, köknar, mazı, mersin, meyankökü, safran, sarımsak, sedir, soğan, söğüt, susam, şimşir, üzerlik, üzüm, zeytin kullanılan bazı bitkilerdendir. Ayrıca ithalat yoluyla abanoz, Mekke pelesengi ve

²³⁴ Yusuf Kılıç- Serkan Başol, “Hitit Büyü Metinlerinde Geçen Bazı Otsu Bitkiler, Ağaç Türleri ve Ahşap Nesnelere”, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, Cilt:2, Sayı:6, Ağustos 2015, s.28.

²³⁵ A. M. Dinçol (1985), agm, s.32.

şeytanterisi'de bu bitkilere dahil edilir.²³⁶ Bitkiler en çok analogi büyüü sırasında kullanılmış.²³⁷

Tahıllarla yapılan askeri yemin ritüelinde analogi büyüü örneği mevcuttur:

*“O malt ve malt ekmeğini onların ellerine koyar, onlar onu böler ve o şöyle der: “Onların bu malt somununu değirmen taşları arasında öğüttüğü, onu suyla karıştırarak onu pişirdiği ve onu böldüğü gibi- her kim bu yeminleri bozar ve kral (ve) kraliçe, prensler ve Hatti ülkesine kötülük yaparsa, bu yeminler onu yakalasin! Onların kısmetini merhametsiz bir kadere dönüştürsün! Adamlar onaylarlar “Öyle olsun!”... “Bu maltın (artık) büyüme gücüne sahip olmadığı, bir daha tarlaya alınamayacağını veya depo evine depolanamayacağı gibi – her kim bu yeminleri bozar ve kral, kraliçe (ve) prenslere kötülük yapar ise yemin tanrıları da bu adamın geleceğini öyle yok etsinler! Onun karısının erkek veya kız evlat taşımasına izin verme! Onun toprağı (ve) tarlalarında ürün yetişmesin, onun meralarında ot olmasın! Onun sığırı ve koyunu, dana ve kuzu taşımasın.”*²³⁸

Sedir ağacı, zeytin, arpa, üzüm, incir, ekmeğ, bal vb. ürünlerin kullanıldığı başka bir büyü şu şekildedir:

*“Kahinler tanrıları çayırlardan, dağlardan, dağlardan (ve) nehirlerden, denizden, kaynaklardan, ateşten, gökyüzünden ve yeryüzünden dokuz iz vasıtasıyla cezp ettikleri zaman, onlar şu şeyleri alırlar: O bir kova alır ve kovadaki (malzemeleri) şu şekilde hazır hale getirir: (onun içinde) bir hupparaş bulunur, onun üzerinde kaliteli undan yapılmış bir kurban ekmeği bulunur, ekmeğin üzerinde bir sedir ağacı (parçası) tutturulur ve sedir ağacının önüne ise kırmızı yün bağlanır... (Bunlardan) ayrı olarak bir şarap testisi (ve) birbirine karıştırılmış şarapla balla (ve) iyi yağla dolu sürahi, hepsi bir arada karıştırılır, bir kap kaliteli yağ, bir kap bal; aynı zamanda meyve, incir, üzüm, zeytin, arpa, bölünmüş mayalı somun, kabarmış kekle dolu bir çömlek”.*²³⁹

Ateş hem maddi hem manevi açıdan Hitit büyü ritüellerinde kullanılan bir başka maddedir. *“Kurbandan ayrılıp, vardıkları zaman suyun içine tuz dökerler ve ellerini onunla yıkar. Sonra iki yerde ateş yakarlar ve arasından geçerler.”*²⁴⁰

²³⁶ Y. Kılıç, S. Başol (2015), agm, s.32-33.

²³⁷ Hans Gustav Güterbock, “Oil Plants in Hittite Anatolia”, *Journal of the American Oriental Society*, Vol.88, No.1,1968, s.66.

²³⁸ A. Goetze (1955), agm, s.36.

²³⁹ A. Goetze (1955), agm, s.351.

²⁴⁰ A. M. Dinçol (1985), agm, s.23-35.

Suyun temizleyici ve arındırıcı özellikleri büyü ritüellerinde sıkça kullanılmasına neden olan sebeplerin başında gelmektedir. İtkalzi ritüeli buna güzel bir örnek teşkil etmektedir:

“Ayrıca kurban sahibi [dışarı] çıkar ve Rahip kapının [] damnaşşara adamları ise [] Ve kurban sahibi [] suyu yukarı serp[er]. Ayrıca kurban sahibi üzerinde bir kartal, bir şahin, bir hüthüt kuşu ve huşti maddesini çevirirler, bir keçiyi []. Ve eğer kurban sahibi bir erkek ise, o bizzat kendisi oku atar, eğer o kadın ise, sonra o (sadece) el(iy)le bir oku koyar ve rahip ise (oku) atar. Onlar (bunu) bitirir bitirmez, kurban sahibi yıkanmak için gelir ve yıkanır. Yıkanma işlemini bitirir bitirmez Rahip temizlik suyunu tutar. Ve onu yıkanma çadırına götürür. Ve kurban sahibi yıkanma işlemini bitirir bitirmez aynı [suyu] bakırdan ya da bronzdan boş bir banyo kabına döker elinde hiçbir şey tutmayan diğer (rahip) de gelir. Ve (banyo kabını) onu diğer kült eşyalarının yanına koyar. Sonra onu (suyu) onun başına döker. Ayrıca bundan başka diğer suyu o onun kafasına dökmez. Onu aşağı koyar. Gömleği içine atar atmaz ve bir tabureye oturur oturmaz, rahip Hurrice konuşur / dua eder. Hurrice dualar/ sözler Hepat için Su sözlerini/ dualarını aynı şekilde o (rahip) söyler (Hurrice dua eder). İstar ve Naparbi için de Su sözlerini/ dualarını o (rahip) söyler (Hurrice dua eder). Hurrice dua Kutsal arınma suyunun içine koyar. Ve onu [] içine bırakır.[] o aşağı [] Ve rahip Hurrice şöyle söyler/ dua eder. Sonra kurban sahibi arınma suyunun içinde bulunan gümüşü kendi etrafında çevirir. Rahip Hurice şöyle söyler/dua eder. Bu itkalzi ritüel örneğinde, kurban sahibinin üzerinde kuş çevrilmesi, kurban sahibinin arınma suyu ile yıkanması, gömleğin suyun içine atılması, Baş Tanrıça Hepat, İstar ve Nabarbi için Hurice su duası yapılması ve arınma suyu içinde bulunan gümüşü kurban sahibinin kendi etrafında çevirmesi gibi davranış biçimleriyle kurban sahibi ve büyü malzemeleri arasında bir bağlantı kurulmakta ve kirlenmiş olan kurban sahibinin üzerindeki kirlilik başka bir obje 'ye aktarılmaktadır. Yani kutsal su¹⁰, diğer elamanlar olan kuş¹¹ ve gümüş¹² ile birlikte kirlilikten arındırıcı madde olarak kullanılmaktadır. Bu metinde sudan sorumlu kişi ritüeli yöneten rahiptir.”²⁴¹ Bu büyü metninde ayrıca kartal, şahin, hüthüt kuşu, keçi, ok, bronz ve gümüş madenlerinin kullanılması da göze çarpan diğer malzemelerdendir.

Birçok toplumda olduğu gibi Hititler'de de toprak bolluk ve bereketin temsilcisi olmuştur. Benzerlik büyüünde kullanılan toprak büyü esnasında kullanılan bir başka

²⁴¹ Leyla Murat, “Hititler'de Su Kültü”, A.D.T.C.F.D., Cilt: 32, Sayı: 51, Ankara 2012, s.127 vd.

elementtir. Toprağın başka bir formu olan kil Maštigga ritüelinde karşımıza çıkmaktadır:

“Yaşlı kadın kilden yoğrulmuş bir tava yapar. İçine biraz hamur koyar biraz siyah kimyon atar. Onu iki kurbancının üzerinde dolaştırır ve şöyle der: “Bu kilin kil çukura dönmeyeceği gibi ve bu kimyonun beyaza dönmeyeceği gibi ve ikinci kez tohum olarak kullanılmayacağı gibi; “bu hamurun tanrılar için kurbanlık ekmeğe dönüşmeyeceği (gibi), işte öyle şeytani diller de iki kurbancının vücudundan çıksın.”²⁴²

Hitit büyü metinlerinde kullanılan bazı malzemeleri şu şekilde sırlayabiliriz:

NA⁴KÁ.DINGIR.RA=BABİL TAŞI²⁴³

NA⁴DU₈. SÚ.A= KAVUNIÇİ-SARI TAŞ²⁴⁴

NA⁴hu-wa-ši0 DİKİLİ TAŞ²⁴⁵

NA⁴HU-U-LA-LA= KRAL TAŞI²⁴⁶

NA⁴ku-un-ku-nu= BAZALT TAŞI²⁴⁷

NA⁴NUNUZ=BONCUK²⁴⁸

NA⁴ni-it-ri-ya-kán= SODA TAŞI²⁴⁹

NA⁴pa-aš-ši-la-aš= ÇAKIL TAŞI²⁵⁰

GU⁴ÁB= İNEK

GU⁴.MAH= BOĞA

SILÁ= KUZU

UDU GE₆= SİYAH KOYUN

ŞAH.TUR= DOMUZ YAVRUSU

UR.TUR= KÖPEK YAVRUSU

GÚ.É.AGE₆= GÖMLEK

TAHAPŞU= KEMER

GIŞGA.ZUM= TARAK

SÍG= YÜN²⁵¹

GADA= KETEN, KUMAŞ, HAVLU

²⁴² E. Reyhan (2002), *agt*, s.26.

²⁴³ A. Ünal, *Multilinguals Handwörterbuch des Hethitischen*, Hamburg 2007, s. 295.

²⁴⁴ A. Ünal (2007), *age*, s.93.

²⁴⁵ A. Ünal (2007), *age*, s.248.

²⁴⁶ A. Ünal (2007), *age*, s.225.

²⁴⁷ A. Ünal (2007), *age*, s. 364.

²⁴⁸ A. Ünal (2007), *age*, s.494.

²⁴⁹ A. Ünal (2007), *age*, s.491.

²⁵⁰ A. Ünal (2007), *age*, s. 531.

²⁵¹ B. Güçerdem (2007), *agt*, s.56-57.

GA.KIN.AG= PEYNİR
 AD.KID= HASIR
 HAR.ŞU= BİLEZİK²⁵²
 IM= KİL
 IM.GİD.DA= KİL TABLET
 GIBIL GESTİN= TAZE ŞARAP²⁵³
 KAS GESTİN= BİRA ve ŞARAP
 Ł.DUG.GA= İNCE, YAĞ, PARFÜM
 GA.AL= KAYMAK²⁵⁴
 GİŞERİN= SEDİR AĞACI²⁵⁵
 GİŞBU-RA-A-Şİ= FISTIK ÇAMI²⁵⁶
 GİŞZE-IR-TUM= ZEYTİN AĞACI²⁵⁷
 GİŞ İLAG (=GİŞA.AM)= KAVAK AĞACI²⁵⁸
 NINDA= EKMEK
 NINDA.SIG= İNCE EKMEK, DÜZ BİR EKMEK, PİDE, YUFKA²⁵⁹
 NİNDA.ERİN= PEKSİMET²⁶⁰
 NINDA.KUR₄.RA= KURBAN EKMEĞİ²⁶¹
 NINDA.HAR^{???}/ NINDA.MAR= ACI BİR EKMEK
 NINDA^AEM-SÚ= EKŞİ EKMEK
 MUŞEN= KUŞ²⁶²
 Hupupi (MUŞEN) = HÜTHÜT KUŞU²⁶³
 UDU= KOYUN
 SILA₄= KUZU
 ANŞE.KUR₄.RA= AT(LAR) /ARABALI SAVAŞÇI²⁶⁴

²⁵² B. Güçerdem (2007), *agt*, s.89.

²⁵³ Yaşar Coşkun, “Boğazköy Metinlerinde Geçen Başlıca Libasyon Kapları”, *A.Ü.D.T.C.F.D.*, C. XXVII, S.3-4, Ankara, 1969, s.3 vd.

²⁵⁴ Y. Coşkun (1969), *agm*, s.13-14.

²⁵⁵ Hayri Ertem, “GİŞERİN “sedir ağacı” ve İdyogramın Hurrice Okunuşu Hakkında”, *A.Ü.D.T.C.F.D.*, Cilt XXII, Sayı:3-4, Temmuz-Aralık 1964, s.129 vd.

²⁵⁶ H. Ertem, *Boğazköy Metinlerine Göre Hititler Devri Anadolu’sunun Florası*, TTK Yayınevi, Ankara 1987, s.96.

²⁵⁷ H. Ertem (1987), *agm*, s.67-68.

²⁵⁸ A. Ünal (2007), *age*, s.254.

²⁵⁹ Güngör Karauğuz, *Hititler Döneminde Anadolu’da Ekmek*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2007, s.81.

²⁶⁰ G. Karauğuz (2007), *age*, s.80

²⁶¹ Güngör Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, Çizgi Kitapevi, Konya 2001, s.67.

²⁶² H. Ertem, *Boğazköy Metinlerine Göre Hititler Devri Anadolu’sunun Faunası*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1965, s. 173.

²⁶³ H. Ertem (1965), *age*, s.101.

GU₄= SIĞIR
 MUŞEN.GAL= BÜYÜK BİR KUŞ, KAZ
 GIŞ_{APIN}= SABAN²⁶⁵
 GIŞ_{AB}= PENCERE²⁶⁶
 GIŞ_{BANŞUR.AD.KID}= SUNAK²⁶⁷
 GIŞ_{a-la-an-za}= DEFNE²⁶⁸
 GIŞ_{ERIN}= SEDİR AĞACI²⁶⁹
 GIŞ_{BU-RA-A-ŞİO} FISTIK ÇAMI²⁷⁰
 GIŞ_{GESTIN HÁD.DU.A}= KURU ÜZÜM²⁷¹
 GIŞ_{HAŞHUR.KUR.RA}= DAĞ ELMASI²⁷²
 GIŞ_{NU. ÚR.MA}= NAR²⁷³
 GIŞ_{ir-hu-i-ta-aş}= SEPET²⁷⁴
 GIŞ_{ZE-IR-TUM}= ZEYTİN AĞACI²⁷⁵
 GIŞ_{şa-am-ma}= SUSAM²⁷⁶
 UR.MAH= ASLAN²⁷⁷
 GUD.AB= BOĞA²⁷⁸
 UG.TUR= PARS²⁷⁹
 ŞAH= DOMUZ²⁸⁰
 PIŞ₂= FARE²⁸¹
 MUŞEN= KUŞ²⁸²
 MUŞ= YILAN²⁸³
 KU₆= BALIK

²⁶⁴ B. Güçerdem (2007), *agt*, s.85.

²⁶⁵ A. Ünal (2003), *age*, s.41.

²⁶⁶ A. Ünal (2007), *age*, s. 5.

²⁶⁷ A. Ünal (2009), *age*, s.85

²⁶⁸ Hayri Ertem (1987), *age*, s. 77.

²⁶⁹ H. Ertem (1987), *age*, s. 82.

²⁷⁰ H. Ertem (1987), *age*, s. 96.

²⁷¹ H. Ertem (1987), *age*, s. 65.

²⁷² H. Ertem (1987), *age*, s.63.

²⁷³ H. Ertem (1987), *age*, s. 67.

²⁷⁴ A. Ünal (2007), *age*, s.263.

²⁷⁵ H. Ertem (1987), *age*, s. 99.

²⁷⁶ H. Ertem (1987), *age*, s. 2.

²⁷⁷ H. Ertem (1965), *age*, s.151.

²⁷⁸ H. Ertem (1965), *age*, s.43.

²⁷⁹ H. Ertem (1965), *age*, 147.

²⁸⁰ H. Ertem (1965), *age*, s.71.

²⁸¹ H. Ertem (1965), *age*, s.140.

²⁸² H. Ertem (1965), *age*, s.173.

²⁸³ H. Ertem (1965), *age*, s. 135.

Harziyala= KERTENKELE²⁸⁴

Aşağıda verdiğimiz CTH 476 nolu Papanikri²⁸⁵ ritüelinde kullanılan malzemeler de dikkat çekicidir:

Vs.I

1-6 Kummanni ülkesinin Hattili (patili) rahibi Papanikri şöyle söyler: Eğer (bir) kadın doğum sandalyesine oturursa ve doğum yapılacak yerin çanağı kırılırsa ya da sandalyenin bacağının kazığı? Kırılırsa ve eğer (bir) kadın henüz doğurmamışsa ve o (kadın) o yerin içinde oturur ve pencereleri tekrar açar ve ayrıca bu kadın artık temiz değildir.

7-11 Ve Hattili (patili) rahibi doğum sandalyesini yukarı koyar. Ve onları kapıya (şehrin dış kapısına) ileri sevk ettiğinde ve o kapının önünde bir kuşku Tanrı Alitapara'ya kurban olarak yakar. Ama bir kuşu o şehrin tanrılarına yakar.

12-17 Ve sonra o, doğum sandalyesini ve ritüel malzemelerini iç odaya götürür ve onların etrafının diğer yerine koyar. Ve kadın onun içinde (orada) doğurur ve Hattili (patili) rahibi kadına şöyle söyler: “tapındaki bozukluğun sebebini kehanet sorusu olarak öğren!” O (kadın), tapmağın içinde uyumuş olur.

18-21 ve uzağı sorar ve ona herhangi bir tanrı kızmışsa ve ona kurban sunar. Ayrıca iki çanak doğum sandalyesini yapar ve onu kapılarını iki çanak yapar ve dört (adet) çivi çakar.

22-24 ve iki masayı alır ve ona bir masa, bir çanak, doğum sandalyesi ve iki çivi alır ve ayrıca onun üzerine bir masaya bir çanak ve bir doğum sandalyesi ve bir çivi koyar.

25-27 ayrıca doğum sandalyesi iki kuş ve çiviler ile tamamen kanlanır ve kurban çukuru doğum sandalyesinin önüne iki kere iki koyun dört kuş ile kurban sunar.

28-30 Ve sonra koyunları kadın(lar) parçalara ayırır ve hayvani yağ kızdığı zaman, (kızgın) yağ ile kurban sunulur. Ve tanrılar iki kez (tören içinde) sıralanır.

31-33 Ayrıca doğum sandalyesi, koyun yağı ve ekmekler parçalanır ve onu yukarı koyar ve iç odaya götürür. Ve onu çorba kâsesinin sağından yan tarafına doğru alır.

34-37 Ve içi odaya iki kez kurban çukuru ile iki koyun ve dört kuş kurban sunar ve sonra o koyunları parçalara ayırırlar. Yağ kızdığı zaman, (kızgın) yağ ile kurban sunar ve tanrılar iki kez (tören içinde) sıralanır.

²⁸⁴ H. Ertem (1965), *age*, s. 127.

²⁸⁵ B. Güçerdem (2007), *agt*, Ayrıca bkz. S. Çepel (2011), *agt*, s.105-110.

38-39 Ve dört koyunu hayvanı yağ ve ekmekleri sürekli olarak parçalar. Ve onlar tanrılara tekrar sunulur. Doğum sandalyesi

40-47 Tanrılara geri sunulur ve şöyle söyler: “eğer senin annen ya da baban orada herhangi bir şekilde suç işlemişse (günaha girmişse) bu (üstün) ilahi adaletin herhangi bir düş ile suçlandı. Ve doğum sandalyesini parçaladı çiviler parçalandı. Ve şimdi işte! Tanrılara iki kez tazmin ettiler ve kurban beyi ayrıca temiz olsun.

48-57 Ancak akşam vakti olunca iç odanın üzerine iki sepeti verir. Ama sapın senin elinde şöyle iki yün, dört başörtüsü, iki kırmızı yünden elbise, iki lacivert yünden elbise, iki kere gümüş ve iki camdan kâseye ve onların üzerine kurban beyi görünmüş olur. İki (adet) çömlek yağ iki (adet) susam yağı, iki (adet) kupa bal, kırk (adet)ekmek, iki arpa ekmeği, iki kâse şarap, iki kap sebze yemek ve ikinci günde kurbanı sunarlar. Ve sonra o gün içinden gider. Ve üçüncü günde sebze çorbası verirler.

Vs.II

1-5 ve kurban beyleri iç odaya giderler. Ve iki kuşu günah adına yakarlar bir kuzuyu huzur bulmak için ona yakarlar. Ancak akşam vakti kurban ekmeğini doldururlar. Ve çocuğu temizlerler.

6-13 Dördüncü günde iç odayı temizlerler. Ve sonra bir koyun tanrılarının babasına kurban sunarlar. Ancak akşam vakti tanrılarını içinde getirirler ve onu evin kapısına sevk ettikleri zaman ve onu başka patili rahibi kasketi bırakır. Ve tanrılarının huzuruna dudağa kurban sunar ve tanrılarını onun uzağına tamamen uzağına alır. Ve onları evin içine getirir

14-19 Ve sedir ağacını kırmızı yünü, lacivert yünü siyah yünü içinde bağlamıştır. Ve iki ekmeği fırtına tanrısını ve tanrı Hepat'ı yukarı oturturlar. Yedi (adet) iduri ekmeği bulunur ve geriye doğru herhangi bir iduri ekmeği bulunur ve geriye doğru onun arkasından ise tahtadan iki nahiti ekmeği bulunmuştur.

20-26 daha sonra bir sedir ağacını, ekmeği fırtına tanrısının sağından koyar ve bir sedir ağacını tanrı Hepat'ın sağından ekmeği koyar ve o, kamyştan yapılmış bir kurtallı kabına 1\2 kızılca buğdayı döker. Onun üzerine bir (adet)peynir küçük incir ağacı ve tanhari-? bir yünden eldiven??, bir tarpala mavi yün ve bir tarpaladan kırmızı yün bir gümüşten gerdanlık 1\2, bir (adet) baş örtüsü bulunur.

27-30 Ve bir leğenin aşağısına bir yünden eldiven? Bir havlu, 1\2 gümüş, bir küçük peynir bulunur. Ve on dört (adet) meşale ile onlar yün içinde bağlanmıştır. Ve onları fırtına tanrısının sağına koyar.

31-33 Yedi (adet) hasırdan kurban masasını onun üzerine her yerine bir (adet) ekşi ekmeğ bulunur. Ve ekşi ekmeğin üzerine bir (adet) sena ekmeği bir (adet) ampura ekmeği bulunur.

34-37 yedi (adet) tahtadan (yapılmış) çerçeveyi sepetin üzerine yedi (adet) sepet bulunur. Ve meyveler(yemişler) dökülmüş(tür) yedi (adet) ariala-aleti ve hasır(örgü) ve onlar ile meyve dökülmüş(tür).

38-43 yedi (adet) at pişmiş topraktan yapılmış, yedi (adet) sığır pişmiş topraktan yapılmış yedi(adet) kuş pişmiş topraktan yapılmış, yedi (adet) pulluria kabı ve onlar bal ile dökülmüş(tür) ve onların üzeri incir ağacı ile örtülmüş(tür) ve yedi (adet) ku-ku-ub kabına şarabı dökmüş(tür) ve onların üzeri incir ağacı ile örtülmüş, on dört (adet) purpuri kabının içine ve yedi purpuri kabı ile hoş kokulu ince yağ dökülmüş(tür) yedi (adet) purpuri kabı ile yağ ağaca dönüştürülmüş(tür)

44-49 iki (adet) hupurni kabının içine hoş kokulu ince yağı o, ayrıca susam yağının içinde bir (adet) hutnuki kabı, bal yedi (adet)ekşi ekmeği bulunur. Ve patili rahipleri bağırırlar. Bir testi şarabı bir (adet) araba! Küçük atlı savaşçıların koşum takımlarının üzerine arabacı durur.

50-54 dört (adet) kırmızı elbise küçük, dört (adet) kırmızı gömlek küçük dört (adet) tahapşu kemeri, dört (adet) kırmızı kasket? Küçük dört çift kırmızı ayakkabı, beyin bir (adet) gümüş bilezik küçük, bir (adet)gümüş halhal (ayak halkası)küçük bir (adet)gümüş çelenk küçük bir (adet) gümüşten bir zincir küçük

55-57 ve Hattili beyler (patili rahipleri) huri kuşunu alır. Ve tanrılara bu malzemeleri kuş ile çevirir.

Rs.III

1-9 Ve kurban beyi kuş ile çevirirler ve sonra kurban beyleri evin içine giderler. Ve tanrıların babası için pişirirler hayvani yağ ile kurban sunarlar ve onları patili rahipleri kasketi? Bırakır ve iki kuşu fırtına tanrısına park ve ormanı ve kunzagaşşiyi kurban sunar. Ve sonra iki organı uzağa alır ve onları atlara koyar ve kuşları fırtına tanrısının huzuruna koyar.

10-16 ve sonradan patili rahibi büyük bir kuşu, çanağı çanak yemek ve üç (adet) halka ekmeğini laddarin ekmeğini 1\2 avuç ölçüsünde alır ve fırtına tanrısına kutsal ormanın sembolünü kurban sunar. Ve sonra vücudun içerisindeki cenini (kalbi?) alır ve onu ateşe fırlatır tümünü sonradan fırtına tanrısına alır.

17-25 Halka bulgur ekmeğini ve alattarin ekmeğini parçalar ve sonra yemeği önüne tamamen koyar ve çanak kab ile şampukki yemeğini alır ve onu ateşe fırlatır. Ve

daha sonra tanrıları için onu koyar. Ve tanrılar ince ekmek ile (tören içinde) sıralanır ve şarabı kurban sunar(lar) ve daha sonra çökmüş(olan) torağa (yere) kurban sunar(lar) ve patili rahipleri kurban beylerinin ellerini yıkarlar.

26-32 ve onlar tanrı Hepat'a kurbanı sonradan koyarlar. Ve büyük bir kuşun sembolünü kutsal ormanda kurban sunar ve sonra kuşun kalbinin içini alır ve onu ateşe fırlatır. Sığırı daha sonradan tanrı Hepat için ve beş (adet) halka bulgur ekmeğini bir (adet) aladdarin ekmeğini ve bir (adet) arpa ezmesi çorbasını (ve) bir (adet)çömlek şampukkiyi alır ve halka bulgur ekmeğine ve aladdarin ekmeğini parçalar ve sonra yemeğin önüne tamamen koyar. (bir) çanak arpa ezmesi çorbası ile (bir) çömlek şampukki yemeğini alır.

33-47 ve onu ateşe fırlatır ve onun arkasından tanrıların önüne koyar ve şarabı kurban sunar ve daha sonra ince ekmekler, tanrılar (ve) kadınlar (tören içinde) sıralanırlar çöken toprağa kurban sunarlar ve su leğenini koyarlar ve onu kuş ile kanlandırırırlar. Beş (adet) ince ekmeği ve bir (adet)küçük peyniri parçalarlar. Ve patili rahibi bir ince ekmeği alır ve onun yukarisına ipi alır ve onun üzerine sedir ağacını, yağı ve meyveyi alır ve sonra yukarıya o beyler tanrıyı götürür ve o geri gelir ve ormana (diye) seslenirler

48-53 ve karta kadını harpa müzik aletini alır ve sonra tanrılar içinde seslenir ve kurban beyleri, patili rahipleri yemeğe otururlar. Yerler ve içerler yedi (adet) çanak vardığında ve karta kadınları giysiyi çözerler.

54-55 ve giysiyi çözmeleri bitmiştir, daha sonra kırmızı yünün içinde.

Rs.IV

1-8 Toplarlar ve onları giysinın üzerine koyarlar, bir iplik yumağını? biçimlendirirler. Sonra patili-rahibi su ile hoş kokulu iyi bir yağı alır ve bu şeyleri o, (evden) dışarı götürür ve onlar bir koyunu silerler- (onun) ağzını, (ve) ayağını, o (patili rahibi) tamamını yıkar. Bundan başka, hoş kokulu iyi yağ ile onu kutsar ve kırmızı yüne ayağını bağlar. Sonra iplik yumağını? Başının etrafına sararlar.

9-14 Sonra patili-rahibi bir koyunu (evin içinden)içerden götürür ve onu yedi ateşi yedi kere üzerinden tamamen çevirir sonra o, bir karta-kadınının dizleri üzerine onu koyar ama diğer patili-rahibi bir çömlek yıkama suyunu kaldırır ve onları su leğeninin içine döker.

15-21 ve koyunu yıkarlar. Daha sonra yıkama suyunu tanrıların önüne döker. Ama onlar koyunu süslerler. Ve onun kırmızı giysilerini giyerler ve onlar miğferi?

Bunun üzerine koyarlar ve çiçekten yapılmış tacı bırakırlar. Ve onun bileziğini ve halhalımı (arka) ayaklarına koyarlar. Ve onlar bunu iç odaya götürürler.

22-26 Kurban beyi arkadan yürür ama onlar iç odanın kapısına vardığında ve kurban beyi oturur ve patili-rahibi koyunu oradan alır ve temiz bir yere uzağa götürür. Ve o “sağlığa!” diye seslenir

27-33 ve sonra kurban beyi iç odanın içine gider ve bir kuş ile urnazhiya için kurban sunar. Ve bir kuşu o sağlığa kurban sunar. Ve kurban beyleri evlerinden uzağa giderler. Sabah olduktan sonra çocuğu ve onu yukarıya bir baston? İle (duvara) vururlar

34-36 bu sırada gün içinden geçer ve ona içkiyi kurbanını sunarlar (tanrıyı içerler).

Doğum sandalyesine oturmuş henüz doğum yapmayan bir kadının başına gelen laneti anlatan bu ritüelde lanetin nedeni de büyü k ihtimalle kadının eşinin geçmişte işediği suçlardır.²⁸⁶ Kullanılan malzemeleri ise şu şekilde sıralayabiliriz:²⁸⁷

Kaplar;

Çanak

Kap

Büyük bir kap

Çorba kasesi

Güğümlü

İbrik kabı

Çömlek

Tencere

Güğümlü

Hayvanlar;

Kuş

Koyun

Kuzu

Atlar/ arabalı savaşçılar

Sığır

Kırmızı Keklik (?)

Kuşaklı Ördek (?)

Hurri kuşu

²⁸⁶ B. Güçerdem (2007), *agt*, s.80 vd.

²⁸⁷ S. Çepel (2011), *agt*, s.168. vd.

Büyük bir kuş

Kaz (?)

Ördek (?)

Kaplar;

Çanak

Kap

Büyük bir kap

Çorba kasesi

Güğümlü,

İbrik kabı

Çömlek

Tencere

Güğümlü

Testi

Elbiseler;

Kırmızı elbise

Elbise

Gömlek

Palto

Ekmekler

İnce ekmek

Düz bir ekmek

Pide

Kurban ekmeği

Acı bir ekmek

Ekşi ekmek

Diğer malzemeler

Meyve

Susam yağı

Yağ

Nebati, hayvani yağ
Güzel kokulu ince bir yağ
Bal
Şarap
Su
Kızılca buğday
Peynir
Tuz
Arpa ezmesi
Kırmızı yün
Lacivert yün
Pişirme ocağı
Pişmiş
Topraktan yapılmış eser
Gümüş
Keten
Kumaş
Havlu
Hasır
Vücutun içi
Cenin
Kalp
Kemer
Ayakkabı
Bilezik
Ayak halkası
Boyunluk
Kolye
Zincir
Penis
Kalça
Uyluk
Bel
Kalp

Ağız
 Ayak
 Pençe
 Doğum sandalyesi
 Kapı
 Tapınak
 İç oda
 Masa
 Sepet
 Sedir ağacı
 Kazık
 Çivi
 Pencere
 İncir ağacı
 Kamış
 Araba
 Bir çeşit harpa veya rebaba
 Benzer müzik alet

Örneğin bir arındırma ritüelinde yağ, bira, ekmek, peynir, şarap şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

“Bunların hepsini hazırladığı zaman [] hasırdan yapılmış 1 kurban masasını içeriye [] 2 bardak suyu veya 2 kazzi kabı suyu koyar.[ka]deh şarabı koyar, içeri ise gangatiyi? k]oyar. [bar]dak ince yağ koyar, orada kırmızı yün [bulunur] 1 kap lapa [] koyar. SIGalli yünüünü ise oraya koyar ve sade? [] ve 1 bardak bira [(koyar)] [] gangati- [yeme]ği, 1sunu kabı lapa yemeği [] [] 1 kalın ekmek, (1) küçük peynir, 7 ince ekmek (ve) meyveler [(koyar)] (sonra) yıkanmış (olarak) kurban gelir; Ritüeli düzenler. AZU rahibi veya 1 temiz [kadın?] 1 bardak suyu veya 1 kazzi kabı suyu alır ve onu tanrının önünde döker, aşağı ise o onu onun için içine koyar. Onun için (onu) bitirir. Boş 1 kabı bardağı tutar ve onu (tanrının heykelini) orada yıkar. Ayrıca o şöyle söyler: bu su (kirlilikten) nasıl arınmış /temizlenmiş ise ve görkemli giysileri yıkarlar ve onlar böylece (kirlilikten) arınırlar/temizlenirler. Kült eşyalarını yıkarlar ve böylece onlar (kirlilikten) arınırlar/temizlenirler. Bu su hepsini (kirlilikten) sürekli olarak arındırır (ve) sürekli olarak temizler. Simdi sizin tanrılarınızı aynı şekilde (kirlilikten) arındırsın /temizlesin! Tanrılar kötü sözden, yeminden lanetten, kandan (cinayetten)

(ve) gözyasından hepsinden temizleyiniz/arındırınız! Kurban sahibi de sizin önünüzde (bundan) temizlenmiş/arınmış olsun! Tuttuğu su bardağını götürür ve o onu başka bir insana verir. [Ay]rıca o suyu Kurban sahibi ellerinin içine /üstüne <döker> [] diğer 1 bardak suyu yapar ve [] yere koyar. Sonra söyle şöyle: [] temizlenmiş/arınmış olsunlar! Kötü söz, yemin, [lanet], kandan (cinayetten) ve gözyaşından tanrıların önünde (ondan) temizlesin /arındırsın”.²⁸⁸

Büyü ritüellerinde kullanılan renklerde de beyaz, mavi, kırmızı, siyah gibi bazı renkler öne çıkmaktadır. Fakat bu renklerin siyah dışında neden tercih edildiği tam olarak çözülememiştir. ““Ve o kral ve kraliçenin el, ayak (ve) ensesine (boynuna) arzu edilen iki beyaz yün (iplik) bağlar ve onu iki defa keser. Onu yapının dört köşesi, kapı eşiği ve iç ve dış ahşap kapı mandallarına bağlar. O beyaz yünü iki defa bağlar ve (onu) iki defa kesip, pencere pervazının üstüne koyar.”²⁸⁹

Büyü esnasında kullanılan zararlı maddelerin iplikler transferle zararsız hale getirilirdi. Kamruşepa ritüelinde kırmızı, siyah, yeşil yünler göze çarpmaktadır:

“Kamruşepa baktı [ve ... gördü]. Tekrar (bir şeyler) tasarlamaya başladı: Kamruşepa şöyle söyler: “Gidiniz, bozkırın ateşini alınız. Taze buğdayı alınız. Kırmızı, siyah, yeşil yünü alınız. Kamışın saplarını alınız. Onları (onu) kendinize bağlayınız. Ve [birini] onun boynuna dolayınız, bir (diğerini) onun ayaklarına (dolayınız). “Ve onun hastalığı bir duman olsun ve o gökyüzüne yükselsin. Karanlık toprak onun hastalığını eliyle kaldırsın. Bulut hastalığın üstesinden gelemeyecek. Yukarıda gökyüzü onu yensin. Aşağıda karanlık toprak onu yensin.” Bu ateşin büyüsidür. Onlar verdi (gönderdi). Ona buğday (hastalığını ?) verdi. Ona hastalığı verdiler. Ona göz hastalığını verdiler. Ona ayak hastalığını verdiler. Ona el hastalığını verdiler. Ona baş hastalığını verdiler. Onun ateşi kayboldu. O sürekli yakınıyor. Deniz ona sorar: “Niçin yakınıp duruyorsun ?” (Ateş şöyle söyler:) “Çanağımdaki ateş yok oldu. Deniz şöyle (söyler): “Onu (ateşi) ondan geri alabiliriz. Şimdi sen git ve bana [o insanı] getir. O siyah giysin ve dokuz basamaklı merdiveni ile gökyüzüne [çıksın].” Böylece O, anne Kamruşepa huzurundaki yerini alır ve (şöyle söyler): “Ateş tabağımdan kayboldu.” Kamruşepa (şöyle yanıtlar): “Birisinden onu alacak mıyız?” Onlar [gizlice (?)] onu nehre bıraktı ve ateşin önünde onlar çoban mızrağı ile onu deldi. Ve onlar nehir aksın diye onu dışarda tuttu. [] aksın diye onlar onu dışarda tuttu. [] Onlar kırı tuttu ve kır yanıyor []. Dağlar [] onlar

²⁸⁸ L. Murat (2012), agm, s.131.

²⁸⁹ S. Başol (2014), agt, s.180.

dağları tuttu. Ateş []-sın diye O, kırım ortasında[] birleşti ve o (ateş) onun huzurunda [artık] yüksek sesle bağırmıyor. Buğday O harap olmuş (bir) evin kirisini [] aldı.”²⁹⁰

Büyü sonrasında yapılacak en önemli şey büyü sırasında kullanılan malzemenin ortadan kaldırılmasıydı. Bu malzemelerin yeni bir kirliliğe yol açmaması için yok edilmesi devlet tarafından zorunlu tutulmuş ve kanun hükmüne bağlanmıştı.

§ 44/b

55 tāk-ku an-tu-uḫ-ša-an ku-iš-ki pūr-ku-nu-uz-zi ku-up-tar-ra uk-tu-u-ri-aš pi[(-e-da)-i]

56 [(tāk-k)]u-at A.ŠÀ-ni na-aš-ma pūr-ni ku-el-ga pi-e-da-i al-ḫa-an-za-tar D[(I.KUD LUGAL)]

55 Eğer bir kişiyi biri arındırırsa, arta kalan şeyleri d yakma yerine götürsün.

56 Eğer birinin ekin alanına ya da evine götürürse büyü(dür) (ve) kral yargı(lar).²⁹¹

3.3.5.Büyü Uygulamalarında Kullanılan Metotlar

3.3.5.1.Benzetme (Analoji) Metodu

Hitit büyü ritüellerinde en çok yaşam alanına sahip olan bu yöntem, doğada olup biten olayların gözlemine dayanır ve genel olarak benzetme/taklit yoluyla istenilen sonucu elde etme yoludur. Benzer şeyler benzerlerini doğurur ilkesinden hareket eder.²⁹² Hem söz hem eylemle ayrı ayrı yapıldığı gibi her ikisiyle aynı anda da uygulanabilir. Sembolik eylemlerle ya da büyüsel sözlerle gerçek olaylar arasında bir bağ kurulur ve varılmak istenilen sonuç doğada gözlemlenen olaylarla benzerlik kurularak uzaklaştırılmaya çalışılır.²⁹³ Doğada olup biten her şeyin çok iyi gözlenmesi esasına dayanır.²⁹⁴

Doğada gözlemlenmiş büyülerde kullanılan başlıca analogi örnekleri şu şekildedir: İncir ve üzüm nasıl tatlıysa, üzüm tanesi nasıl şarap ihtiva ederse, asmanın nasıl aşağıda kökü, yukarıda bıyığı varsa, yağ bitkisi ve susam nasıl yağ ihtiva ederse, susuz kalan bitki nasıl kurursa, nasıl ağacın meyveleri varsa ve filizlenirse, buğday nasıl

²⁹⁰ G. Karauğuz (2001), *age*, s.79.

²⁹¹ E. Reyhan (2002), *agt*, s.146.

²⁹² E. Reyhan (2002), *agt*, s.139, A. Ünal (1988), *agm*, s.111 vd.

²⁹³ A. Ünal, *Hititler-Etiler ve Anadolu Uygarlıkları*, Etibank Yayınları, İstanbul 1999, s.255.

²⁹⁴ A. Ünal (2003), *age*, s.116.

temizse, buğday tanesi suda nasıl şişerse, susam tohumu nasıl çatlar ve kabuklarını dökerse, renkli çiçek nasıl gelişirse, sabunotu nasıl giysileri temizler ve beyazlatırsa, kamış nasıl yumru çıkarırsa, kesilen kamış nasıl tekrar yeşermese, akça diken nasıl ilkbaharda beyaz, yazın ise kırmızı olursa, arpa, insan ve hayvanları nasıl beslerse, soğanın nasıl kabukları var ve biri diğerinin içine girmezse, ardıç nasıl sürekli yeşil kalır ve yapraklarını dökmezse, moça nasıl çayırlıkta ve ekin tarlasında beslenir ve yağlanırsa, dişi domuz nasıl birçok moça doğurursa, bekçi köpeği yabancıları nasıl oraya sokmazsa, köpek nasıl dokuz uzvunu yalayarak iyileştirirse, katır nasıl kısır ve doğuramazsa, akbalar ve tilki nasıl koyun ciğerini(severek) yerlerse, koyun ve sığır nasıl yavrularını severse, koç koyuna nasıl atlar ve onu gebe ederse, koyun nasıl tuz yalarsa, nasıl yeni doğmuş bir kuzu yeri göğü ve annesinin memesini göremezse, hayvanlar nasıl susuz kuruyup giderse, koyun yapağı nasıl keçeleşmişse, kırmızı yün nasıl parlarsa, sığır nasıl yulara bağlanırsa, kana bulanmış deri nasıl hep kırmızı kalırsa, sudan çıkarılmış balık nasıl suya geri dönemezse, et suyu nasıl temizse, malt nasıl kuru ve tohumluk kullanılmazsa, bira, baharat ve şarap nasıl birbiriyle harmonik olarak karışırsa, maya hamuru nasıl kabartırsa, bal nasıl tatlıysa, tereyağı nasıl yumuşaksa, kızgın ve korkmuş insan nasıl birayla yatıştırılırsa, tatlı süt nasıl tatlıysa, taş nasıl ağır ve hissizse, bakır nasıl sert ve kalıcıysa, altın nasıl sert ve safsa, tuzun nasıl tohumu yoksa ve yeşermese, demir nasıl gökte Fırtına Tanrısı'na gelmişse ve gökyüzünü taşırsa, Güneş ve Fırtına Tanrıları nasıl ebediyse, rahip nasıl hışımla gelen Fırtına Tanrısını tutar alıkoyarsa, tanrı ve insanlar birbirlerini nasıl seviyorlarsa, ana baba çocuklarını nasıl seviyorsa, nasıl duymaz kör görmez ve kötürüm yürüyemezse, düşman nasıl Hititler'in kötülüğünü isterse, düşmanlık nasıl barışa dönüştürülebilirse, insanoğlu nasıl ölümcül ise, kapı eşik yatağında nasıl dönerse, nasıl arka tekerlek ön tekerleği yakalayamazsa, kayıktan suya düşen eşyalar nasıl kurtulamazsa, kaşık nasıl kaynayan suyu yatıştırırsa, stel nasıl yere düşerse, kuleler nasıl yıkılırsa fırının nasıl içinde hiçbir şey yeşermese, kadın giysileri etek ve kirman nasıl kadını simgelerse, kandil nasıl yanarsa, çırpıcı kumaşı nasıl çırpar ve kumaşın üzerinde iplik ve tüy kalmazsa, yer ve gök birbirine nasıl değmezse, dağlar nasıl yüksek ve ağaçla kaplıysa, güneş nasıl gökyüzünde dolaşır ve dünyayı aydınlatırsa, ne rüzgar ne yağmur nasıl taşı yerinden oynatamazsa, ateş nasıl yanarsa, su nasıl temizse ve temizlikte kullanılırsa, kara toprak üzerine düşen suyu nasıl emerse, dökülen su nasıl akarsa, su ateşi nasıl söndürürse, çatı olduğundan akan su nasıl geriye doğru akmazsa, insan dağları nasıl kaldıramaz, vadileri yükseltmezse, ırmağın akıntısı nasıl geriye çevrilemezse, su kaynağı nasıl yerin

altından toprak çıkarırsa, yağmur suyu nasıl kent sokaklarını pislikten temizlerse, toz nasıl silinip süpürülürse, uçurum nasıl ebedi ise, hizmetçi ve köleler tanrı ve kralı nasıl yalnızca uzaktan seyredebilirse, minik tohum değirmen taşından nasıl öğütülmeden kurutulursa, bira maltı nasıl dibek taşında dövülürse, gebe kadın, inek ve koyun nasıl doğum yaparsa, ağır kurşun kapaklarla kaplı kaplara giren şeyler nasıl bir daha geri çıkamazsa, evin dört köşesi nasıl yeryüzü üstünde durursa.²⁹⁵

Aşağıda analogi büyüüne örnek bir metin verilmiştir²⁹⁶:

KBo 39.8 I

Yaşlı kadın bir balığı alır, onu iki kurban sahibinin ikisinin birlikte üzerinde çevirir ve şöyle söyler:

“Bu balık denizin boğasıdır), bu balık denizden nasıl ayrıldıysa, şimdi o günün lanetli dilleri(de) (sizden) ayrılınsınlar” ve balığı ocağa fırlatır

(yaşlı kadın) beyaz ve siyah yünü alır, sonra (onları) içyağının etrafına dolar ve ona tişsatva der, onu iki kurban sahibinin üzerine tutar ve şöyle söyler: “ağız ve dil ile her ne söyledinizse şimdi bak tişsatva “vücut(unuz)daki o günün dilleri sizden ayrılmış olsun ve onu ocağa fırlatır

Sonra yaşlı kadın tuzu, iç yağını [] ve de balmumunu alır, balmumundan diller yapar [ve onları] iki kurban sahibinin başının üzerinde çevirir tuzu, içyağını ve de siniri onların üzerinde çevirir. Sonra onları, onlara uzatır ve onlar, ona sol eliyle baskı yaparlar

Vs.II

Yaşlı kadın şöyle söyler: *“aranızda her ne lanetlenmişse şimdi o lanetli dilleri Güneş Tanrısı sol (tarafa) çevirsin”* ve onları ocağa fırlatır

İki kurban sahibinin vücutlarında bulunan kırmızı ve mavi yünü, (ayaklarının) önünde bulunan iki heykeli başlarının üzerinde bulunan hamurdan elleri ve kilden dilleri

Yaşlı kadın onların tümünü alır, onlardan ipi kesip ayırır, kilden iki eli ve dilleri yaşlı kadın kırar, sonra onları, onların üzerinde çevirir, ve şöyle söyler;

“o günün dilleri ayrılınsın, o günün lanetli sözleri ayrılınsın” ve onları ocağa fırlatır, sonra yaşlı kadın tuzu alır, onu yedi dilin üzerine eker, onları yerde (çekiçle) ezer (ufalar) ve onları iki kurban sahibinin üzerinde çevirir ve şöyle söyler: *“hangi günde doymuşsanız, bak, o günün dillerini bundan sonra baba Güneş tanrısı ufladı (ezdi)”* ve onları ocağa koyar

²⁹⁵ A. Ünal (2003), *age*, s.118-120.

²⁹⁶ Bu büyü metni Kizzuwatnalı kadın Maštigga'ya aittir, A. Ünal (1999), *age*, s.257.

Yaşlı kadın suyu ve kili alır, suyu onların üzerine serper ve onları temizler, sonra hamuru onların üzerine çevirir ve şöyle söyler: “böylece ağzınızla (ve) dilinizle (tekler) temizlenmiş olunuz.

Luwi kökenli bir büyü metni de analogi büyü örneğidir:

“Pittei [şöyle der?]: Eğer (bir kadın) bir çocuğa gebe ise (ve) gök yüzü siyahlara bürünmüş(se ve) kara bulutlar (duwip) giymiş(se); ay ise kan kırmızısı kadar kızıllaşmışsa, ölüm postu giymiş, öldürücü ok ve yaylarını (eline) almış ise, o (büyücü) bir elinde yanmakta olan ateş, öbe elindeyse çok sayıda hançer olduğu halde zallauwara-binasının içine girer ve kapıları muttiya...(yapar). Onun gözleri önünde bir erkek çocuğu (?), kırların boğası doğdu. Çok korktu, dehşete kapıldı ve korkudan ağzı felç oldu. Gözlerine ve vücudunun dokuz uzvuna da aynı şey (felç) oldu. Onu (çocuk ?) tedavi etmeye başladı. (Önce) başıyla uğraştı ve sürekli olarak başını yukarıdan bastırdı. Erkek çocuğun annesi çığlık atınca, Fırtına tanrısı “bu da nedir ?” diye aşağıya baktı. Hiç bir şey (göremeyince), her şeyini (alıp?) aynı şekilde geri çekildi(?). “Oradan birisinden (yardım?) almamız lazım ! Bırak ana tanrıçalar gitsinler! Doğum uzmanları önden gitsinler ve (çocuğun) başı için merhem alsınlar! Yoldan kuvari’yi alsınlar. ...ve [toz]ları alsınlar. “Meclis taşını” alsınlar “kayanın meyvesi’ni alsınlar. Gözlerin görme gücünü(?) alsınlar. Hayat taşını alsınlar ve onu öğütsünler, yağla [kariştürsünler]ve onu erkek çocuğun... ne sürsünler. Annesi yı [kansın]ve “büyülü şey, haydi çekil git artık!”, desin! ... Ama bunlar..... “Büyücü kadın iki kez (şu şekilde) büyü yapar: “Diller, diller! Nereye gidersiniz böyle ?” “Kayaları devirmeye gideriz. Flint taşı (?) kırmaya gideriz. Arslan boğmaya gideriz. Kurt kösteklemeye gideriz. (O korkmuş) çocuğu kurtarmaya (?) gideriz”. Şimdi onları (dilleri) çevirir....(Aynı şekilde) benim Flint taşım (kötülüğün) dilini kessin, hançerler gözünü kör etsinler, (mayhoş) elma ile dişlerini uyuştursunlar! Ey kötü dil, kötü kadın, geri dön! Onun efendisini ye bitir! Kim bu çocuğa kötülük yapmaya kalkışırsa, gökyüzünü yayvan (yani hasta yatağında sırt üstü yatarak?), yeryüzünü ise diz çökmüş olarak (hastalanmış, takatsiz) görsün! Büyük tanrıyı, palpadami-tanrısını da aynı şekilde (görsün)! papartama Iştar’ını da (aynı şekilde) görsün. Öldürücü(?) vebayı, koşan arslanı, ayakları bağlı kurdu, yılanın ayağını (da) aynı şekilde (görsün!). Kim bu çocuğa kötü gözle bakar, kim ona kötülük yapmaya kalkışırsa (yok olup gitsin!)” Sonra da dilleri geri koyar”.²⁹⁷

²⁹⁷ A. Ünal (2011), agm, s.50-51.

Yukarıda verdiğimiz büyü metni örneğinden de anlaşılacağı üzere Hititler doğayı çok iyi gözlemlemiştir.

3.3.5.2.Bağlantı Kurma ve Aktarma Metodu

Var olan lanetin büyü malzemesi ve kurban sahibi ile bağ kurularak başka bir maddeye aktarılması yoludur.²⁹⁸

Ritüelde kullanılacak malzemelere, kurban sahibi aşağıda belirttiğimiz işlemleri yaparak malzeme ve kurban sahibi arasında bir bağ kurulup kötülükler aktarılır. Bu metodun davranış biçimleri şu şekildedir²⁹⁹:

- *Ellerini koymak (dokunmak)
- *Ayaklarının önüne koymak
- *Başının üzerine koymak
- *İp dolamak (şuil anda iia)
- *Üzerinde tutmak (şer ep(p)-)
- *Üzerinde çevirmek (şer arha uahnu-)
- *Baskı yapmak (tamaş)
- *Su serpmek (vatar şara pappars)
- *Tükürmek (allapahh)
- *Elbisenin altında tutmak
- *Devirmek (laknu)
- *Ateşin arasından geçirmek (pahhur istarna arha paizzi)
- *Elbiselerini fırlatmak
- *İpi çekmek
- *İpi kesmek
- *Üzerine su serpmek
- *Üzerine tatlı su, temiz su serpmek
- *Başının üzerine su dökmek
- *Ellerini, gözlerini yıkamak
- *Ellerini yıkamak
- *Silmek
- *Yalamak

²⁹⁸ E. Reyhan (2008), agm, s.233.

²⁹⁹ E. Reyhan (2003), agm, s. 141.

*Vücuduna baskı yapmak

*Vurmak

*Kapıdan çıkmak

*Ovmak, sürmek

*Taramak

*Çevirme

*Çevirmek

Farklı renklere sahip ipler, kötülükleri çekmek amacıyla, kurban sahibinin vücuduna dolandır. Eller ve kafa ipe bağlanarak sembolik bir bağlantı kurmak amacıyla eller ve kafa ipe bağlanarak kötülüklerin ipe aktarıldığı düşünülür. En son ip kesilerek veya çekilerek kurban sahibinden uzaklaştırılır.³⁰⁰

Çekme büyüsüne örnek verebileceğimiz bir metin örneği şu şekildedir:

*“Siz alıç ağacısınız. Siz ilkbaharda beyaz elbiseler giyersiniz, fakat sonbaharda kırmızılar giyersiniz. Öküz sizin altınızdan geçer ve siz onun tüylerini çekersiniz, koyun sizin altınızdan geçer ve siz onun yünlerini çekersiniz. Aynı şekilde tanrının gazabını, hiddetini, kızgınlığını ve öfkesini de çek”.*³⁰¹

Bedensel kirliliği uzaklaştırmak amacıyla su ile vücudun bazı kısımları temizlenir, suya eklenen bazı maddelerle suyun temizleme gücü artırılırdı.³⁰² Ayrıca ağıza gümüş koymak ve demirden dilleri ağıza koyarak çeşitli madenlerle arınmakta söz konusudur.³⁰³ Gümüşün büyüsel özelliklere sahip olduğu kanısı Hurrilerin gelişiyile yaygınlık kazanmış bir durumdu.³⁰⁴

Yukarıda verdiğimiz uygulamalardan da anlaşılacağı üzere bu işlemler sonucunda kurban sahibi ve bu maddeler arasında ilişki kurulurdu. Böylece kötülükler, lanetler başka bir malzemeye aktarılırdı. Daha sonra kullanılan bu malzeme yok edilirdi.

3.3.5.3. Özdeşleştirme ve Yerine Geçme Metodu

Bu yöntem farklı uygarlıklarda değişik şekillerde karşımıza çıkar. Bir kişi veya nesnenin yerine yine başka bir kişi veya nesnenin vekil olarak seçilmesi, onunla özdeşleştirilmesi ve bu vekilin kötülükleri uzak yerlere taşımasına dayanır.³⁰⁵

³⁰⁰ E. Reyhan (2003), agm, s. 123.

³⁰¹ Hasan Torlak, Mecit Vural, Zeki Aytaç, *Türkiye'nin Endemik Bitkileri*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2010, s.57.

³⁰² A. Goetze (1957), *age*, s.155.

³⁰³ E. Reyhan (2003), agm, s.128.

³⁰⁴ Maciej Popko, *Religions of Asia Minor*, Warsaw, 1995, s. 77.

³⁰⁵ E. Reyhan (2003), agm, s.129.

Fakat unutulmamalıdır ki özdeşleştirme ve yerine geçme kavramları arasında işlev bakımından farklılıklar vardır. Esmâ Reyhan “büyü ritüellerinde nakkuşsi, ritüeli yaptıran kişiyi etkisi altına alan kötülüğü taşıyarak uzaklaştırır, tarpalli ise o kötülüğün yerine geçer ve ritüel sırasında bir şekilde ortadan kaldırırlar. bu anlamda tarpalli’yi “vekil”, nakkuşsi’yi “taşıyıcı” olarak adlandırmak daha doğru olacaktır” der.³⁰⁶

Günah keçisi büyüüne benzer bir büyü Aşhella ve Pulisa büyü ritüelinde karşımıza çıkar:

*“Sen, ey erkek tanrı yatış. Bu boğanın [hastalığı] yeniden düşman topraklara taşımamasını sağla. [Yeniden krala, prensese, efendilere, orduya ve Hatti ülkesine dostlukla yaklaş]”.*³⁰⁷

Bir savaş esiri ve bir heykel, gök ve yer altı tanrılarının yerine geçmesi nedeniyle seçilir, esir kralın cübbesini giyer ve onun yerine geçer. Sonra tahtı bir soyguncu tarafından ele geçirilmiş gibi yapar ve saklanır. Yedinci günde ölür. Yani hayvan bir insanın yerine geçebilir.³⁰⁸ Kizzuwatnalı kadın Maştigga’ya ait tapalli ritüeli buna örnek olarak verilebilir:

KBo 39.8 II³⁰⁹

Bir koyunu sevk ederler ve onu yaşlı kadın iki kurban sahibinin üzerine tutar ve şöyle söyler:

“kötü lanetleri tükürdünüz” yeri kazarlar, koyunu aşağıda keserler, sonra onu aşağıya koyarlar, onun yanına tatlı kurban ekmeğini koyarlar, şarap sunar ve üzerini kapatırlar

(35) siyah koyunu sevk ederler, yaşlı kadın onu, onlara sunar ve şöyle söyler: “sizin başınız ve vücutlarınızın tümü için siyah koyun bir vekildir (onun) ağızındaki dil lanetlerin dilidir

Ve onu onların üzerinde çevirir iki kurban sahibi onun ağızına tükürürler ve koyunu keserler (40) sonra onu tamamıyla parçalar, ocak yaparlar ve yakarlar, bal ve de saf zeytinyağını üzerine dökerler, tatlı kurban ekmeğini parçalar, onu ocağa fırlatır ve şarap sunar.

Yerine geçme metoduyla ilgili ilginç bir örnek II.Murşili dönemine aittir. Konuşma kusurundan kurtulmak isteyen II.Murşili, bir öküz kurban eder. Öküz kralın

³⁰⁶ E. Reyhan (2002), *agt*, s.145.

³⁰⁷ H. Craih Melchert, *Anadolu'nun Gizemli Halkı Luwiler*, Kalkedon Yayınları, İstanbul 2010, s.212.

³⁰⁸ G.Beckman, “OX ritual”, *Orientalia*, (CTH 760 I), 1990, s.2-3.

³⁰⁹ E. Reyhan (2002), *agt*, s.39-41.

eşyalarıyla dolu bir arabayla, Kummanni'deki Fırtına tanrısı tapınağına gönderilir. Burada öküz ve eşyalar yakılarak Fırtına tanrısına kurban edilir.³¹⁰

CTH 419: Yerine Geçme Ritüeli³¹¹

[Gece olduğunda kral] [bedel]leri [] alır ve Ay tanrısının tapınağına gider. [o (kral) onları Ay tanrısına sunar ve] der ki: "Benim sana [dua ettiğim] mesele hakkında beni dinle, ey efendim, Ay tanrısı! [Senin] gönderdiğin [bu kehanet] –eğer sen beni hatalı buluyorsan, (10) Benim bu [bedelleri] sana dosdoğruca verdiğime şahitsin. Bunları al, [fakat beni özgür bira]k!" Onlar canlı bir boğayı tapınağına, yukarı sürerler [ve] onu [takdis ede[r]ler] [...]. Kral tapınağına çıkar [ve şöyle der: "Ey Ay tanrısı [bu] kehaneti sen verdin –eğer sen beni hatalı bulursan, [günahkarım] alçaldığını senin kendi gözlerinle görmek istiyorsan, (15) [bak, ben, kral] [senin tapınağına] bizzat geldim ve bu bedelleri sana [verdim]. [Bedel]leri dikkate al! İzin ver bunlar ölsün! Fakat, benim ölmeme izin verme! [Bedelleri []ya] teslim [eder]ler ve o, onları götürür. O, [onları] [] mayı bitirdiği [zaman], o (onun üzerine) kurtuluş büyüleri savurur.

O (erkek) [sağlıklı bir mahkumu tapınağına getirir]. Onlar mahkumu krallığın iyi cins yağıyla yağlarlar, (20) ve [o] şöyle der: "Bu adama kral(dır). [Ben] ona bir kraliyet ismi [verdim]. Ben onu krallığın [cüppeleriyle] giydirdim. Ona taç taktım. Bunu hatırlayın: bu şeytani kehanet kısa yılları (ve) kısa günleri [gösterir]. Bu bedeli izle!" bir şekel gümüş, bir şekel altın, bir mina bakır, (25) bir mina kalay, bir mina demir, bir mina kurşun, bunların hepsi onun [vücudundan] uzaklaştırıldı. Sağlıklı mahkum serbest bırakılır ve o (erkek) onu ülkesine geri götürür. Kral sallama seremonisini sunar ve sonra o banyoya gider.

Gün doğduğunda, kral sallam seremonisini sunar ve sonra o "Ev ritüelini (ve) "Arınma ritüelini" gerçekleştirir. Hava aydınlandığında kral "[] ritüelini" gerçekleştirir. (30) O uzaklaştığında o bir banyo yapar ve açık hava altındaki Güneş tanrısına bir [] koyunu takdis eder.

O [...nın] sözlerine şöyle söyler: "Gökyüzünün Güneş tanrısı efendim! Bu kehanet Ay tanrısının verdiğidir –eğer o beni hatalı bulduysa, gökyüzünün güneş tanrısı ve siz (bütün) tanrılar, benim verdiğim bu bedelleri (35) siz kabul edin ve beni özgür bırakın! Senin huzuruna çıkmak için, Arinna'nın güneş tanrıçasının huzuruna çıkmayı tercih edebilirim"

Rs.

³¹⁰ T. Bryce (2003), *age*, s.222.

³¹¹ A. Goetze (1955), *agm*, s.355-356.

[Daha sonra] o (erkek) [...] içine girer ve [bir....koyunu] Ereşkigal³¹² için [takd]is eder. O şöyle dua eder: “Ereşkigal, Tanrıça! Ay tanrısının verdiği bu kehanet, - eğer (5) o beni hatalı bulduysa, gökyüzü tanrılarını beni senin ellerine bıraktığımı hatırla. Sana teslim ettiğim bu bedelleri al ve beni özgür bırak! Gökyüzünün güneş tanrısını gözlerimle görmek istiyorum!” onlar çiğ ve pişmiş et parçaları sunarlar, (10) ve kral kendi hesabındaki kadehleri düzenler.

Gece olduğunda, o bir [] koyunu Ay tanrısı için açık havada takdis eder ve şöyle der: ”Ay tanrısı, efendim! Senin göstermiş olduğun bu kehanet –eğer ki sen beni hatalı buluyorsan, senin beni (15) yeraltı dünyasının tanrılarına ve Ereşkigal’in ellerine teslim etmiş olduğunu (hatırla). Ben yeraltı dünyasının tanrılarıyla barış yaptım (ve) (onlara) bedelleri teslim ettim. Bunları al, fakat beni özgür bırak! Senin huzuruna çıkmak için gökyüzünün güneş tanrısının (huzuruna çıkmayı) tercih edebilirim”. Kral çiğ ve pişmiş et parçaları sunar (20) ve kadehleri düzenler.

3.3.5.4.Tanrılara Sunma ve Tanrılardan Yardım İsteme

Suçunu tanrıya itiraf etmekle başlayan bu metot bazı kefaretlemlerle cezasının sona erdirilmesini tanrıdan isterdi.³¹³

Tanrılarını büyü yapılan alana çağırılması da bu metotta mevcuttu. Bunlar genelde mitler aracılığıyla yapılırdı. Mit, doğanın sabitlenmesi, sonrasında kutsal şeylerle araya girilmesi sayesinde bırakılmasını anlatır. En sık çağırılan tanrı ise tanrıça Kamruşepa’dır.³¹⁴

Ancak büyüü gerçekleştirecek kişi işinin ehli bile olsa bazen tanrılarını memnun edemeyebilirdi. Tanrılarını hoşnut kılmak için bazı ekstra uygulamalar yapabilirlerdi. Örneğin; tanrılara çukurlar kazılır, tanrılarının duyması için gümüşten yapılmış bir kulaklık elbiselerine takar ve tanrının kolayca yukarı çıkması için yine gümüşten ya da bakırdan bir merdiven çukura indirilirdi. Zengin kurbanlarla tanrılarının öfkesi dindirilirdi.³¹⁵

³¹² Sumer-Akad yeraltı dünyası tanrıçası. Sumerliler, ölümler diyarı olan yeraltı dünyasını Kur veya Kirgal olarak nitelendirmiştir. Onlara göre en kötü ve sıkıntılı yer burasıdır. Ölümün zalim ülkesi olarak nitelendirilen Kur’un kraliçesi, İnanna’nın kız kardeşi Ereşkigal’dır. İnanna’ya tanrılık alanı olarak gök ve yer hükümdarlığı, yaşam ve aşkın tanrıçalığı, kendisine ise ölümler diyarınının kraliçeliğinin verilmesini hazmedemeyip kardeşiyle sürekli bir kavga haline girmiştir. Bu kavgalar Sumer mitolojisinde kendisini gösterir. Helmut Uhlig, Tarihin Başlangıcında Bir Halk Sumerliler, *Telos Yayıncılık*, İstanbul 2006, s. 106-107.

³¹³ A. M. Dinçol (1982), *age*, s.88.

³¹⁴ B. Güçerdem (2007), *agt*, s. 6.

³¹⁵ E. Reyhan (2003), *agm*, s.135.

3.3.5.5.Cezbetme Büyüsü

Yardıma ihtiyaç duyulan tanrıların yollarına renkli kumaşlar serme, üzerlerine hoş gidecek meyveler koyma gibi sunularla gerçekleştirilen yöntemdir.³¹⁶

3.3.5.6.Kefaret Ödeme

İşlenen suçun bağışlanması için yapılması gerekenler de denilebilen bu yöntemde işlenen suça karşılık gelebilecek bir bedel ödenirdi. Bir kişiyi yaralayan, öldüren, zarar veren kişi mağduriyeti gidermek için kefareti öderdi.³¹⁷

³¹⁶ F. S. Erbaşı (2013), *age*, s.369.

³¹⁷ E. Reyhan (2003), *agm*, s.136.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KUTSAL KİTAPLARDA BÜYÜ

Kutsal kitaplarda büyü başlığı altında Tevrat, İncil ve Kuran-ı Kerim’de büyü konusu ele alınacaktır.

4.1. Tevrat ve İncil’de Büyü

Yahudi inancında büyü kelimesi için en fazla kullanılan kelime “kshp” köküne dayanmaktadır. Buradaki en önemli nokta bu kelimenin Akad’ca kara büyü kelimesine denk gelmesidir. Ayrıca İbranice ’de bu kelime hem ak hem de kara büyüye denk gelir. Yine İbranice mekhaşefah kelimesi kara büyü anlamı taşımaktadır.³¹⁸

Yahudi kutsal kitabında başlıca üç büyücü tipi verilir.

1-Esas işi gelecekte haber verme olan kimseler. Bunlar falcı (meonen), müneccim (kosem kesamim) ve gaipten haber veren kahinlerdir. (menaheş)

2-Doğrudan doğruya büyü ile uğraşan, büyücü, afsuncu (mekhaşef), büyü ve tılsımla bağlayan (hover, hever) kimseler.

3-Cincilik ve bakıcılık yaparak, kötü ruhlardan bilgi edinerek hem kehanet hem de büyü ile uğraşanlar.³¹⁹

Yahudi kutsal kitabında büyü çeşitlerini tespit etmemize olanak sağlayan sözlerin yanında büyü, tıslım, muskacı gibi kelimelerde geçmektedir. Nitekim bu kelimelerden a af kelimesi büyücü anlamında kullanılmıştır. Aynı kelime aşafim (Daniel 2/2) ekinde, büyücüler, afsuncular anlamına gelen mekhaşefim kelimesi ile birlikte kullanılmıştır. Ayrıca muskacı, tıslımcı anlamına gelen hover veya hever kelimesi (Tensiye 18/11, Mezmurlar 58/6, aya 47/9-12) ve yine bu iki kelime ile ilgili olarak kullanılan, tıslım anlamına gelen lahaş (Yeremya 8/17, Mezmurlar 58/6, Vaiz 10/11) kelimesi Tanah’ta geçen büyü ile ilgili diğer kelimeler olarak karşımıza çıkmaktadır.³²⁰

Yahudiler’e göre büyü tanrının varlığına karşı gelmek olduğundan yasaklanmış ve buna uymayanlara taşlanarak öldürülme cezası verilmiştir.³²¹ Tevrat’ın sözlü hali olarak daha sonra kitaplaştırılan Talmud’da ise bu ceza kırbaçlanma olarak karşımıza çıkar.³²²

³¹⁸ H. Tanyu (1992), agm, s.505

³¹⁹ Kenan Karagöz, “*Hazreti Peygambere Yapılan Büyüleri ve Yahudilikte Büyücülük*”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Erzurum 2006, s.96.

³²⁰ H. Tanyu (1992), agm, s. 505.

³²¹ Çıkış 22/18.

³²² Günay Tümer, Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi*, Ankara, 1997, s.229-230.

İncil’de büyü ile ilgili konular daha azdır. Hristiyanlık’a göre büyüünün hükmü bazen ahirete uzar bazen de dünyada verilir. İncil’e göre büyücüler tanrının konutunda tanrıyla birlikte olamayacak ve ölümsüzlüğe ulaşamayacaklardır. Ayrıca cezalar ateşle ve kükürtle yanan göle atılacaklar ve bu onlar için ikinci ölüm olacaktır.³²³ Yine İncil’de büyücülerin hayat ağacına ulaşamayacakları geçmektedir.³²⁴ Büyücüler günahkar insanlar olarak görülmüş ve çok zor bir şekilde ölecekleri bildirilmiştir.³²⁵

Papalığın 1320 yılında çıkardığı bir fermanla büyücülük ve cadılık dinsizlik olarak görülmüş ve bunu uygulayanların ölümle cezalandırılmasına karar verilmiştir.³²⁶

4.2. Kuran-ı Kerim’de Büyü

Kuran-ı Kerim’de “sihir” kelimesi büyü anlamında sadece Bakara Suresi’nin 102. ayetinde geçmektedir. Genel olarak el çabukluğu, göz yanılması manasında sihir olarak adlandırılmıştır.

Peygamberler birçok toplumda büyücü olarak nitelendirilmiştir. Peygamber mucizesi denilen kimi durumlara karşı bu şekilde bir savunmaya geçen kimi insanlar bu mucizelerin imkansız olduğunu ve bunu sadece bir büyücünün yapabileceğini savunmuşlardır. Hz. Muhammed’de (S.A.V.) bu suçlamadan kurtulamamıştır. “*Kalpleri eğlencededir. O zulmedenler, aralarında konuşmayı gizlediler: (Muhammed) de sizin gibi bir insan değil mi? Şimdi siz göz göre göre büyüye mi kapılacaksınız*”.³²⁷

“*Onlara katımızdan gerçek (mucize) gelince: Bu apaçık bir büyüdür, dediler*”.³²⁸

Kuran-ı Kerim’de büyücülük delilikle eş değer tutulmuştur. Cahiliye döneminde Araplar ’da böyle bir nitelendirme içinde olmuşlardır.³²⁹ Kuran-ı Kerim’e göre büyü gerçeği olandan daha farklı göstermektir. Bunu yaparken de insanların gözlerini boyamıştır. *Musa dedi ki: "Hayır, siz atın." Bir de ne görsün! Onların ipleri ve değnekleri, yaptıkları sihirden ötürü kendisine sanki yürüyorlarmış gibi geldi.*³³⁰ *Musa, "Siz atın" dedi. Atacaklarını atınca herkesin gözünü büyülediler ve onları dehşete düşürdüler. Doğrusu büyük bir sihir gösterdiler.*³³¹

³²³ Vahiy, 21/1...8

³²⁴ Vahiy, 22/14-15.

³²⁵ Vahiy, 9/13...21.

³²⁶ H. Tanyu (1992), agm, VI, s.506

³²⁷ Enbiya, 21/3

³²⁸ Yunus, 10/76.

³²⁹ Zariyat, 51/52.

³³⁰ Taha, 20/66.

³³¹ Araf, 7/116-117.

Kuran-ı Kerim büyücülerin toplumsal bozulmaya sebep olduğunu göstermektedir. *“Onlar ortaya atınca Musa dedi ki, "Sizin yaptığınız şey sihirdir. Muhakkak ki, Allah onu iptal edecektir. Şüphe yok ki, Allah fesatçıların işlerini düze çıkarmaz.”*³³²

Kuran-ı Kerim büyücülüğe bir sanat olarak bakmaz tam tersine büyü, tam bir tuzaktır ve büyücüler hiçbir şekilde iflah olmazlar. *“Sağ elindeki atıver, o, onların yaptıklarını yutar. Çünkü onların yaptıkları ancak bir büyücü tuzağıdır. Büyücü ise, her nerede olursa olsun başarıya ulaşamaz.”*³³³ Yine Kuran-ı Kerim’e göre büyü kesinlikle günahtır.³³⁴

“Tuttular da Süleyman mülküne dair şeytanların uydurup izledikleri şeyin ardına düştüler. Halbuki Süleyman inkâr edip kâfir olmadı, lakin o şeytanlar kâfirlik ettiler; insanlara sihir öğretiyorlar ve Bâbil’de Harut ve Marut’a, bu iki meleğe indirilen şeyleri öğretiyorlardı. Halbuki o ikisi "biz ancak ve ancak sizi denemek için gönderildik, sakın sihir yapıp da kâfir olmayın!" demeden kimseye birşey öğretmezlerdi. İşte bunlardan karı ile kocanın arasını ayıracak şeyler öğreniyorlardı. Fakat Allah'ın izni olmadıkça bununla kimseye zarar verebilecek değillerdi. Kendi kendilerine zarar verecek ve bir fayda sağlamayacak bir şey öğreniyorlardı. Yemin olsun ki, onu her kim satın alırsa, onu alanın ahirette bir nasibi olmayacağını da çok iyi biliyorlardı. Hakkiyle bilselerdi, uğruna canlarını sattıkları şey ne çirkin bir şeydi.” Bakara suresinde geçen bu ayette büyü kafirlikle eş değer görülmüştür.³³⁵

Bütün bu bilgiler ışığında diyebiliriz ki, İslamiyet’te de büyü kesin bir dille yasaklanmış ve peşinden gidilmemesi söylenilmiştir.

³³² Yunus, 10/81.

³³³ Taha 20/69. ayrıca bkz. Yunus 10/77.

³³⁴ Taha 20/77.

³³⁵ Bakara 2/102.

SONUÇ

Eski Mezopotamya ve Anadolu’da yaşamış olan toplumların büyüünün gücüne ve etkisine inandıkları, söz konusu toplumlara ait çivi yazılı metinlerden anlaşılmaktadır. İnsana dair her şeyi kapsayan büyü, çoğunlukla doğumdan ölüme kadar olan yaşamın her safhasında kendisinden yardım beklenen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak çıkar amacı taşıyan büyü, avlanma, hayvancılık, düşmanı yenme, çocuk sahibi olma, mal çoğaltma, hastalıklardan kurtulma, tabii olayları kontrol etme, korkuyla başa çıkma, ifritlerle mücadele gibi amaçlarla yapılmıştır. Hatta bu toplumlar “kara büyü” adını verdikleri kötü büyüünün etkisinden korunmak için “ak büyü” adını verdikleri yeni büyüsel metotlar da geliştirip uygulamışlardır. Buna rağmen kötü büyü yapan ve yaptıran kişilerin, genellikle ölüme mahkum edildiği de çivi yazılı kanun metinlerinden tespit edilmektedir.

Tez çalışmamız esnasında gördük ki, Mezopotamya’da büyüünün ortaya çıkmasından sorumlu tutulanlar, insanlarla birlikte tanrıların temsilcisi olduğu düşünülen ifritlerdir. Günlük hayatın birçok alanında karşımıza çıkan büyüünün yeryüzündeki herhangi bir boşluktan ortaya çıkan bu ifritlerle tanrıların gazabını insanlara taşıdıklarına inanılmıştır. Bu noktada Mezopotamyalıların büyüye bakış açısı, Anadolu’daki toplumların büyüye bakış açısından ayrılmaktadır. Hastalıkların insana verilme nedenini geçmişte yapılan kötülükler olarak gören Mezopotamya insanı hastalıklardan kurtulmak için de büyüü kullanmıştır. Anadolu insanı ise büyüünün insan eliyle yapıldığına inanmıştır. Bu temel ayrım, büyüü def etme çabalarındaki farklı uygulama yöntemlerine de yansımıştır.

Mezopotamya toplumlarında büyüye iyileştirici özellikler yüklenmiş, büyü ve tıp kimi zaman birlikte ilerlemiştir. Her ne kadar büyücülük yasaklanıp çeşitli yasalarla büyü yapanlar cezalandırılrsa da bu anlamda da büyüye sıkça başvurulduğu çalışmamızda tespit edilmiştir.

Anadolu’nun yazıyla tanıştığı Asur Ticaret Kolonileri Çağı döneminde de büyüsel metinlerin varlığı tespit edilmektedir. Nitekim, Kültepe arşivlerinde ise 8 adet büyü metni göze çarpmaktadır. Şiirsel bir dile sahip olan bu metinlerin bu sayede ezberlenmesi kolaylaşmıştır. Bu yüzden kimi yazarlar bunların büyü metinlerinden ziyade okuma-yazma amacıyla yazılmış metinler olduğunu dile getirmişlerdir. Ayrıca Kültepe metinlerinde büyücü manasına gelen āšipum kelimesinin olmaması bunların

meslekten ziyade günlük hayatın bir parçası oldukları düşüncesini güçlendirir. Esas amaç ise, kötü cin ve kem gözden korunmaktır.

Büyü uygulamaları da toplumlar arasında benzerlik göstermektedir. Benzetme, bağlantı kurma ve aktarma, özdeşleştirme ve yerine geçme, tanrılardan yardım isteme, cezbetme, kefaret ödeme gibi yöntemlerle büyüünün etkinliği arttırılmaya çalışılmıştır veya büyü uzaklaştırılmıştır.

Mezopotamya ve Anadolu toplumlarında büyü ak büyü ve kara büyü olarak nitelendirilmiştir. Kara büyü sürekli olumsuz olarak görülmüş, mücadele edilmiş ve uygulayıcıları cezalandırılmıştır. Ak büyü ise tam zıttı bir anlam taşımıştır. Ama bu niteleme kişisel anlamlar taşıdığından bakış açısına göre şekillenmektedir. Yani ak büyü yaptığını düşünen kişi sonuçta karşı tarafa zarar verdiği için kara büyü niteliği taşıyabilmektedir.

Hitit insanı yaşamlarının birçok alanında büyüye başvurmuştur. Bu nedenle, büyü ritüellerine baktığımızda toplumun siyasi, sosyal, dini ve gündelik yaşayışları hakkında da bilgi sahibi olabilmekteyiz. Büyücülük toplum içinde belli bir uzmanlık dalı olarak gelişmiş ve bir meslek dalı olarak uzun süre varlığını korumuştur. Genel olarak kadın olarak karşımıza çıkan Hitit büyücülerini hastalıkların ortadan kaldırılmasında da büyüye başvurarak büyü ve tıbbın iç içe geçmesine neden olmuşlardır. Öte yandan, Hitit büyü ritüellerinin menşeyini üç başlığa ayırmak mümkündür: Anadolu menşeyli, Kizzuwatna menşeyli ve diğer dillerde yazılıp Hititler’de kullanılanlar.

Hitit büyü ritüellerinde kullanılan malzemeler de dikkat çekicidir. Bitkiler, ağaçlar, madenler, hayvanlar, iplikler, yünler ve bunların türevleri olan nesnelere büyü ritüellerinin de sıkça görmekteyiz. Bu nesnelere kimine kutsallık, temizlik ve olumlu anlamlar yüklenirken kimine ise olumsuz atıflar yapılmıştır.

Büyü yapmak ve yaptırmak ise hem Eski Mezopotamya hem de Anadolu’da yaşamış toplumlarda hiçbir zaman iyi karşılanmamıştır. Çıkarılan birçok kanun maddesi ile büyü yapanlar cezalandırılmıştır. Sumerliler’de Ur-Nammu kanunlarının 10. maddesi, Babilliler’de Hammurabi kanunlarının 2. maddesi, Asurlular’da ise, Orta Asur kanunlarının 47. maddesi ile yasaklanmıştır. Aynı şekilde Hititler’de ise Telipinu Fermanı ile büyüünün kesin bir dille yasaklanmış olduğunu görmekteyiz.

Nazar ve kem göz olarak değerlendirilen ve Eski toplumlarca büyü ile bertaraf edilmeye çalışılan inanç, günümüz Anadolu coğrafyasında varlığını nazar boncuğu taşıyarak kem gözün etkilerinden kurtulmak olarak devam ettirmektedir.

Yine eski toplumlarca önce hastalığın, sonra da günahın bir hayvana transfer edileceğine olan inançla yapılan ritüeller çoğu zaman büyü metinlerinde karşımıza çıkmaktadır. Daha çok keçi gibi hayvanların söz konusu ritüellerde kullanılması, günümüzde hala kullandığımız “günah keçisi” kavramının da temelini oluşturmaktadır. Görüleceği üzere Eski Mezopotamya kaynaklı pek çok uygulama ve inanı, bazen şekil bazen de içerik değiştirerek birçok kültürde varlığını devam ettirmektedir.

Genel hatlarıyla baktığımızda Kutsal kitaplarda da büyü kesin bir dille yasaklanmıştır.

KAYNAKLAR

- Acıpayamlı, O. (1961). “Türkiye’de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü”, *Atatürk Üniversitesi Yayınları*, Erzurum, 1961, s.19-93.
- Akkuş, S. (2014). “Eski Mezopotamya’da Beddua ve Felaketlerden Korunma Ritüelleri”, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, Sayı 9, s.273-293.
- Akyol, Y. (2009). *Dinsel Ritüeller ve Modern Milliyetçilikte Ritüel İnşası: Şehit Cenazeleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kültürel İncelemeler Yüksek Lisans Programı, İstanbul.
- Alp, S. (2001). *Hitit Çağında Anadolu*, Tübitak Yayınları, Ankara.
- Altuncu, A. (2011). “Sumerlilerin Dini Tarihi”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Dinler Tarihi Bilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sayı: XIII+131, Elazığ.
- Altuncu, A. (2014). “Sumer Mitolojisi Bağlamında Otorite Tarafından Şekillendirilen İbadet ve Törenler”, *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, s.141-165.
- Ana Britanica (1987).
- Ardzinba, V. (2010). *Eskiçağ Anadolu Ayinleri ve Mitleri*, KAFDAV Yayıncılık, Ankara.
- Aşkit, Ç. (2011). “*Auspicium Et Imperium: Roma Cumhuriyet Döneminde İç Siyaset ve Kehanet*”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri (Latin Dili ve Edebiyatı) Ana Bilim Dalı, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Ankara.
- Baytop, T. (1985). *Türk Eczacılık Tarihi*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Beckman, G (1990) “OX ritual”, *Orientalia*, (CTH 760 I).
- Black, J.- Green, A. (2003). *Mezopotamya Mitolojisi Sözlüğü Tanrılar, İfritler, Semboller*, Aram Yayıncılık, İstanbul.
- Bottero, J. (2003). *Mezopotamya, Yazı, Akıl ve Tanrılar*, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Bryce, T. (2003) *Hitit Dünyasında Yaşam ve Toplum*, (çev. Müfit Günay), Dost Kitabevi.
- Cengiz, T. (2014). *Hitit Çağı’nda Anadolu’da Anaerkil İzler*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Eskiçağ Tarihi) Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- Ceren, B. (2008). *Antik Mısır ve Mezopotamya Uygarlıklarında Tıp*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı Sosyal Bilimler Öğretmenliği Bilim Dalı), Konya.
- Coşkun, Y. (1969). “Boğazköy Metinlerinde Geçen Başlıca Libasyon Kapları”, *AÜDTCFD*, Cilt: XXVI, Sayı: 3-4, Ankara, s.1-61.
- Çepel, S. (2011). “Hitit Büyü Ritüelleri”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eskiçağ Dilleri Tarihi Bilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- Çığ, İ. M. (2012). *Uygarlığın Kökeni Sumerliler II*, Kaynak Yayınları, İstanbul.
- Çiftçi, E. (2007). *Kahramanmaraş’ta Büyü ile İlgili Karşılaştırmalı Bir Araştırma*, K.Maraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Şubat.
- Darga, M. (2015). *Anadolu’da Kadın*, Yapı Kredi Yayınları.
- Dinçol, B. (2003). *Eski Önasya Toplumlarında Suç Kavramı ve Ceza*, Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, İstanbul.
- Dinçol. B. (1979). “Hititler’de Fal ve Kehanet”, *Arkeoloji ve Sanat*, IV, V.

- Dinçol. A. M. (1985). "AŞHELLA Ritüeli (CTH 394) VE Hititler'de Salgın Hastalıklara Karşı Yapılan Majik İşlemlere Tolu Bir Bakış", *Bellekten Dergisi*, Cilt: XLIX, Sayı 193, s.1-40.
- Dinçol. A. M. (1982). "Hititler", *Anadolu Uygarlıkları Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi I*, İstanbul.
- Donbaz, V, Parpola, J. (2001). Neo-Assyrian Legal Texts in İstanbul, British Institute of Arch.
- Durkheim, E. (1926). *The Elementary Forms of the Religious Life, A Study in Religious Sociology*, Trans: Joseph Ward Swain, London, Phototype Limited.
- Duymuş, H.H. (2009). "Çivi Yazılı Kanun Metinlerinde Kadınlara Ait Suç ve Cezalar", *Uluslararası Disiplinler arası Kadın Çalışmaları Kongresi, Bildiri Kitabı*, Cilt 3, s.75-85.
- Duymuş Florioti, H. H. (2014). "Eski Kültürlerde Köpeğin Algılanışı:Eski Mezopotamya Örneği", *Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.33, S.55 (Mart), Ankara, s.45-70.
- Duymuş Florioti. H.H. (2013 a). "Çivi Yazılı Kanun Metinlerinde İlginç Bir Suç Tespit ve Cezalandırma Yöntemi: Suya Atılma", *Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.32, S.54 (Eylül), Ankara, s.25-40.(G.Demirci ile birlikte).
- Duymuş Florioti. H.H. (2013 b). "Eski Mezopotamya'da Kehanet Olgusuna Genel Bir Bakış", *Tarih Okulu Dergisi (TAD)*, Sayı XV, s. 23-42.
- Duymuş Florioti. H.H., Eser. E. (2013 c). "Kutsal Kitaplar ve Mitolojik Kaynaklar Işığında Eski Yakındoğu'da Rüya Olgusu ve Algısı Üzerine", *Turkish Studies*, Cilt:8, Sayı:2, s. 73-87.
- Eliade, M. (1994). *Ebedi Dönüş Mitosu*, çev. Ümit Altuğ, İmge Kitabevi, Ankara.
- Eliade, M. (1993). *Mitlerin Özellikleri*, çev. Sema Rıfat, Simavi Yayınları, İstanbul.
- Erbaşı, Sevinç, F. (2013) *Hititler'de Öteki Kurban ve Büyü, Cenaze/Diğer Ritüeller*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Erbaşı S. F. (2007). *Hititler'de Ölülere ve Yer altı Tanrılarına Sunulan Kurbanlar*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Eskiçağ Tarihi) Anabilim Dalı, Ankara.
- Erginer, G. (1997). *Kurban ve Kurban Kökenleri ve Anadolu'da Kanlı Kurban Ritüelleri*, YKY, İstanbul.
- Erginöz Ş. G. (1999). *Hititler'de Anatomi ve Tıp*, İ.Ü. Rektörlük No.4218, İ.Ü.Bilim Tarihi Müzesi ve Dokümantasyon Merkezi Yayınları, No.3, İstanbul.
- Erol, H. (2013). "Anadolu'nun İlk Yazılı Belgelerinde Büyü ve Kehanet", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 54, 2 "Kültepe'de Bulunan Büyü Metinleri", *Aktüel Arkeoloji Dergisi*, Eylül-Ekim 2013, S.35
- Ersoy, R. (2007) "Kadın Kamlar'dan Göçerevli Türkmenler'de "Ebelik" Kurumu'na Dönüşüm". *Türk Bilig: Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 13, s.60-71.
- Ertem, H. (1965). *Boğazköy Metinlerine Göre Hititler'in Anadolu'sunun Faunası*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Ertem, H. (1987). *Boğazköy Metinlerine Göre Hititler Devri Anadolu'sunun Florası*, TTK Yayınevi, Ankara.
- Ertem, H. (1964). "GIŞERİN "sedir ağacı" ve İdyogramın Hurrice Okunuşu Hakkında", *AÜDTCFD*, Cilt XXII, Sayı 3-4, Ankara, s.129-134
- Evans, P. (1999). *Edward, İlkellerde Din*, (çev. Hüsen Portakal), Öteki Yayınları, Ankara.

- Farber, W. (1985-1990). "Witchcraft, Magic and Divination in Ancient Mesopotamia", *Civilizations of the Ancient Near East*, Cilt: III, s.1895-1909.
- Frazer, J. G. (2004). *Altın Dal*, (çev. Mehmet H. Doğan), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Gater, T. H. (2010). *Thespis- Eski Yakındoğu'da Ritüel, Mit ve Drama*, (çev. Mehmet H. Doğan), Kabalcı Yayınevi.
- Goetze, A. (1955). "Hittite Rituals, Incantations and Description of Festivals", *Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament*, New Jersey, (ed, J.B.Prithard).
- Goetze, A. (1957). Kleinasien, München.
- Gökçek, L. G. (2004). "Asur Ticaret Kolonileri Çağında (MÖ.1975-1723) Anadolu'da Hayvancılık ve Hayvan Ticareti", *Archivum Anatolicum*, 7/1, s. 59-78.
- Gökçek, L. G.-İnce, G. (2016). "Asur Ticaret Kolonileri Çağında Anadolu'da İnanç Sistemi", *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi*, Cilt: XII, Sayı: 1-2, Elazığ, s. 43-56.
- Gurney, O. R. (1990). *Hititler*, (çev. Pınar Arpaçay), Dost Kitabevi, Ankara.
- Gurney, O. R. (1977). *Some Aspects of Hittite Religion*, Oxford.
- Gurney, O, Finkelstein, J. (1957). *The Sultantepe Tablets I*, British Institute of Arch.
- Güçerdem, B. (2007). "*Hitit Ritüelleri Üzerine*", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Eskiçağ Tarihi) Anabilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- Günbattı, C. (2000). "Eski Anadolu'da Su Ordali", *Archivum Anatolium*, Sayı:4, Ankara, s. 73-88.
- Gündüz, A. (2002). *Mezopotamya ve Eski Mısır*, Büke Yayıncılık, İstanbul.
- Güterbock, H.G. (1949). "Hittite Religion", *Forgotton Religions*, ed. Vergilius Ferm, *Journal of the American Oriental Society* 78, New York, s. 81-109.
- Güterbock, H.G. (1968). "Oil Plants in Hittite Anatolia", *Journal of the American Oriental Society*, Vol.88, No.1, s.66-71.
- Haas, V. (1987-1990). "Magie und Zauberei", *Reallexikon der Assyriologie und vorderasiatischen Archäologie* 7, Berlin. New York, 234-255.
- Haas, V. (1994). *Geschichte der Hethitischen Religion*, Leiden, Köln.
- Hirsch, H. (1972). *Untersuchungen zur Altassyrischen Religion*, Graz, Osnabrück.
- Hook, S. H. (1993). *Ortadoğu Mitolojisi*, (çev. Alaeddin Şenel), İmge Kitapevi, Ankara.
- Hutter, M. (1987). "Magie und Religion im Tunnawiya-Ritual KBo XXI 1-KUB IX 34 KBo XXI 6", XXXIV.Uluslararası Assirioloji Kongresi, s.79-92.
- İmparati, F. (1992). *Hitit Yasaları*, (çev. Erendiz Özbayoğlu), İtalyan Kültür Heyeti, Ankara.
- Kağnıcı, G. (2018). "Sakat beden in Kökenleri: Eski Mezopotamya'da Sakatlık", *TAD*, C.37, S.64, 2018, s. 369-394.
- Karagöz, K. (2006). "*Hazreti Peygambere Yapılan Büyüler ve Yahudilikte Büyücülük*", Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Erzurum.
- Karaöz, S. (2003). "*Antik Dönem Tıp ve Bitkisel Tedavi*", A.Ü.S.B.E. Arkeoloji Bölümü Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- Karağuz, G. (2007). *Hititler Dönemi'nde Anadolu'da Ekmek*, Arkeoloji ve Sanay Yayınları, İstanbul.
- Karağuz, G. (2001). *Hitit Mitolojisi*, Çizgi Kitapevi, Konya.
- Kellerman, G. (1986). "The Telipinu Myth Reconsidered", *Kanişsuwar A Tribute to Hans G. Güterbock on his seventy-fifth Birthday*, H.A.Hoffener-G.M.Beckman (eds), Chicago, s.115-125.

- Kılıç, Y. H. H. Duymuş. (2007). Hititlerde Kadın ve Siyaset, *AÜDTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt 26, Sayı42, s.85-99.
- Kılıç, Y. Başol, S. (2015). “Hitit Büyü Metinlerinde Geçen Bazı Otsu Bitkiler, Ağaç Türleri ve Ahşap Nesnelere”, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, Cilt:2, Sayı:6, s.28-58.
- Kılıç, Y. (2014). “Hitit Büyülerinde Sayı ve Renk Sembolizmi”, *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 9/7 Summer, s.51-64.
- Kınal, F. (1956). "Eski Anadolu'da Kadının Mevkii", *Bellekten*, XX/79, Ankara: TTK Yay, s.355-366.
- Kınal, F. (1988). *Eski Anadolu Tarihi*, TTK, Ankara.
- Kızıltan, Z. (2002). “Hititler’de Tıp”, 38. Uluslararası Tıp Tarihi Kongresi İstanbul Arkeoloji Müzeleri Geçmişten Günümüze Tıp Sergisi, İstanbul.
- Koç, İ. (2006). *Hititler*, ODTU Toplum ve Bilim Merkezi, Ankara
- Kramer, S.N. (2003). *Sumerlilerin Kurnaz Tanrısı*, Kabalcı Yayınları, İstanbul.
- Kramer, S.N. (2014). *Tarih Sumerde Başlar*, (çev.Hamide Koyukan), Kabalcı Yayınları, İstanbul.
- Kur’an-ı Kerim.
- Laroche,E., (1971), *Catalogue des Textes Hittites*, Paris.
- Lafont, B. (2005), “*Mezopotamya’da Nehir Tanrı’nın Yargılaması*”, Eski Yakındoğu, Der: Jean Bottero, Dost Kitabevi Yay., Ankara, s.200-209.
- Llyold, S. Nuri, G. (1952). “*Sultantepe*”, *Anatolion Studies*, BIAA, Ankara.
- Meydan Larousse. (1986).
- Malinowski, B. (2000). *Büyü, Bilim ve Din*, (çev. Saadet Özkal), Kabalcı Yayınları, İstanbul.
- Malinowski, B. (2003). *Yabanıl Toplumlarda Suç ve Gelenekler*, (çev. Şemsa Yeğın), Epsilon Yayınları.
- Mandacı, E. (2016). “Arkeolojik ve Yazılı Kaynaklar Işığında Eski Mezopotamya Toplumlarında Büyü ve Büyücülük”, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s.217-232.
- Mandacı, E. (2013). “Eski Mezopotamya’da Tıp”, *History Studies*, ISSN:1309 4173 (Online) 1309-4688 (Print), Volume 5 Issue 5, s. 107-118
- Martino, S. D. (2003). *Hititler*, (çev. Erendiz Özbayoğlu), Dost Kitabevi, Ankara.
- Melchert, C.H. (2010). *Anadolu’nun Gizemli Halkı Luwiler*, Kalkedon Yayınları, İstanbul.
- Menant, M. J. (2005). *Ninova Sarayı Kütüphanesi*, (çev: Vedii İlmen), Yaba Yayınları, İstanbul.
- Murat, L. (2002). *Kizzuwatnalı Rahip Ammihatna’ya Ait Bir Ritüel Metin (CTH 471)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- Murat. L. (2012). “Hititler’de Su Kültü”, *A.D.T.C.F.D.*, Cilt: 31, Sayı:51, Ankara, s.125-158.
- Orhun, M. (2009). “Hititler’de Karaciğer Falı, Kuş Uçuşu Falı ve Bunların Etrüskler’deki Uzantısı”, *Akademik Bakış*, Cilt 3, Sayı 5, s.231-250.
- Örnek, S. V. (2017). *Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki*, Bilgesu Yayıncılık, Sayı: 176.
- Özbudun, Sibel. (1997). *Ayından Törene- Siyasal İktidarın Kurulma ve Kurumsallaşması Sürecinde Törenlerin İşlevleri*, Anahtar Kitaplar, İstanbul.
- Özgüç, Tahsin. (2005). *Kültepe Kaniş/ Neşa*, Yapı Kredi Yayınları, Ankara.

- Qates, J. (2004). *Babil*, (çev. Fatma Çizmeli), Arkadaş Yayınları, Ankara.
- Popko, M. (1995). *Religions of Asia Minor*, Warsaw.
- Reiner, E. (1995). *Astral Magic in Baylonia*, Transactions of the American Philisophical Society New Series, Vol 85, Part 4, Philadelphia.
- Reiner, E. (1958). *Šurpu: A collection of Sumerian and Akkadian Incantations*, AfO Beiheft 11, Graz.
- Reyhan, E. (2008). “Eski Anadolu Kültüründe Büyü ve Büyücülük”, *Akademik Bakış*, Cilt 2, Sayı 3, s.227-242.
- Reyhan, E. (2003). “Hitit Büyü Ritüellerinin Uygulama Şekilleri Üzerine Bir İnceleme”, *Archivum Anatolicum*, Cilt 6, Sayı:2, Ankara, s.111-142.
- Reyhan, E. (2002). *Hitit Kaynaklarında Kizzuwatna’lı Kadın Maštigga’ya Ait Ritüel Metinler*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), A.Ü. Sosyal bilimler Enstitüsü Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri (Hititoloji) Anabilim Dalı, Ankara.
- Reyhan, E. (2016). Cengiz, Tülin, Hattuša’nın Şifacı Kadınları: Büyücüler, Geçmişten Günümüze Şehir ve Kadın, Editör: Osman Köse, Canik Belediyesi Kültür Yayınları, Samsun, s. 105-113.
- Rochberg, F. (2001) “A Consideration of Babylonian Astronomy within the Historiography of Science”, *Studies in History and Philosophy of Science*, Vol.33, Issue 4, pp. 661-684.
- Tansu, K. / İnanlı, Ö (1960). “Sumerlilerin Dünya Görüşü ve Babil Edebiyatına Toplu Bir Bakış”, Ankara Üniversitesi D.T.C. Fakülte Dergisi, XVIII, 3-4, s.551-581.
- Tremouille, M.C. (2004). “I rituali magici ittiti”, *Res Antigue (RANT)* 1, s. 157-203.
- Uhlig, H. (2006). *Tarihin Başlangıcında Bir Halk Sumerliler*, Telos Yayıncılık, İstanbul.
- Ünal, A (2003). “Elemterefiş”, *Anadolu’da Büyü ve İnanışlar*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Ünal, A. (1976). “Hattuşili III: Hattuşili bis zu seiner Thranbesteigung” (Band I-II), Heidelberg.
- Ünal, A. (2003). *Hitit Devrinde Anadolu II*, Arkeoloji ve Sanat yayınları, İstanbul.
- Ünal, A. (1999). *Hititler-Etiler ve Anadolu Uygarlıkları*, Etibank Yayınları, İstanbul.
- Ünal, A. (2004). “Hititler’de Fal”, *Arkeo Atlas Dergisi*, S.3, Ankara 2004, s. 45.
- Ünal, A. (2011). “Hitit Falcılığı”, *Aktüel Arkeoloji Dergisi*, Temmuz-Ağustos Sayısı, s.47-55.
- Ünal, A. (2011). “Hititler ve Çağdaşı Anadolu Kavimlerinde Büyücülük”, *Aktüel Arkeoloji Dergisi*, Sayı 53, s.50-51.
- Ünal, A. (1983). *Hitit Sarayındaki Entrikalar Hakkında Bir Fal Metni: (KUB XXII 70=Bo 2011)*, Ankara Üniversitesi Basım Evi, Ankara, 1983.
- Ünal, A. (1980). “Hitit Tıbbının Anahatları”, *Belleten* 44/175, TTK, Ankara, 475-495.
- Ünal, A. (2007). *Multilinguals Handwörterbuch des Hethitischen/ A Concise Multilingual Hittite Dictionary/ Hititçe Çok Dilli El Sözlüğü*, Hamburg, 2007.
- Ünal, A. (1988). “The Role of Magic in the Ancient Religions According to the Cuneiform Texts From Boğazköy- Hattuša, Essays on Anatolien Studies in the Second Millennium B.C”, *BECCJ* 3, Otto Harrassowitz, Wiesbade, s. 52-85.
- Yıldırım, N. (2009). *Anadolu’da Bulunan Yeni Asur Devri Tabletleri*, A.Ü.S.B.E. Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü Sumeroloji Anabilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- Yıldırım, N. (2015). “Eski Mezopotamya ve Anadolu’da Uğursuzluk İnanıcı ve Bununla İlgili Büyü Ritüelleri”, *History Studies*, Volume 7, Issue 1, Atribute to, s.239-248.

- Taracha,P. (1990). “More About the taknaz da Rituals”, Hethitica X, Louvain- La Neuve, s.171- 184.
- Tanyu, H. (1992). “Büyü” T.D.V. İslam Ansiklopedisi, C. VI, İstanbul 1992, s.501-506.
- Tambiah, S. J. (2002). *Büyü, Bilim, Din ve Akılcılığın Kapsamı*, (çev. Ufuk Can Akın), Dost Kitapevi, Ankara.
- Torlak, H. Vural, M., Aytaç, Z. (2010). *Türkiye'nin Endemik Bitkiler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınevi, Ankara.
- Tosun, M-Yalvaç, K, (1981). *Sumer Dili ve Grameri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1981.
- Tosun, M- Yalvaç, K. (2002). *Sumer, Babil, Asur Kanunları ve Ammi-Saduqa Fermanı*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2002.
- Tümer, G. K. Abdurrahman. (1997). *Dinler Tarihi*, Berkan Yayınevi, Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

KİMLİK BİLGİLERİ

Adı Soyadı : Tülay Deniz

Doğum Yeri : ADANA

E-posta : tkaya0120@gmail.com

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lise : Enver Kurttepelı Lisesi

Lisans : Pamukkale Üniversitesi Tarih Bölümü

Yüksek Lisans : Pamukkale Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı

Yabancı Dil : İngilizce